

พัฒนาการและการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนต้นแบบของกลุ่มมังคุด
ศูนย์เรียนรู้การเกษตรท่ามะปลา ตำบลท่ามะปลา
อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร

เพชรไพลิน ทองนิล

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิตสาขาวิชา การพัฒนาท้องถิ่นแบบบูรณาการ
บัณฑิตศึกษา สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน
ปีการศึกษา 2563
ลิขสิทธิ์ของสถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน

พัฒนาการและการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนต้นแบบของกลุ่มมังคุด

ศูนย์ เรียนรู้การเกษตรท่ามะปลา ตำบลท่ามะปลา

อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร

เพชรไพลิน ทองนิล

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิตสาขาวิชา การพัฒนาท้องถิ่นแบบบูรณาการ
บัณฑิตศึกษา สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน
ปีการศึกษา 2563

**DEVELOPMENT AND MANAGEMENT FOR BEST PRACTICE
COMMUNITY ENTERPRISES OF MANGOSTEEN GROUP: THA
MAPHLA AGRICULTURE LEARNING CENTER, THA MAPHLA
SUB-DISTRICT, LANG SUAN DISTRICT, CHUMPHON PROVINCE**

BY

PETPILIN THONGNIN

**THE THESIS SUBMITTED IN PARTIAL FULFILLMENT
OF THE DEGREE OF MASTER OF ARTS
IN THE PROGRAM OF
INTEGRATED LOCAL DEVELOPMENT
FACULTY OF GRADUATE STUDY
LEARNING INSTITUTE FOR EVERYONE (LIFE)**

2020

วิทยานิพนธ์เรื่อง (Title)	พัฒนาการและการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนต้นแบบ ของกลุ่มมังคุดศูนย์เรียนรู้การเกษตรท่ามะปลา ตำบลท่า มะปลา อำเภอลี้สวาง จังหวัดชุมพร
ผู้วิจัย	เพชร ไพลิน ทองนิล
สาขาวิชา	การพัฒนาท้องถิ่นแบบบูรณาการ
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก	รองศาสตราจารย์ ดร.ศิริณา จิตต์จรัส
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม	อาจารย์ ดร.ไมตรี อินทรีย์

คณะกรรมการการสอบวิทยานิพนธ์

ลงชื่อ.....ประธานกรรมการ
(อาจารย์ ดร.สุชาติ ศรียารัตน)

ลงชื่อ.....กรรมการ (ผู้ทรงคุณวุฒิ)
(อาจารย์ ดร.มนัสนันท์ น้ำสมบูรณ์)

ลงชื่อ.....กรรมการ (อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก)
(รองศาสตราจารย์ ดร.ศิริณา จิตต์จรัส)

ลงชื่อ.....กรรมการ (อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม)
(อาจารย์ ดร.ไมตรี อินทรีย์)

ลงชื่อ.....กรรมการ (ผู้แทนบัณฑิตศึกษา)
(อาจารย์ ดร.ทวิช บุญศิริศรี)

ลงชื่อ.....เลขานุการ
(อาจารย์ อัญมณี ชุมณี)

บัณฑิตศึกษา สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน อนุมัติให้วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา การพัฒนาท้องถิ่นแบบบูรณาการ

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์เรื่อง	พัฒนาการและการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนต้นแบบของกลุ่มมังคุดศูนย์เรียนรู้การเกษตรท่ามะปลา ตำบลท่ามะปลา อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร
ชื่อผู้เขียน	เพชรไพลิน ทองนิล
ชื่อปริญญา	ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชา	การพัฒนาท้องถิ่นแบบบูรณาการ
ปีการศึกษา	2563
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก	รองศาสตราจารย์ ดร.ศิริณา จิตต์จรัส
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม	อาจารย์ ดร.ไมตรี อินทรีย์ยะ

การวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาบริบทของชุมชน วิถีชีวิต สังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ การก่อเกิดวิสาหกิจชุมชนกลุ่มมังคุดศูนย์เรียนรู้การเกษตรท่ามะปลาและ (2) ศึกษาต้นแบบการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มมังคุดศูนย์เรียนรู้การเกษตรท่ามะปลา ตำบลท่ามะปลา อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้แบบสัมภาษณ์และการสนทนากับกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจงจำนวน 30 คน มีการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (content analysis)

ผลการวิจัยพบว่า 1) บริบทของชุมชนตำบลท่ามะปลาเป็นพื้นที่ราบลุ่มมีแม่น้ำสายหลักไหลผ่านลงสู่อ่าวไทย ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพด้านการเกษตร โดยเฉพาะมังคุดเป็นพืชหลัก มีวิถีวัฒนธรรม ประเพณีตามฤดูกาลผลิตเพื่อเชื่อมร้อยชุมชนให้เกิดความรัก ความสามัคคี เช่น ประเพณีแข่งเรือยาว ประเพณีขึ้นถ้ำ 2) วิสาหกิจชุมชนต้นแบบของกลุ่มมังคุดศูนย์เรียนรู้การเกษตรท่ามะปลา เกิดจากการรวมตัวของเกษตรกร บริหารจัดการโดยก่อตั้งกลุ่มเกษตรกรเพื่อผลิตมังคุดคุณภาพ กำหนดโครงสร้างองค์กร กฏระเบียบและข้อบังคับ จัดทะเบียนวิสาหกิจชุมชน ควบคุมการผลิตตั้งแต่การปลูก การบำรุงรักษา การเก็บเกี่ยว การขนส่ง การคัดแยกผลผลิตด้วยมือแทนเครื่องจักร โดยคณะกรรมการผู้มีความรู้ความชำนาญ จำหน่ายผลผลิตในรูปแบบการประมูลทำให้ราคาผลผลิตสูง บันทึกข้อมูลจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย สร้างเครือข่าย พัฒนาสอดคล้องกับบริบทและแผนชุมชน พัฒนาเป็นแหล่งเรียนรู้ต้นแบบของชุมชน

คำสำคัญ : พัฒนาการและการบริหารจัดการ วิสาหกิจชุมชนต้นแบบ กลุ่มมังคุดศูนย์เรียนรู้

Abstract

Thesis Title	Development and Management for Best Practice Community Enterprises of Mangosteen Group: Tha Maphla Agriculture Learning Center, Tha Maphla Sub-District, Lang Suan District, Chumphon Province
Researcher	Petpilin Thingnin
Degree	Master of Arts
In the Program of	Integrated Local Development
Year	2020
Principal Thesis Advisor	Assoc. Prof. Dr. Sirina Jitcharat
Associate Thesis Advisor	Dr. Mitree Intreia

The objectives of this research were to study (1) the context of community, life style, society, culture, economy, and community enterprises establishment of mangosteen group, Tha Maphla agriculture learning center, and (2) the best practice operation of mangosteen group community enterprises, Tha Maphla agriculture learning center, Tha Maphla sub-district, Lang Suan district, Chumphon province. This research was qualitative research. The information was collected using interview by conversation of 30 samples and content analysis.

The results of research presented that 1) the context of Tha Maphla community was lowland area and had the main river flowed into the gulf of Thailand. Most of people were agriculture occupation, and the mangosteen was their main plant. They had cultures and traditions according to seasonal products such as long boat racing and cave tradition for love and unity in the community. 2) The best practice community enterprises of mangosteen group, Tha Maphla agriculture learning center was established by agriculturists. This mangosteen group was managed by agriculturist group establishment for the high quality mangosteen production. Furthermore, they set the organization structure, rules, and regulations, registered community enterprises, controlled the production of planting, maintenance, harvest, and transportation. In addition, the

product was sorted by experience committees via hands instead of machines, sold the product through auction which made high price of product, recorded incomes and expenses, created network, developed according to the context and community plan, and developed for the best practice learning center of community.

Keywords : Development and Management, Best Practice Community Enterprises, Mangosteen Group Learning Center

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ล่องตามวัตถุประสงค์ได้ ต้องกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.ศิริณา จิตต์จรัส, อาจารย์ ดร.ไมตรี อินเดรียะ และคณะอาจารย์ผู้สอนของสถาบันการเรียนรู้ เพื่อปวงชนทุกท่าน ที่ได้กรุณาให้คำปรึกษาและข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์เพื่อการปรับปรุงแก้ไขวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ให้เหมาะสมมีความถูกต้องสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

ขอขอบคุณคณะกรรมการและสมาชิกวิสาหกิจชุมชนกลุ่มมังคุดศูนย์เรียนรู้การเกษตรท่ามะปลา ตำบลท่ามะปลา อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร เจ้าหน้าที่สำนักงานเกษตรอำเภอหลังสวน ประจำตำบลท่ามะปลา เจ้าหน้าที่นักวิเคราะห์นโยบายและแผนเทศบาลตำบลท่ามะปลา ที่ให้ความร่วมมือในการให้ข้อมูลและความช่วยเหลือในทุก ๆ ด้านในการลงชุมชนแต่ละครั้ง มีความเป็นกันเองและเมตตากับผู้วิจัย ทำให้การทำงานเป็นมีความสำเร็จอย่างดียิ่ง

สุดท้ายขอขอบคุณ สมาชิกในครอบครัวและบุคลากรรอบข้างทุกคนที่คอยช่วยเหลือให้กำลังใจและให้การสนับสนุนในเรื่องต่าง ๆ แก่ผู้วิจัยด้วยดีเสมอมาและเข้าใจในสิ่งที่เป็อุปสรรคที่เกิดขึ้นระหว่างการทำวิจัย จนทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงได้อย่างสมบูรณ์ ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้ด้วย

หากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เกิดประโยชน์ต่อผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งทางตรงและทางอ้อม ผู้วิจัย ขอมอบความดีครั้งนี้แก่สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน สถาบันอันทรงคุณค่าควรแก่การเทิดทูลต่อไป

เพชรไพลิน ทองนิล

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ข
กิตติกรรมประกาศ.....	ง
สารบัญ.....	จ
สารบัญตาราง.....	ช
สารบัญภาพ.....	ซ
บทที่	
1 บทนำ	
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
คำถามสำคัญในการวิจัย.....	6
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	6
ขอบเขตของการวิจัย.....	7
กลุ่มประชากร/กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย.....	7
คำนิยามศัพท์เฉพาะ.....	7
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	8
2 ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	
แนวคิดวิสาหกิจชุมชน.....	9
แนวคิดการจัดการวิสาหกิจชุมชน.....	14
แนวคิดเรื่องกลุ่มผู้การพึ่งตนเอง.....	21
แนวคิดการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนต้นแบบ.....	25
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	33
กรอบแนวคิดในการวิจัย	37

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
3 วิธีดำเนินการวิจัย	
รูปแบบในการวิจัย.....	38
วิธีการและเทคนิคที่ใช้ในการวิจัย	38
ประชากรเป้าหมายวิธีการเลือกสุ่มตัวอย่างและขนาดตัวอย่าง	38
เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล.....	39
สถานที่ใช้ในการวิจัย.....	40
ระยะเวลาการดำเนินการวิจัย.....	41
ปฏิทินการปฏิบัติงาน.....	41
การนำเสนอข้อมูล	42
4 ผลการวิจัย	
บริบทชุมชน ตำบลท่ามะปลา.....	43
การพัฒนาการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน.....	56
วิสาหกิจชุมชนต้นแบบของกลุ่มมังคุดศูนย์เรียนรู้การเกษตรอำเภอท่ามะปลา.....	65
5 สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	
สรุปผลการวิจัย.....	84
อภิปรายผลการวิจัย.....	88
ข้อเสนอแนะ.....	91
บรรณานุกรม.....	93
ภาคผนวก ก แบบสัมภาษณ์	96
ภาคผนวก ข แนวทางสนทนากลุ่ม.....	98
ภาคผนวก ค ประมวลภาพ วิสาหกิจชุมชนต้นแบบของกลุ่มฯ.....	101
ประวัติผู้วิจัย.....	112

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
3.1 ปฏิทินการปฏิบัติงาน.....	41
4.1 เครื่องข่ายกลุ่มมังคุดอำเภอหลังสวน.....	64
4.2 เครื่องข่ายกลุ่มมังคุดจังหวัดชุมพร.....	65
4.3 โครงการที่ได้รับการสนับสนุน.....	76
4.4 รายรับ-รายจ่าย.....	77
4.5 สรุปรายรับรายจ่าย.....	77
4.6 ราคามังคุดเฉลี่ย.....	78
4.7 ผลผลิตมังคุด.....	78
4.8 จำนวนผลผลิต (มังคุด).....	79
4.9 โครงการที่ได้รับการสนับสนุน.....	82
4.10 โครงการที่ได้รับการสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบลท่ามะปลา	83

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
2.1 กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	37
4.1 ภาพแสดงเขตพื้นที่ ตำบลท่ามะปลา.....	48
4.2 ภาพวัดราชบูรณะ (พระอารามหลวง).....	52
4.3 ภาพวัดถ้ำเขาเงิน.....	53
4.4 ภาพงานประเพณีแห่พระแข่งเรือ.....	55
4.5 ภาพประเพณีงานลอยกระทง-แข่งเรือวัดนอก.....	56
4.6 แสดงผังโครงสร้างคณะกรรมการกลุ่มวิสาหกิจ.....	59
4.7 แสดงหนังสือสำคัญแสดงการจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชน	66
4.8 รางวัลวิสาหกิจชุมชนดีเด่น ปี พ.ศ. 2561.....	70
4.9 รางวัลการประกวดแปลงใหญ่ดีเด่น ปี พ.ศ. 2561	70
4.10 รางวัลการประกวดวิสาหกิจชุมชนดีเด่น ระดับประเทศ ปี พ.ศ. 2561	71
4.11 รางวัลการประกวดแปลงใหญ่ระดับเขต ปี พ.ศ. 2561	71
4.12 รางวัลการประกวดวิสาหกิจชุมชนดีเด่น ปี พ.ศ. 2561	72
4.13 รางวัลการประกวดวิสาหกิจชุมชนดีเด่นระดับเขต ปี พ.ศ. 2561	72
4.14 รางวัลการประกวดแปลงใหญ่ดีเด่น ปี พ.ศ. 2561	73
4.15 รางวัลการประกวดวิสาหกิจชุมชนดีเด่นจังหวัด ปี พ.ศ. 2561	73
4.16 นายสิทธิพงษ์ อรุณรักษ์ ประธานกลุ่มวิสาหกิจ	74
4.17 นางดวงกมล เล่งระบำ เลขานุการกลุ่มวิสาหกิจ	75
4.18 คณะกรรมการฝ่ายตรวจสอบคุณภาพคัดแยกผลผลิต.....	80
1. พระองค์เจ้าอติยาทาทิติกุณ ทรงเสด็จเปิดป้ายพุทธมณฑล วัดราชบูรณะ (พระอารามหลวง)	101
2. ตัวแทนคณะกรรมการวิสาหกิจชุมชนกลุ่มมังคุดศูนย์เรียนรู้การเกษตรท่ามะปลา เฝ้ารับเสด็จ.....	101
3. ทำบุญ เปิดฤดูกาลผลิต ณ ที่ทำการกลุ่มฯ บริเวณวัดราชบูรณะ (พระอารามหลวง)	102
4. ความหวังของชาวสวนมังคุด รวมกลุ่ม คัดแยก เปิดประมูลครั้งแรก.....	102

สารบัญญภาพ (ต่อ)

ภาพที่	หน้า
5. คณะกรรมการ อบรม แลกเปลี่ยนเรียนรู้สร้างเครือข่าย.....	103
6. หน่วยงานภาครัฐ ชกส. สำนักงานเกษตรฯ เข้าร่วมประชุมประจำเดือน.....	103
7. สมาชิกกลุ่มฯ ศึกษาดูงานเครือข่ายกลุ่มมังคุด อ.ลานสกา จ.นครศรีธรรมราช....	103
8. นักงานเกษตรอำเภอเกาะเปอร์ศึกษาดูงานที่วิสาหกิจชุมชนศูนย์เรียนรู้การเกษตร ท่ามะปลา.....	104
9. ประธานกลุ่มฯบรรยายเรื่องการดำเนินงานของกลุ่มแม่เครือข่าย ตำบลบางมะพร้าว.....	104
10. อธิบดีกระทรวงเกษตรและสหกรณ์การเกษตรเยี่ยมกลุ่มฯ (27 ตุลาคม 2559)....	104
11. แสดงการเข้าร่วมงานสัมมนาและออกบูทจำหน่ายสินค้าการเกษตร (มังคุด)....	105
12. อธิบดีกรมทรัพยากรน้ำบาดาล น.ส.จงจิตร นิรินาทเมธิกุลและคณะเยี่ยมชม กิจการของกลุ่มฯ.....	105
13. นักวิชาการกรมบัญชีชำนาญการ สำนักงานตรวจบัญชีกลางที่ 8 (นครศรีธรรมราช) ตรวจติดตามประเมินโครงการ ศพก.	105
14. นางอุมาพร พิมลบุตร ผู้ตรวจราชการเกษตรและสหกรณ์ตรวจเยี่ยมศูนย์คัด แยกมังคุดของกลุ่มฯ และพบผู้ประกอบการเพื่อรับทราบปัญหาและความต้องการ.	106
15. บริษัทไบเออร์ไทย จำกัด นำเกษตรกรชาวมาเลเซียมาศึกษา เรื่องการดำเนินงานของกลุ่ม.....	106
16. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีเจ้าคุณทหารลาดกระบังกรุงเทพฯ ตาม” โครงการปัญญาสุวรรณ”	106
17. นายวันชัย วราทิพย์ ผู้ตรวจราชการกระทรวงพาณิชย์ และคณะตรวจเยี่ยม กิจการกลุ่มและพูดคุยกับผู้ประกอบการที่เข้ามาประมูล.....	107
18. รวบรวมผลผลิต คัดแยกตามมาตรฐาน 6 เกรด	107
19. เปิดประมูลเวลา 18.30 น. ทุกวัน พร้อมกันทั้งจังหวัดชุมพร.....	107
20. แผลงพยากรณ์ของนายสิทธิพงษ์ อรุณรักษ์ ประธานกลุ่มฯ	108
21. วิสาหกิจชุมชนกลุ่มมังคุดศูนย์เรียนรู้การเกษตรท่ามะปลา ต้อนรับคณะศึกษาดูงาน.....	108

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่	หน้า
22. สมาชิกวิสาหกิจชุมชนกลุ่มมังคุดศูนย์เรียนรู้การเกษตรท่ามะปลา ศึกษาดูงาน.....	108
23. รัฐสนับสนุนปัจจัยการผลิต.....	109
24. ฐานเรียนรู้ เพื่อลดต้นทุนการผลิต.....	109
25. ประชุมประจำเดือน วันที่ 12 ของทุกเดือน.....	109
26. งานมหกรรมสินค้าการเกษตรและนิทรรศการต่าง ๆ	110
27. รางวัลต่าง ๆ ที่กลุ่มฯ ได้รับ	110
28. ร่วมกิจกรรมในชุมชน “งานลอยกระทงแข่งเรือวัดนอก”	110
29. ผู้วิจัยเข้าร่วมรับฟังการประชุมกลุ่มเพื่อปิดการประชุมผลผลิตนอกฤดูกาล	111
30. ผู้วิจัยเก็บข้อมูลงานวิจัยโดยการสนทนากลุ่ม	111
31. ผู้วิจัยลงพื้นที่เก็บข้อมูลตามแบบสัมภาษณ์	111

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในช่วงหลายปีที่ผ่านมา ประเทศไทยได้เผชิญวิกฤตเศรษฐกิจหลายครั้ง ทำให้รัฐบาลแต่ละยุคสมัยต่างก็มีแนวคิดที่จะทำให้ประเทศมีความสามารถกำหนดยุทธศาสตร์ของประเทศให้มีความสามารถในการแข่งขันที่สูงขึ้น สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจโลก รัฐบาลไทยที่ผ่าน ๆ มา จึงได้กำหนดกรอบยุทธศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจ โดยมองภาพของเศรษฐกิจอย่างเป็นระบบและมีเป้าหมายที่จะรักษาไว้ซึ่งการเจริญเติบโตของเศรษฐกิจอย่างมีคุณภาพและเสถียรภาพ เน้นความสมดุลระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจระดับฐานรากและการสร้างความเชื่อมโยงเศรษฐกิจภายในประเทศกับเศรษฐกิจโลกอย่างรู้เท่าทันภายในระบบเศรษฐกิจแบบเสรี ด้วยความเชื่อมั่นว่าสังคมไทยยังมีศักยภาพและยังสามารถพัฒนาขึ้นมาได้ รัฐบาลจึงหาทางที่จะสร้างรายได้ให้กับประชาชนและประเทศชาติ ทั้งนี้ต้องหาทางเปลี่ยนมุมมองในชุมชนให้เห็นว่าสิ่งที่ตนมีอยู่นั้นคือทรัพย์สินที่มีราคา สามารถเพิ่มรายได้หากรู้จักการจัดการกับทรัพย์สินนั้นอย่างชาญฉลาด

เศรษฐกิจชุมชนเป็นระบบเศรษฐกิจกระแสรองที่สามารถดำเนินการเป็นคู่ขนานเคียงข้างไปกับระบบเศรษฐกิจกระแสหลักซึ่งเป็นระบบเศรษฐกิจภายใต้กระแสนิยมได้และมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาประเทศไปสู่ความยั่งยืน เนื่องจากระบบเศรษฐกิจชุมชนนอกจากจะเป็นเศรษฐกิจฐานรากที่เป็นส่วนหนึ่งของระบบเศรษฐกิจชาติแล้วแต่ยังเป็นระบบเศรษฐกิจที่มีได้ให้ความสำคัญเพียงมิติเศรษฐกิจแต่เพียงมิติเดียวเท่านั้น หากยังได้ผนวกมิติสังคม วัฒนธรรม ตลอดจนความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของคนในชุมชนเข้าไว้ด้วย (มงคล ดำธนานินทร์, ม.ป.ป.) และมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (2559, ออนไลน์) ได้อธิบายเพิ่มเติมไว้ว่า เศรษฐกิจชุมชนเป็นระบบเศรษฐกิจระดับท้องถิ่นที่เริ่มต้นจากครอบครัวและชุมชนผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนไม่ว่าจะเป็นการร่วมคิด การร่วมทำ การร่วมรับผลประโยชน์และการร่วมเป็นเจ้าของร่วมกัน เพื่อสรรค์สร้างกิจกรรมทางเศรษฐกิจต่าง ๆ อันประกอบไปด้วยการสร้างเศรษฐกิจที่เป็นตัวเลข การนำศักยภาพของชุมชนและความหลากหลายของทุนชุมชนที่มีอยู่ (ทุนทางวัฒนธรรม ทุนทางสังคม และทุนทางชีวภาพ) มาผลิต บริโภค จำหน่าย และแจกจ่ายให้แก่คนทั้งในและนอกชุมชน ส่งผลให้ชุมชน “อยู่ดี กินดี มีสุข” ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า เศรษฐกิจชุมชนเป็นระบบเศรษฐกิจที่มี

ความเป็นองค์รวม (holistic) เน้นการให้ความสำคัญรอบด้านกับมิติเศรษฐกิจและมิติสังคมควบคู่กัน ไป ในการขับเคลื่อนนโยบายการพัฒนาประเทศ ประการสำคัญเศรษฐกิจชุมชนเป็นระบบเศรษฐกิจที่เริ่มต้นจากหน่วยย่อยของสังคม (ครอบครัวและชุมชน) เพื่อนำไปสู่การพึ่งตนเองของครอบครัวและชุมชน ตลอดจนลดการพึ่งพิงจากภายนอกโดยการนำศักยภาพในชุมชน โดยเฉพาะทุนชุมชนมาเป็นปัจจัยสำคัญในการผลิตและพัฒนา

พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548 มีเจตนารมณ์เพื่อให้มีการส่งเสริมความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น การสร้างรายได้ การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การพัฒนาความสามารถในการจัดการและการพัฒนารูปแบบของวิสาหกิจชุมชน มีผลให้ชุมชนพึ่งพาตนเองได้ และพัฒนาระบบเศรษฐกิจชุมชนให้มีความเข้มแข็ง พร้อมสำหรับการแข่งขันทางการค้าในอนาคตไม่ว่าในระดับใด รวมถึงการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนไปสู่การเป็นผู้ประกอบการกิจการในระดับสูงขึ้นไป ซึ่งสอดคล้องกับยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 ที่มีจุดมุ่งหมายในการแก้ปัญหาความยากจนและยกระดับคุณภาพชีวิตของคนส่วนใหญ่ของประเทศเพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนและความอยู่ดีมีสุขของคนไทย ภายใต้แนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เน้นการสร้างเสริมความเข้มแข็งของชุมชนและสังคมให้เป็นรากฐานการพัฒนาที่สำคัญของประเทศ โดยให้ความสำคัญกับการสร้างความมั่นคงของเศรษฐกิจชุมชน ด้วยการบูรณาการกระบวนการผลิตบนฐานศักยภาพและความเข้มแข็งของชุมชนอย่างสมดุล เน้นการผลิตเพื่อการบริโภคอย่างพอเพียงภายในชุมชน รวมทั้งการพัฒนาระบบบำเพ็จวิสาหกิจชุมชนควบคู่ไปกับการสร้างผู้ประกอบการใหม่ด้วยการพัฒนาความรู้ด้านการจัดการ การตลาด องค์ความรู้ที่เกี่ยวกับการผลิตสินค้าที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น พัฒนามาตรฐานสินค้า การสร้างตราสินค้า การจัดการเรื่องทรัพย์สินทางปัญญา และการพัฒนาทักษะในการประกอบอาชีพของกลุ่มต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับความหลากหลายของชุมชนเพื่อลดความเสี่ยงทางเศรษฐกิจ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2549)

แนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน เป็นแนวทางหนึ่งที่จะช่วยแก้ปัญหาความยากจนของประชาชนและเป็นแนวทางที่จะสร้างเศรษฐกิจ สังคมและชุมชนให้มีความยั่งยืนเพราะเป็นการส่งเสริมให้ชุมชนรู้จักใช้ทรัพยากรท้องถิ่น ทำให้พวกเขาสามารถพึ่งตนเองในระยะยาวได้อย่างมั่นคง ซึ่งกลุ่มงานพัฒนาวิสาหกิจเกษตรชุมชน กรมส่งเสริมการเกษตร (2549) ได้อธิบายความหมายของวิสาหกิจชุมชนไว้ว่า วิสาหกิจชุมชน (SME หรือ Small and micro community enterprise) หมายถึงกิจการของชุมชนที่เกี่ยวกับการผลิตสินค้า การให้บริการอื่น ๆ ที่ดำเนินการโดยคณะบุคคลที่มีความผูกพันมีวิถีชีวิตร่วมกันและรวมตัวกันประกอบกิจการดังกล่าวไม่ว่าจะเป็นนิติบุคคล เพื่อสร้างรายได้และเพื่อการพึ่งพาตนเองของครอบครัว ชุมชนและระหว่างชุมชน หรือกล่าว

โดยสรุปก็คือการประกอบการเพื่อการจัดการทุนของชุมชนอย่างสร้างสรรค์เพื่อการพึ่งตนเอง ซึ่งทุนของชุมชนนั้นก็หมายรวมถึงทรัพยากรผลผลิตทางการเกษตร ความรู้ ภูมิปัญญา วัฒนธรรม ประเพณีของท้องถิ่น ชนพล พรหมสาขา ณ สกลนคร และ อุทิศ สังขรัตน์ กล่าวถึงการประยุกต์ใช้ระบบเศรษฐกิจพอเพียงในระดับชุมชนฐานรากเริ่มต้นจากการผลิตปัจจัยพื้นฐานที่พอเพียงและมั่นคง โดยใช้ทรัพยากรของวิสาหกิจชุมชนและภูมิปัญญาของท้องถิ่นและการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน บทบาทของวิสาหกิจชุมชนในการพึ่งพาตนเองยังส่งผลต่อการพัฒนาพื้นที่ชุมชนในประเทศไทย โดยมีปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จที่เกี่ยวข้องกับการจัดการ การผลิตสินค้าและบริการของวิสาหกิจชุมชนในประเทศไทย เมื่อผู้นำมีความรู้ความสามารถในการบริหารจัดการย่อมส่งผลสำเร็จต่อวิสาหกิจชุมชนสู่การเป็นวิสาหกิจชุมชนที่ยกระดับผู้ประกอบการให้สูงขึ้น อีกทั้งยังส่งเสริมปัจจัยด้านการผลิต การให้ความรู้ในเรื่องของการผลิตให้ได้รับรองในมาตรฐานต่าง ๆ (ชนพล พรหมสาขา ณ สกลนคร และอุทิศ สังขรัตน์, 2556) และความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชนต้องอาศัยความร่วมมือของคนในชุมชน โดยเป็นกิจการของคนในชุมชนเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของชาวบ้าน ในการประกอบวิสาหกิจชุมชนให้เข้มแข็งควรส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนแบบพึ่งตนเองใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัตถุดิบในชุมชน โดยคนในชุมชนเพื่อคนในชุมชน โดยการสร้างมูลค่าเพิ่มจากทรัพยากรของชุมชน ดังนั้นการสร้างวิสาหกิจชุมชนให้ประสบความสำเร็จนั้นต้องเริ่มจากการสร้างฐานรากที่แข็งแรงในความเป็นผู้ประกอบการ โดยเน้นการตลาดและการเงินรวมถึงการสนับสนุนจากหน่วยงานต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง (สัจญญา เคนาภูมิ, 2558)

อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร มีชื่อเสียงในเรื่องผลไม้ โดยเฉพาะมังคุดซึ่งมีอายุถึงสองร้อยปี ผลผลิตมังคุดจากอำเภอหลังสวน สามารถจำหน่ายให้กับผู้บริโภคทั้งในและต่างประเทศในแต่ละปีสามารถสร้างรายได้เข้าประเทศปีละหลายล้านบาท ได้รับความสนใจอย่างมากจากผู้ประกอบการธุรกิจส่งออกสินค้าเกษตร เนื่องจากมังคุดเป็นผลไม้ที่มีรสชาติดี มีประโยชน์หลายด้านสามารถใช้ประโยชน์ได้หลายส่วน เนื้อภายในมีเนื้อขาวสะอาด น้ำน้ำ รสหวานอมเปรี้ยว เป็นที่ต้องการของผู้บริโภคทั่วไป และบางส่วนของผลสามารถนำมาสกัดหรือใช้ประโยชน์ทางการแพทย์ได้ทำให้พื้นที่ในอำเภอหลังสวนมีการปลูกมังคุดในหลายตำบล โดยเฉพาะอย่างยิ่งในตำบลท่ามะปลา ตั้งอยู่ในเขตลุ่มน้ำหลังสวน ซึ่งมีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ เกษตรกรส่วนใหญ่ทำการเกษตรแบบผสมผสาน ผลไม้หลักที่นิยมปลูกมาตั้งแต่สมัยโบราณคือมังคุด เพราะเป็นพืชอายุยืนมากถึงสองร้อยปี เหมาะสำหรับปลูกในพื้นที่ราบลุ่มทนต่อสภาพน้ำท่วมถึง ต่อมาคนในชุมชนเริ่มสนใจอาชีพเกษตรมากขึ้นมีการดูแลการผลิตใช้ปุ๋ยและสารเคมีป้องกันศัตรูพืช ทำให้ผลผลิตมังคุดเพิ่มมากขึ้นจนล้นตลาด และราคาผลผลิตมังคุดในตำบลท่ามะปลาและทุกพื้นที่ตกต่ำอย่างต่อเนื่อง เกษตรกรต้องเจอปัญหาผลผลิตราคาตกต่ำกันมานานหลายปี เพราะบางปีตำบลท่ามะปลา

ผลผลิตมากถึงหมื่นตัน ส่งผลให้ผลผลิตมังคุดราคาตกต่ำเหลือเพียงกิโลกรัมละไม่กี่บาท จนกระทั่งปี พ.ศ. 2548 มีการรวมตัวของเกษตรกรผู้ปลูกมังคุดกลุ่มเล็ก ๆ จำนวน 5 คน นำผลผลิตมังคุดมารวมกันที่บ้านผู้นำชุมชน (กำนันชาวลิต พุ่มขจร) ตั้งอยู่ที่ หมู่ที่ 7 ตำบลท่ามะปลา อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร มีการคัดแยกคุณภาพผลผลิตโดยนำผลผลิตที่ไม่มีคุณภาพออกเช่น ผลเล็ก (จิว), ผิวสีดำ, ผลไม่สมบูรณ์, ตกพื้น แล้วนำมังคุดไปขายให้กับบริษัทที่ทำธุรกิจจำหน่ายทั้งในและต่างประเทศ ปรากฏว่าสามารถขายได้ในราคาสูงกว่าท้องตลาดทั่วไป โดยขายได้กิโลกรัมละ 20 บาท ขณะที่ตลาดทั่วไปราคา 9-10 บาท จากนั้นเกษตรกรผู้ปลูกมังคุดได้มีการรวมกลุ่มกันมากขึ้น ระดมความคิดเห็นของสมาชิกและมีผลสรุปว่า จะต้องรวมกลุ่มและจำหน่ายผลผลิตในรูปของการประมูลราคา โดยสมาชิกต้องรวบรวมมังคุดที่มีคุณภาพ คัดแยกเกรดต่าง ๆ ตามมาตรฐานให้ชัดเจนและต้องมีปริมาณที่เพียงพอในแต่ละวัน เพื่อสามารถต่อรองกับผู้ซื้อได้และ เป็นแรงจูงใจให้ผู้ประกอบการทั้งส่งออกต่างประเทศและภายในประเทศได้เข้ามาแข่งขันประมูล โดยใช้ชื่อกลุ่มว่า “กลุ่มปรับปรุงคุณภาพมังคุดเพื่อการส่งออก” ตั้งอยู่ที่ ศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีประจำตำบลท่ามะปลา หมู่ที่ 7 ตำบลท่ามะปลา อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร มีการตั้งโครงสร้างองค์กรระเบียบข้อบังคับกลุ่ม มีการสร้างองค์ความรู้ในการปรับปรุงคุณภาพผลผลิตมังคุด ตั้งแต่ การดูแลและบำรุงต้นมังคุด การใช้สารเคมี การใช้ปุ๋ยต่าง ๆ ซึ่งมีความสำคัญในการผลิต จากนั้นได้รวมกลุ่มกันขายผลผลิตมังคุดที่มีคุณภาพและร่วมกันรวบรวมผลผลิตมังคุดจนมีปริมาณที่สามารถต่อรองกับผู้ซื้อ กลุ่มได้ บูรณาการกับสำนักงานเกษตรอำเภอหลังสวน สำนักงานเกษตรจังหวัดชุมพร และหน่วยงานราชการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เข้ามาสนับสนุนในด้านงบประมาณและความรู้ต่าง ๆ ทั้งกระบวนการผลิตมังคุดคุณภาพตามที่ต้องการและการเรียนรู้เรื่องการรวมกลุ่ม นำไปสู่การประมูลมังคุดที่มีการบริหารจัดการโดยคนในชุมชนเอง ในปี 2553 ได้จดทะเบียนเป็นวิสาหกิจชุมชน ชื่อ “วิสาหกิจชุมชนกลุ่มมังคุดศูนย์เรียนรู้การเกษตรท่ามะปลา” โดยมีกระบวนการผลิตมังคุดคุณภาพเพื่อการส่งออกของกลุ่มว่า “เป็นกลุ่มมังคุดต้นแบบที่ผ่านมาตรฐาน GAP และได้ตราสัญลักษณ์ Q ทุกแปลง” ดังนั้นในปี 2553 ทำให้กลุ่มขายผลผลิตมังคุดได้ในราคาไม่ต่ำกว่า 100 บาท ต่อ กิโลกรัม เนื่องจากการผลิตเพื่อการส่งออกและคุณภาพตรงตามตลาดต้องการ พร้อมใช้กระบวนการคัดเกรด ซึ่งมีอยู่ 6 เกรด และเป็นมาตรฐานของกลุ่มที่ใช้ในการประมูลผลผลิต ปี 2556 กลุ่มได้รับงบประมาณจ่ายขาดจากกรมส่งเสริมการเกษตร จำนวนหนึ่งล้านบาทตามโครงการปุ๋ยสั่งตัด เพื่อสร้างโรงเรือนและซื้อปุ๋ย ต่อมาโรงเรือนได้ใช้ประโยชน์เป็นที่ทำการของวิสาหกิจกลุ่มมังคุดศูนย์เรียนรู้การเกษตรท่ามะปลา ตั้งอยู่ที่ เลขที่ 2 หมู่ที่ 2 ตำบลท่ามะปลา อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร ในปี 2558 การรวมกลุ่มเพื่อการประมูลมังคุด ได้กลายเป็น “ท่ามะปลาโมเดล” เพื่อเป็นต้นแบบให้กลุ่มเกษตรกรชาวสวนผลไม้ทั่วประเทศและในปีเดียวกันสำนักงานเกษตร

อำเภอหลังสวน ได้จัดตั้งให้พื้นที่ตำบลท่ามะปลา เป็นศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร (ศพก.) เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้การผลิตสินค้าเกษตรที่แลกเปลี่ยนข่าวสารของหน่วยงานต่าง ๆ กับเกษตรกรในชุมชน โดยดำเนินการในพื้นที่ของเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จ สามารถเป็นแบบอย่างให้เกษตรกรในชุมชน ในการปรับปรุงหรือปรับเปลี่ยนกิจกรรมการเกษตรที่สำคัญของพื้นที่ตั้งแต่การผลิต การบริหารจัดการ จนถึงการตลาด และในปี 2559 กระทรวงเกษตรและสหกรณ์มีนโยบายให้หน่วยงานในกระทรวงดำเนินงาน โครงการ การปรับโครงสร้างการผลิตสินค้าเกษตร ด้านสินค้า พืช ปลูกสัตว์ และสินค้าประมง เน้นให้ความสำคัญในเรื่อง การลดต้นทุนการผลิต โดยการรวมแปลงเป็นแปลงใหญ่ ก่อให้เกิดกิจกรรมลดต้นทุนการผลิต เพิ่มผลผลิตต่อไร่ รวมทั้งผลผลิตมีคุณภาพ ได้มาตรฐาน ตรงตามความต้องการของตลาด มีการผลิตร่วมกันเป็นกลุ่มและมีการเชื่อมโยงกับตลาดเพื่อบริหารจัดการให้เกิดสมดุลระหว่างอุปทานและอุปสงค์ของสินค้า แก้ปัญหาเรื่องสินค้าล้นตลาดและราคาสินค้าตกต่ำ เกษตรกรกลุ่มมังคุดตำบลท่ามะปลา จึงได้ร่วมตัวจัดตั้งเป็นแปลงใหญ่มังคุด ตำบลท่ามะปลา อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร แปลงใหญ่มังคุด ตำบลท่ามะปลา เป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญของจังหวัดชุมพร สามารถเผยแพร่ความรู้เรื่องการผลิตมังคุดคุณภาพ ผู้เครือข่ายมังคุด จำนวน 15 เครือข่าย ประกอบด้วย แปลงใหญ่จำนวน 7 แปลง และกลุ่มมังคุดคุณภาพ จำนวน 8 กลุ่ม และเป็นศูนย์กลางการบูรณาการจากหน่วยงานต่าง ๆ ให้แก่เกษตรกร นอกจากนี้ยังมีเกษตรกรผู้นำที่มีความรู้ สามารถที่จะเผยแพร่ความรู้ให้กับประชาชน และเกษตรกรที่สนใจในการผลิตมังคุด การประมวลมังคุด และเรื่องราวต่าง ๆ ซึ่งได้รับความสนใจจากประชาชนทั้งในอำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร และจังหวัดใกล้เคียงที่ต้องการ ได้รับความรู้เรื่องการผลิตมังคุด

วิสาหกิจกลุ่มมังคุดศูนย์เรียนรู้การเกษตรท่ามะปลา มีวิสัยทัศน์ “มุ่งมั่นพัฒนาศักยภาพของบุคคลากร ผลิตมังคุดคุณภาพ บริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมอย่างยั่งยืน” และมีพันธกิจดังนี้ 1) สร้างองค์ความรู้ทางการเกษตรแบบมีส่วนร่วม 2) ประสานความร่วมมือเพื่อการบูรณาการทางการเกษตรอย่างยั่งยืน 3) สร้างความสัมพันธ์คนในชุมชนผ่านกิจกรรมการทำงาน 4) สร้างเครือข่ายการซื้อขายโดยตรงกับผู้บริโภคและผู้ส่งออก 5) เพิ่มช่องทางการตลาด เช่น การซื้อขายผ่านระบบออนไลน์ โดยมีวัตถุประสงค์ในการจัดตั้งกลุ่มคือ 1) เพื่อแก้ปัญหาราคาสินค้าผลิตมังคุดตกต่ำและภาวะมังคุดล้นตลาด 2) เพื่อสร้างความสามัคคีของคนในชุมชน โดยสร้างความสัมพันธ์คนในพื้นที่และนอกพื้นที่ ในการผลิตมังคุดที่ดีมีคุณภาพ 3) เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ทางการเกษตรและความรู้ด้านเทคโนโลยีทางการเกษตร การตลาด และพัฒนาสิ่งใหม่ ๆ 4) เพื่อเป็นต้นแบบในการผลิตมังคุดคุณภาพของชุมชน 5) เพื่อเป็นจตุรรวบรวมผลผลิตมังคุดในการเพิ่มมูลค่าให้มีราคาสูงกว่าท้องตลาด และ 6) เพื่อเป็นศูนย์กลางในการประสานงานและบูรณาการด้านเกษตรของชุมชน ปัจจุบันวิสาหกิจกลุ่มมังคุดศูนย์เรียนรู้การเกษตรท่ามะปลา มีสมาชิก 154 ราย พื้นที่เพาะปลูกมังคุดจำนวน 850 ไร่

ในการบริหารจัดการกลุ่มมีการกำหนดบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการกลุ่มดังนี้ 1) ประธาน คณะกรรมการ 2) รองประธานฝ่ายควบคุมคุณภาพ 3) ฝ่ายการตลาด 4) เลขานุการ 5) ประชาสัมพันธ์ 6) เภรัญญิก ในการดำเนินงานวิสาหกิจกลุ่มมังคุดศูนย์เรียนรู้การเกษตรท่ามะพลาดำเนินกิจกรรมร่วมกันกับแปลงใหญ่มังคุด ท่ามะพลา เนื่องจากเป็นเกษตรกรกลุ่มเดียวกันโดยกลุ่มมีการประชุมกลุ่มทุกวันที่ 12 ของเดือน มีการนำความรู้จากการอบรมในสถานที่ต่าง ๆ มาทดลองปฏิบัติและส่งต่อความรู้สู่เกษตรกรภายในกลุ่ม มีการวิเคราะห์ปัญหาาร่วมกันและปฏิบัติตามกฎระเบียบคือ 1) กฎระเบียบข้อบังคับในการปฏิบัติของแปลงใหญ่มังคุด ตำบลท่ามะพลา 2) กฎระเบียบของการประมุลมังคุด และมีการบริหารจัดการกลุ่มดังนี้ 1) ระบบการเรียนรู้ของสมาชิก 2) การจัดการเงินทุน 3) การบริหารจัดการรายได้ 4) การจัดระบบสวัสดิการสำหรับสมาชิกและชุมชน 5) การสร้างสรรค์สิ่งใหม่ หรือการสร้างมูลค่าเพิ่ม

ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาเรื่อง พัฒนาการและการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนต้นแบบของกลุ่มมังคุดศูนย์เรียนรู้การเกษตรท่ามะพลา ตำบลท่ามะพลา อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร เพื่อศึกษา บริบทของชุมชน วิถีชีวิต สังคม วัฒนธรรมเศรษฐกิจ การก่อเกิดวิสาหกิจชุมชน และการดำเนินงานของต้นแบบวิสาหกิจชุมชนกลุ่มมังคุดศูนย์เรียนรู้การเกษตรท่ามะพลา ตำบลท่ามะพลา อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนสืบไป

คำถามสำคัญในการวิจัย

1. บริบทของชุมชน วิถีชีวิต สังคม วัฒนธรรมและเศรษฐกิจ และการก่อเกิดวิสาหกิจชุมชนกลุ่มมังคุดศูนย์เรียนรู้การเกษตรท่ามะพลา ตำบลท่ามะพลา อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร เป็นอย่างไร
2. ต้นแบบการดำเนินงานของ วิสาหกิจชุมชนกลุ่มมังคุดศูนย์เรียนรู้การเกษตรท่ามะพลา ตำบลท่ามะพลา อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร เป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษา บริบทของชุมชน วิถีชีวิต สังคม วัฒนธรรมและเศรษฐกิจ และการก่อเกิดวิสาหกิจชุมชนกลุ่มมังคุดศูนย์เรียนรู้การเกษตรท่ามะพลา ตำบลท่ามะพลา อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร

2. เพื่อศึกษาด้านแบบการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มมังคุดศูนย์เรียนรู้การเกษตรท่ามะปลา ตำบลท่ามะปลา อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านพื้นที่ คือ ตำบลท่ามะปลา อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร
2. ขอบเขตด้านเนื้อหา การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาบริบทของชุมชนและการก่อเกิดและการพัฒนาการบริหารจัดการสู่การเป็นวิสาหกิจชุมชนต้นแบบ
3. ขอบเขตด้านเวลา
ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดระยะเวลาในการศึกษา ทั้งหมด 1 ปี นับตั้งแต่เดือนกันยายน พ.ศ. 2562 ถึงเดือน สิงหาคม พ.ศ. 2563

ประชากรเป้าหมายวิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างและขนาดตัวอย่าง

ประชากร

ประชากร ได้แก่ สมาชิกของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มมังคุดศูนย์เรียนรู้การเกษตรท่ามะปลา ตำบลท่ามะปลา อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร จำนวน 154 คน

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้ให้ข้อมูลหลักที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานของ วิสาหกิจชุมชนกลุ่มมังคุดศูนย์เรียนรู้การเกษตรท่ามะปลา ตำบลท่ามะปลา อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร ผู้วิจัยได้เลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจงจำนวน 30 คน

คำนิยามศัพท์เฉพาะ

วิสาหกิจชุมชน หมายถึง การประกอบการเพื่อการจัดการทุนของชุมชน อย่างสร้างสรรค์เพื่อการพึ่งตนเอง

พัฒนาการวิสาหกิจชุมชน หมายถึง การทำให้กลุ่มบุคคลในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการประกอบการ มีการวางแผน การจัดสรรบุคคลและข้อตกลงร่วมกันในการดำเนินการแบบบูรณาการและมีกระบวนการเรียนรู้เป็นหัวใจ เพื่อให้ชุมชนได้ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรและทุนทางสังคมอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

ต้นแบบวิสาหกิจชุมชน หมายถึง การรวมตัวของเกษตรกรผู้ปลูกมังคุดที่ได้รับผลกระทบราคาผลผลิตตกต่ำมารวมกันจัดตั้งกลุ่มและจัดแจงวิสาหกิจชุมชนและมีกระบวนการผลิต การคัดคุณภาพ การจำหน่ายแบบประมูลราคา และเป็นศูนย์เรียนรู้ของชุมชนในด้านต่าง ๆ ของเกษตรกรทั่วไปคือวิสาหกิจชุมชนกลุ่มมังคุดศูนย์เรียนรู้การเกษตรท่ามะปลา ตำบลท่ามะปลา อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร

GAP (Good Agriculture Practices) หมายถึง แนวทางในการทำการเกษตร เพื่อให้ได้ผลผลิตที่มีคุณภาพดีตรงตามมาตรฐานที่กำหนด ได้ผลผลิตสูงคุ้มค่าการลงทุนและกระบวนการผลิตจะต้องปลอดภัยต่อเกษตรกรและผู้บริโภค มีการใช้ทรัพยากรที่เกิดประโยชน์สูงสุด เกิดความยั่งยืนทางการเกษตรและไม่ทำให้เกิดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อม โดยหลักการนี้ได้รับการกำหนดโดยองค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ

ตราสัญลักษณ์ Q หมายถึง เครื่องหมายรับรองมาตรฐาน ใช้แสดงกับสินค้าเกษตรเพื่อเป็นการรับรองเกี่ยวกับแหล่งกำเนิด ส่วนประกอบ วิธีการผลิต คุณภาพหรือคุณลักษณะอื่นใด ของสินค้าเกษตรซึ่งมีความสำคัญในการสื่อสารไปยังผู้บริโภค หรือผู้ซื้อให้เกิดการยอมรับ เชื่อมั่น และเชื่อถือต่อสินค้าเกษตร ว่ามีมาตรฐาน คุณภาพ และความปลอดภัย

ท่ามะปลาโมเดล หมายถึง การผลิตมังคุดคุณภาพ คัดแยกคุณภาพเป็น 6 เกรดและมีรูปแบบการขายโดยการประมูล

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้ทราบถึงบริบทของชุมชน วิถีชีวิต สังคม วัฒนธรรมและเศรษฐกิจ และการก่อเกิดวิสาหกิจชุมชนกลุ่มมังคุดศูนย์เรียนรู้การเกษตรท่ามะปลา ตำบลท่ามะปลา อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร
2. ได้ทราบถึงแผนการดำเนินงานของ วิสาหกิจชุมชนกลุ่มมังคุดศูนย์เรียนรู้การเกษตรท่ามะปลา ตำบลท่ามะปลา อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนต้นแบบต่อไป

บทที่ 2 ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง พัฒนาการและการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนต้นแบบของกลุ่มมังคุดศูนย์เรียนรู้การเกษตรท่ามะปลา ตำบลท่ามะปลา อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร เพื่อศึกษา บริบทของชุมชน วิถีชีวิต สังคม วัฒนธรรมเศรษฐกิจ การก่อเกิดวิสาหกิจชุมชน และการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มมังคุดศูนย์เรียนรู้การเกษตรท่ามะปลา ตำบลท่ามะปลา อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้า แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

1. แนวคิดวิสาหกิจชุมชน
2. แนวคิดการจัดการวิสาหกิจชุมชน
3. แนวคิดของกลุ่มผู้พึ่งตนเอง
4. แนวคิดการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนต้นแบบ
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
6. กรอบแนวคิดงานวิจัย

1. แนวคิดวิสาหกิจชุมชน

จากการศึกษาแนวคิดและความหมายของวิสาหกิจชุมชน จากผู้ทรงคุณวุฒิ นักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญ ได้ให้คำอธิบายไว้หลายท่าน ดังจะนำมากล่าวโดยสรุป ได้ดังนี้

ความหมายของวิสาหกิจชุมชน

เสรี พงศ์พิศ (2553, หน้า 162) ได้ให้ความหมาย “วิสาหกิจชุมชน” ไว้ว่า วิสาหกิจชุมชน หมายถึง การประกอบอาชีพขนาดเล็ก ขนาดจิ๋ว ที่ชุมชนหรือองค์กรชุมชนร่วมกันดำเนินการเพื่อจัดการทุนชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ สร้างสรรค์เพื่อการพึ่งตนเอง อาจเป็นการผลิต การแปรรูป การจัดการตลาดตลอดทั้งการเกษตร อุตสาหกรรม การบริการ การท่องเที่ยว สุขภาพ สิ่งแวดล้อม รวมทั้งการออมทรัพย์และการจัดสวัสดิการชุมชน นับว่าสอดคล้องกับนิยามของกรมส่งเสริมการเกษตรที่ได้นำเสนอยุทธศาสตร์การส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน ดังนี้

กรมส่งเสริมการเกษตร (2548, หน้า 11) ได้ให้ความหมายของคำว่า “วิสาหกิจชุมชน” หมายถึง กิจการของชุมชน เกี่ยวกับการผลิตสินค้า การให้บริการหรือการอื่น ๆ ที่ดำเนินการโดย

คณะบุคคลที่มีความผูกพันมีวิถีชีวิตร่วมกันและรวมตัวกันประกอบกิจการดังกล่าวไม่ว่าจะเป็นนิติบุคคลในรูปแบบใดหรือไม่เป็นนิติบุคคล เพื่อสร้างรายได้และเพื่อเป็นการพึ่งพาตนเองของครอบครัวในชุมชนและระหว่างชุมชนทั้งนี้ ตามหลักเกณฑ์ที่คณะกรรมการประกาศกำหนด

ความหมายของทุนชุมชนหมายถึง ทุนที่เป็นเงินทุน ที่เป็นทรัพยากรธรรมชาติ ดิน น้ำ ป่า ทุนที่เป็นผลผลิต ทุนความรู้ ภูมิปัญญา ทักษะต่าง ๆ ประเพณี วัฒนธรรม ทุนทางสังคม หรือความเป็นที่พึ่งเป็นน้อม ความไว้วางใจกันของชุมชน เครือข่าย ความสัมพันธ์ของสมาชิกของชุมชน

ความหมายของ “วิสาหกิจชุมชน” ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548 มีดังนี้

“วิสาหกิจชุมชน” หมายถึง กิจการของชุมชนเกี่ยวกับการผลิตสินค้า การให้บริการหรือการอื่น ๆ ที่ดำเนินการโดยคณะบุคคลที่มีความผูกพัน มีวิถีชีวิตร่วมกันและรวมตัวกันประกอบกิจการดังกล่าว ไม่ว่าจะเป็นนิติบุคคลในรูปแบบใดหรือไม่เป็นนิติบุคคล เพื่อสร้างรายได้และเพื่อการพึ่งพาตนเอง ของครอบครัว ชุมชนและระหว่างชุมชนทั้งนี้ตามหลักเกณฑ์

วิสาหกิจชุมชนมีความหมายหลากหลายขึ้นอยู่กับแนวคิดที่แตกต่างกัน เช่น จากพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548 กรมส่งเสริมสหกรณ์ กรมส่งเสริมการเกษตร สำนักงานเกษตรจังหวัดปราจีนบุรี และ เสรี พงศ์พิศ จึงสรุปได้ว่า วิสาหกิจชุมชน คือ การประกอบการโดยใช้ทุนของชุมชนอย่างสร้างสรรค์ ที่ผ่านกระบวนการคิด การจัดการผลผลิตและทรัพยากรทุกขั้นตอน โดยใช้วัตถุดิบในพื้นที่ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยองค์กรของชุมชนเพื่อการพึ่งพาตนเอง ครอบครัว ชุมชน และเครือข่ายองค์กรชุมชนก่อให้เกิดการพัฒนาทางเศรษฐกิจ สังคม และการเรียนรู้ของชุมชน องค์กรประกอบของวิสาหกิจชุมชนควรมีลักษณะดังต่อไปนี้ ชุมชนเป็นเจ้าของและดำเนินการเอง ผลผลิตมาจากกระบวนการในชุมชน การริเริ่มสร้างสรรค์เป็นนวัตกรรมของชุมชน ฐานภูมิปัญญาท้องถิ่น มีการประยุกต์ให้ทันสมัย เป็นการดำเนินการแบบบูรณาการและเชื่อมโยงกิจกรรมต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ มีการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาอยู่ตลอดเวลาและพึ่งพาตนเอง ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความมั่นคงก่อนที่จะพัฒนาสู่การแข่งขันเชิงธุรกิจต่อไป

องค์ประกอบของวิสาหกิจชุมชน

เสรี พงศ์พิศ (2555, หน้า 117-118) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบสำคัญของวิสาหกิจชุมชน มีอยู่ 7 ประการ ดังนี้

ชุมชนเป็นเจ้าของและเป็นผู้ดำเนินการเอง แต่อย่างไรก็ดี คนนอกอาจมีส่วนร่วมโดยอาจมีการถือหุ้นได้ เพื่อการมีส่วนร่วม ร่วมมือ และให้ความช่วยเหลือ แต่ไม่ใช่หุ้นใหญ่ทำให้มีอำนาจในการตัดสินใจ

ผลผลิตมาจากกระบวนการในชุมชน ซึ่งอาจจะนำวัตถุดิบบางส่วนมาจากภายนอกได้ แต่เน้นการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นให้มากที่สุด

มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์เป็นนวัตกรรมของชุมชน เพื่อการพัฒนาศักยภาพของชุมชนเอง ซึ่งมีความรู้ภูมิปัญญา หากมีกระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสมเกิดความเชื่อมั่นในตัวเองก็ริเริ่มสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ ได้โดยไม่เอาแต่เลียนแบบหรือแสวงหาสูตรสำเร็จ

มีฐานภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นฐานทุนที่สำคัญ เป็นการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยปรับประยุกต์ให้ทันสมัย ผสมผสานกับความรู้ภูมิปัญญาสากลหรือจากที่อื่น

มีการดำเนินการตามแบบบูรณาการ เชื่อมโยงกิจกรรมต่าง ๆ อย่างเป็นระบบไม่ใช่ทำแบบโครงการเดี่ยว คล้ายกับการปลูกพืชเดี่ยว แต่เป็นการทำแบบวนเกษตร คือ มีหลาย ๆ กิจกรรมประสานผลึกพลัง (synergy) และเกื้อกูลกัน (cluster)

มีกระบวนการเรียนรู้เป็นหัวใจ วิสาหกิจชุมชนเกิดขึ้นได้สำเร็จด้วยความรู้และปัญญา ไม่ใช่เพราะมีเงินมีงบแล้วจะเกิดขึ้นได้ การใช้เงินนำหน้าปัญญาตามหลัง อาจเกิดขึ้นได้แต่เพียงโครงการ แต่ไม่อาจเกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน การเรียนรู้จะทำให้เข้าใจกระบวนการวิสาหกิจชุมชนทั้งหมด

มีการพึ่งพาตนเองเป็นเป้าหมาย อันดับแรกและสำคัญที่สุดของวิสาหกิจชุมชน ถ้าหากผิดพลาดเป้าหมายนี้คือพลาดเป้าวิสาหกิจชุมชนจะกลายเป็นธุรกิจที่มีเป้าหมายที่เน้นกำไร ก่อนที่จะคิดทำให้อุด ไม่พัฒนาเป็นขั้นเป็นตอนให้เกิดความมั่นคงก่อนที่จะก้าวไปพัฒนาธุรกิจ

ลักษณะสำคัญของวิสาหกิจชุมชน

โดยหลักการของวิสาหกิจชุมชน มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมสนับสนุนเศรษฐกิจชุมชน ซึ่งเป็นพื้นฐานของการพัฒนาเศรษฐกิจแบบพอเพียง และจำนวนหนึ่งอยู่ในระดับที่ไม่พร้อมจะเข้ามาแข่งขันทางการค้าให้ได้รับการส่งเสริมด้านความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น การสร้างรายได้ การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การพัฒนาความสามารถในการจัดการและพัฒนารูปแบบของวิสาหกิจชุมชน ให้กลายเป็นระบบเศรษฐกิจชุมชนที่มีความเข้มแข็ง สามารถพัฒนาไปสู่การเป็นผู้ประกอบการของหน่วยธุรกิจที่สูงขึ้นต่อไป เสรี พงศ์พิศ (2548, หน้า 40) ได้อธิบายว่า วิสาหกิจชุมชนจะต้องมีลักษณะสำคัญ 7 ประการ คือ

1. ชุมชนเป็นเจ้าของและผู้ดำเนินการ
2. ผลผลิตมาจากกระบวนการในชุมชน
3. ริเริ่มสร้างสรรค์เป็นนวัตกรรมของชุมชน
4. มีฐานภูมิปัญญาท้องถิ่น ผสมผสานกับภูมิปัญญาสากล
5. ดำเนินการแบบบูรณาการ เชื่อมโยงกิจกรรมต่าง ๆ ให้เป็นระบบ

6. มีกระบวนการเรียนรู้เป็นหัวใจ

7. มีการพึ่งตนเองของครอบครัวและชุมชนเป้าหมาย

และทั้งนี้ กฎหมายได้กำหนดให้มีการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนอย่างครบวงจรไว้ 3 ระดับ ได้แก่ 1) ระดับปฐมภูมิ ส่งเสริมการจัดตั้ง การให้ความรู้ การศึกษาวิจัยในการนำทุนชุมชนมาใช้ อย่างเหมาะสม การร่วมมือกันในชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีความเข้มแข็งและพึ่งตนเองได้ 2) ระดับสูง ขึ้น ส่งเสริมการพัฒนาผลิตภัณฑ์ การรักษาคุณภาพ การศึกษาวิจัยเทคโนโลยีและการตลาด การสร้างความเชื่อถือทางธุรกิจ และความปลอดภัยแก่ผู้บริโภค การประสานงานแหล่งเงินทุนเพื่อให้สามารถเป็นผู้ประกอบการหรือพัฒนาไปสู่การประกอบธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อมต่อไปในอนาคต 3) การส่งเสริมเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน รัฐจะให้การสนับสนุนการจัดตั้งการประกอบการ การตลาด ความสัมพันธ์และความร่วมมือกันระหว่างเครือข่าย หรือภาคธุรกิจหรืออุตสาหกรรมอื่น เพื่อขยายและสร้างความมั่นคงให้แก่กิจการวิสาหกิจชุมชน

เสรี พงศ์พิศ (2553, หน้า 163) ได้กล่าวว่าลักษณะสำคัญของวิสาหกิจชุมชนอาจแบ่งเป็น ขั้นตอนการพัฒนาตามลำดับใน “แนวคิด” ดังนี้คือ ระดับครอบครัว คือ วิสาหกิจแบบพึ่งตนเอง ระดับชุมชนและเครือข่ายคือ วิสาหกิจชุมชนแบบพอเพียง ระดับธุรกิจ คือ วิสาหกิจแบบก้าวหน้า

วิสาหกิจชุมชนที่ผลิตเพื่อทดแทนการพึ่งภายนอก พัฒนาผลผลิต ทรัพยากรและการบริการ ถือเป็นการพัฒนาตามแนวนอน ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยแผนแม่บทชุมชน ถ้าชุมชนใดพัฒนา โดยไม่มีแผน คอยแต่จะลอกเลียนแผนชุมชนอื่น จะไม่มีการสร้างสรรค์จากความคิดของชุมชนเอง และไม่พัฒนาตามศักยภาพของชุมชน

ประเภทของวิสาหกิจชุมชน

กรมส่งเสริมการเกษตร(2547, หน้า 41) ได้แบ่งวิสาหกิจชุมชนเป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ วิสาหกิจชุมชนพื้นฐาน อันได้แก่ การดำเนินงานต่าง ๆ เพื่อกินเพื่อใช้ ในชุมชนเพื่อให้ครอบครัวพึ่งตนเองได้ ให้ชุมชนเกิดความพอเพียง อย่างน้อยให้พออยู่พอกิน หรือพอกินพอใช้ เพื่อลดรายจ่ายเพิ่มรายได้

วิสาหกิจชุมชนก้าวหน้า อันได้แก่ การนำผลิตภัณฑ์ที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นเข้าสู่ตลาดบริโภค โดยการปรับปรุงคุณภาพการผลิต หีบห่อ การตลาดและการจัดวางต่าง ๆ เพื่อให้สามารถ “แข่งขัน” ได้

อย่างไรก็ตามวิสาหกิจชุมชนต้องมีการพัฒนาที่ไม่กระโดดข้ามขั้น โดยจะต้องพัฒนามาจากพื้นฐานไปสู่วิสาหกิจก้าวหน้าตามขั้นตอนไปเพื่อความยั่งยืน

รูปแบบของวิสาหกิจชุมชน

เสรี พงศ์พิศ และคณะ (2554, หน้า 23) ได้กล่าวถึงรูปแบบวิสาหกิจชุมชนครอบคลุมกิจกรรมดังต่อไปนี้

การแปรรูปหรือการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากผลผลิตของชุมชน เป็นกิจกรรมที่ต่อเนื่องจากการผลิตการเกษตรเพื่อการพึ่งพาตนเองและเพิ่มมูลค่าผลผลิตเกษตรขององค์กรชุมชนหรือเครือข่ายชุมชน

การพัฒนาผลิตภัณฑ์จากทรัพยากรและภูมิปัญญาของชุมชน เช่น เครื่องดื่มเพื่อสุขภาพ ไวน์ผลไม้พื้นบ้าน การแปรรูปพืชผักผลไม้พื้นบ้านรูปแบบต่าง ๆ ผลิตภัณฑ์ยาสมุนไพร ผลิตภัณฑ์หัตถกรรมพื้นบ้าน แหล่งท่องเที่ยว พิพิธภัณฑสถานชุมชน ฯลฯ

การพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อตอบสนองการพึ่งพาตนเอง องค์กรชุมชนและเครือข่ายขององค์กรชุมชน เช่น น้ำปลา บัญ เครื่องมือเครื่องใช้ อาหารและยาสมุนไพร ฯลฯ

การพัฒนาระบบตลาด การบริการและสวัสดิการชุมชน เช่น ร้านค้าชุมชน ศูนย์สุขภาพพื้นบ้าน ฯลฯ

การส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน

เสรี พงศ์พิศ และคณะ (2554, หน้า 24) ระบุว่า เป้าหมายของการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนมีอยู่ 4 ประการ ดังนี้

1. สนับสนุนการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาวิสาหกิจของชุมชน โดยชุมชนเพื่อชุมชน แก่จุดอ่อนเสริมจุดแข็ง ให้ชุมชนใช้ประโยชน์จากทรัพยากรและทุนทางสังคมอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

2. สร้างกระบวนการเรียนรู้และระบบการพัฒนาเพื่อการพึ่งตนเองของชุมชนที่ครอบคลุมการจัดการทุกด้าน ให้มีระบบการจัดการ การผลิต การแปรรูป การตลาด การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การจัดสวัสดิการชุมชน ซึ่งดำเนินการโดยองค์กรชุมชนหรือเครือข่ายขององค์กรชุมชนในการวางแผน กำกับดูแลและประสานความร่วมมือกับภาครัฐและเอกชนอื่น ๆ

3. พัฒนาระบบเศรษฐกิจ สังคมของชุมชนที่มีอิสระ พึ่งตนเองได้ ระบบการจัดการที่เหมาะสมสอดคล้องกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมชุมชน มีต้นทุนการจัดการต่ำ และเป็นสถาบันทางสังคมที่ชาวบ้านพึ่งพาอาศัยได้

4. พัฒนาระบบเศรษฐกิจของเศรษฐกิจชุมชน ที่กระจายการพัฒนาไปสู่ทุกส่วนของชุมชน ไม่ใช่ระบบที่ให้โอกาสกับผู้ที่เหนือกว่าทางด้านเศรษฐกิจการเมือง

กรมส่งเสริมการเกษตร (2548, หน้า 13) ได้กล่าวถึงวัตถุประสงค์ของ การส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน มีดังนี้

1. เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้กลุ่มต่าง ๆ ที่ประกอบกิจกรรมเกี่ยวประโยชน์แก่คนในชุมชนในด้านต่าง ๆ ทำการจดทะเบียนและได้รับการรับรองอย่างถูกต้องตามกฎหมาย
2. เพื่อส่งเสริมให้กลุ่มมีการพัฒนาและใช้ประโยชน์จากศักยภาพของชุมชน และภูมิปัญญาท้องถิ่นรวมทั้งพัฒนาความรู้ ความเข้าใจในการเข้าถึงแหล่งทุน
3. เพื่อมุ่งหวังให้ระบบเศรษฐกิจชุมชนมีความเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้และมีความพร้อมที่จะพัฒนาสำหรับการแข่งขันทางการค้าในอนาคต

จากความหมาย ความสำคัญและการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน ดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสรุปได้ว่าวิสาหกิจชุมชน หมายถึง การประกอบการเพื่อการจัดการทุนของชุมชน อย่างสร้างสรรค์เพื่อการพัฒนาพึ่งตนเอง

2. แนวคิดการจัดการวิสาหกิจชุมชน

เสรี พงศ์พิศ (2552, ออนไลน์) ได้กล่าวถึงวิสาหกิจชุมชนเป็นคำใหม่ที่ใช้กันแพร่หลายไม่กี่ปีมานี้เอง เป็นพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนเมื่อ เดือน มกราคม พ.ศ. 2548 หลังจกที่มีการเสนอเข้าสู่กระบวนการทางกฎหมายตั้งแต่ปี พ.ศ. 2544 โดยผู้นำชุมชนผ่านกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ความจริงผู้คนคุ้นเคยกับคำว่า รัฐวิสาหกิจและวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs Small and Medium Enterprises) คำแรก หมายถึง การประกอบการโดยรัฐ คำที่สองเป็นการประกอบการโดยเอกชน ส่วนวิสาหกิจชุมชนเป็นการประกอบการโดยชุมชน วิสาหกิจชุมชนเกิดจากความพยายามที่จะแก้ปัญหาข้อจำกัดของ “สหกรณ์” และ “บริษัท” หาทางชุมชนรวมตัวกันเพื่อจัดการกิจการอยู่ของตนเอง โดยเฉพาะการผลิต การแปรรูป การตลาด และอื่น ๆ ทำให้คล่องตัวไม่ใช่เลอะเทอะเหมือนสหกรณ์ แต่ไม่ได้มุ่งแสวงหากำไรสูงสุดและเข้าสู่ระบบการแข่งขันเต็มรูปแบบอย่างบริษัท วิสาหกิจชุมชนเปรียบได้กับรถตู้ที่ออกมาวิ่งบริการประชาชน เพราะการนั่งรถเมล์หรือรถบัสประจำทางไปต่างจังหวัด มันไม่สะดวก ไปไม่ถึงที่หมายไม่เป็นชอกเป็นชวยเป็นหมู่บ้าน ต้องต่อแท็กซี่ รถมอเตอร์ไซด์ รถสองแถวให้ยุ่งยากกว่าเสียค่าใช้จ่ายอีกต่างหาก ส่วนรถตู้ออกจากหมู่บ้านไปส่งถึงที่หมายในกรุงเทพฯ เลย โดยไม่ต้องต่อแท็กซี่ให้เสียอีกหลายร้อยบาท

ัญชนก ชัยสุขและคณะ (2559, หน้า 81) ได้กล่าวถึง วิสาหกิจชุมชนหมายถึง กิจการโดยชุมชน เพื่อประโยชน์ของคนในชุมชน ที่ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน เพื่อสร้างโอกาสและรายได้ของชุมชนฐานรากให้สามารถพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน

อุทัย ปริญาสุทธีรัตน์ (2560, หน้า 146) กล่าวว่าไว้ว่า วิสาหกิจชุมชน หมายถึง การเป็นกลุ่มกิจกรรมที่ชาวบ้านใช้ในการผลิตของกินหรือของใช้โดยวิธีการผลิตที่ไม่ได้ซับซ้อนใช้วัตถุดิบที่หาได้ง่ายในชุมชน และมุ่งตอบสนองความต้องการของคนในชุมชนเป็นหลัก ดังนั้นวิสาหกิจชุมชนจึงเป็นเครื่องมือการจัดการทุนของชุมชน มักจำแนกเป็นวิสาหกิจชุมชนขั้นพื้นฐานและวิสาหกิจชุมชนขั้นก้าวหน้า ทั้งยังเกี่ยวข้องกับมาตรฐานระบบการจัดการวิสาหกิจชุมชนซึ่งเป็นเกณฑ์ที่มุ่งประเมินระบบการจัดการและมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน ซึ่งเป็นเกณฑ์ที่มุ่งประเมินผลิตภัณฑ์ สิ่งเหล่านี้ช่วยยกระดับทั้งคุณภาพการผลิตและคุณภาพของผลิตภัณฑ์ให้พร้อมกับการแข่งขัน ในขณะที่พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548 ยังช่วยหนุนเสริมการขับเคลื่อนวิสาหกิจชุมชนให้บรรลุตามเป้าหมายที่ได้ตั้งไว้

ขั้นตอนการจัดการวิสาหกิจชุมชน

เสรี พงศ์พิศ (2552, หน้า 22-44) ได้กล่าวถึงขั้นตอนการทำหรือการจัดการวิสาหกิจชุมชนไว้ดังนี้

1. ศึกษาความเป็นไปได้

การศึกษาความเป็นไปได้เป็นขั้นตอนที่สำคัญที่สุด ต้องเตรียมการโดยการศึกษาความเป็นไปได้ให้ดี ก่อนจะไปเรียนรู้เทคนิควิธีทำ ก่อน ดำบลหรือการลงทุนลงแรงทำ ไม่เช่นนั้นทำแล้วขายไม่ออก ขาดทุน เจ็บ จะโทษใครดี ดังนั้นการศึกษาความเป็นไปได้ต้องตอบคำถามสำคัญคือ 1) ทำไปเพื่ออะไร เพื่อกินเองใช้เองหรือขายด้วย ถ้าเพื่อขายด้วยจะขายในตลาดไหน ในหมู่บ้าน ตำบลหรือท้องถิ่น 2) มีข้อมูลเท่าใด ตัวเลขการบริโภค การใช้ของคนในท้องถิ่นมีหรือยัง ตัวเลขเหล่านี้เขาทำกันในการทำแผนแม่บทชุมชน 3) มีความรู้ความสามารถระดับใดให้สำรวจความสามารถของกลุ่ม ถ้าอยากรวมกลุ่มทำเครื่องแกง ก็ต้องมั่นใจว่า ฝีมือการทำเครื่องแกงของสมาชิกอดเยี่ยมอยู่แล้ว ควรเลือกทำอะไรที่ตนเองชำนาญ 4) อุปกรณ์ เครื่องไม้ เครื่องมือ การผลิต การแปรรูป การดำเนินการอย่างไร ควรศึกษาความเป็นไปได้ว่า อุปกรณ์เครื่องไม้เครื่องมือมีอะไรบ้างที่มีอยู่แล้ว อะไรต้องซื้อ ราคาเท่าไร? ซื้อได้หรือไม่ ซื้อที่ไหนราคาถูกและคุณภาพดี มีอุปกรณ์อะไรที่ทำเองได้บ้าง ประยุกต์เองโดยคนในชุมชน ลูกหลานสมาชิกทำเองได้ 5) ตัวเลขการลงทุนเท่าไร กลุ่มต้องคำนวณต้นทุนการผลิต การลงทุนอุปกรณ์ เครื่องมือ วัตถุดิบ อาคาร สถานที่ น้ำ ไฟ 6) เอาทุนมาจากไหน ทุนดำเนินการเป็นเรื่องใหญ่ต้องคิดให้ดีกว่ามีทุนหรือไม่ และจะเอาทุน

มาจากไหน ถ้าหากมีทุนภายนอกมาช่วยก็ดี 7) มีระบบบริหารจัดการอย่างไร มีคณะกรรมการ
 ประธาน รองประธาน เภรัญญิก เลขานุการและอื่น ๆ หรือไม่ แบ่งหน้าที่กันอย่างไร ผู้รับผิดชอบ
 หรือหัวหน้าด้านวัตถุดิบ ด้านการผลิต ด้านการเงิน ด้านการตลาด ด้านการขายและอื่น ๆ
 ไว้ให้พร้อม

2. การเรียนรู้

หัวใจของการทำวิสาหกิจชุมชน คือ การเรียนรู้ ด้วยเหตุนี้การศึกษาความเป็นไปได้
 จึงหมายถึง การเรียนรู้ ดังนั้นการเรียนรู้เพื่อการทำวิสาหกิจชุมชน มี 2 ด้าน ดังนี้ 1) การปรับวิธีคิด
 การทำความเข้าใจเรื่องการประกอบการเพื่อให้อยู่รอดและพอเพียง ให้รู้จักประมาณตน รู้ศักยภาพ
 ของตนเองว่าทำได้แค่ไหน ทำเพื่ออะไร 2) การเรียนทักษะ เป็นการเรียนเทคนิค วิธีการ ในการ
 ดำเนินการในทุกขั้นตอน และทุก ๆ ประเด็นที่เกี่ยวข้อง ตั้งแต่การผลิต การแปรรูป การบริหาร
 จัดการ การตลาด เป็นการเรียนรู้ที่สำคัญทั้งสิ้น 3) การเรียนการบริหารจัดการ ได้แก่ การวางแผนใน
 การขยายการผลิต การลดต้นทุนการผลิต การตลาด การประชาสัมพันธ์ และการจัดการเรื่องการขาย
 ดังนั้น การเรียนรู้แยกได้หลายแบบดังนี้ (1) เรียนรู้จากผู้รู้จริง (2) เรียนรู้จากการไปศึกษาดูงาน
 (3) เรียนรู้จากสื่อต่าง ๆ (4) เรียนรู้จากการฝึกอบรม หลักสูตรระยะสั้น ระยะยาว (5) เรียนรู้จากการ
 ปฏิบัติ จากการลองผิดลองถูก

3. ว่าด้วยตลาด

เรื่องตลาดเป็นเรื่องใหญ่ที่ต้องคิดตั้งแต่ต้น เมื่อเริ่มวางแผนต้องตั้งคำถามแรกเลยว่า
 ทำไปทำไม ให้ใครกิน ให้ใครใช้ ให้ใครซื้อ ตอบโจทย์นี้ผิด อาจเกิดปัญหา ขายไม่ออก ขาดทุนแจ้ง
 วิสาหกิจชุมชนหลายกลุ่มทำแล้วมีปัญหาเพราะไม่ได้คิดถึงเรื่องนี้เลย คิดว่า มีความรู้ มีทักษะ
 มีวัตถุดิบก็เลยพากันผลิตออกมามากมาย แต่ไม่รู้จะไปขายที่ไหนอย่างไร ตลาดของวิสาหกิจชุมชน
 มีอยู่ 3 ประเภท คือ 1) ตลาดพอเพียง หมายถึง ตลาดชุมชน ทำกิน ทำใช้เอง เหลือกก็ขายในท้องถิ่น
 ไม่ต้องวุ่นวาย 2) ตลาดผูกพัน เป็นคำที่เรียกตลาดตกลงกันว่า จะซื้อเป็นจำนวนมากเท่าไร ซื้อนาน
 แค่ไหน ถ้าวิสาหกิจชุมชนสามารถหาตลาดผูกพันได้ก็จะทำให้งานเบาบาง ไม่ต้องพะวงกับการหา
 ตลาดหรือเครือข่ายจะหาตลาดได้ที่ไหน 3) ตลาดแข่งขัน เป็นตลาดใหญ่ที่เปิดกว้าง ต้องมีความ
 มั่นใจสูงมากจึงจะเข้าไปสู่ตลาดนี้ได้ มั่นใจว่าผลิตภัณฑ์ของตนเอง ดีกว่าของคนอื่น ราคาดีกว่า
 คุณภาพดีกว่า คู่แข่งเป็นสินค้าที่เป็นเอกลักษณ์ มีคุณสมบัติพิเศษที่ไม่มีใครเหมือน ไม่มีใครแข่ง ถ้า
 เป็นโอท็อปก็ประเภท 5 ดาว

4. ว่าด้วยเรื่องจริยธรรม

การทำวิสาหกิจชุมชนได้ดี มีประสิทธิภาพ มั่งคั่งและยั่งยืน จำเป็นต้องมีจริยธรรม
 ซึ่งหมายถึงคุณธรรมอันเป็นหลักปฏิบัติ ดังนี้ 1) คุณธรรมของการทำงานเป็นกลุ่ม เรียกว่า ฆราวาส

ธรรม 4 ประการ คือ (1) สัจจะ ความซื่อสัตย์ทั้งต่อตนเองและผู้อื่น ทำงานโปร่งใส ตรวจสอบได้ (2) ทมะ คือ ความฝึกฝนปรับปรุงตน เช่น รู้จักข่มใจควบคุมอารมณ์ บังคับตนเอง ให้เข้ากับการทำงานและสิ่งแวดล้อมให้ได้ (3) ขันติ คือ ความอดทน อดกลั้น ทำงานต้องใจมั่นคงไม่หวั่นไหวต่อปัญหาและอุปสรรค (4) จาคะ หมายถึง ความเสียสละ เพื่อแผ่ แบ่งปัน มีน้ำใจ 2) การเป็นผู้นำที่ดี วิสาหกิจชุมชนเป็นการทำงานเป็นกลุ่ม สมาชิกทุกคนมีความสำคัญและเป็นผู้นำที่ดีด้วย เช่น มีคุณธรรมจริยธรรม เป็นแบบอย่างที่ดีทั้งต่อหน้าและลับหลัง สร้างแรงบันดาลใจให้แก่สมาชิก ใช้ข้อมูลความรู้ และปัญญาในการทำงานเพื่อชุมชน มีวิสัยทัศน์ มียุทธศาสตร์ในการดำเนินงาน ฯลฯ ส่วนผู้ตาม ควรมีคุณสมบัติ เช่น เคารพกฎระเบียบของกลุ่ม มีความรับผิดชอบในหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย มีจิตสาธารณะ เสียสละเพื่อส่วนรวมเพื่อกลุ่มและชุมชน เป็นต้น 3) คุณธรรมนำสู่ความสำเร็จ เรียกว่า อิทธิบาท 4 ประการคือ (1) ฉันทะ หมายถึง มีใจรักในสิ่งที่ตนเองทำ (2) วิริยะ หมายถึง ความขยันหมั่นเพียร (3) จิตตะ หมายถึง ความเอาใจใส่ฝึกฝนในสิ่งนั้น (4) วิมังสา หมายถึง ความพิจารณาใคร่ครวญ หาเหตุผลในสิ่งนั้น และ (4) ความรับผิดชอบต่อสังคม (CSR) จะทำวิสาหกิจชุมชนแต่ไปทำลายดิน น้ำ ป่า สิ่งแวดล้อมเกิดความเสียหาย ชุมชนอ่อนแอแตกแยกกันมากขึ้น ผู้บริโภคไม่ได้รับความเป็นธรรม สมาชิกกลุ่มไม่ได้รับความเป็นธรรมในส่วนแบ่งผลตอบแทนการทำงาน ซึ่งเป็นเรื่องที่กลุ่มต้องพิจารณาให้ความสำคัญ

วิสาหกิจชุมชนกับการขับเคลื่อนเศรษฐกิจชุมชน

วิสาหกิจชุมชนเป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่จะช่วยขับเคลื่อนเศรษฐกิจชุมชน โดยนำเอา เศรษฐศาสตร์ชุมชนหรือเศรษฐกิจพอเพียง มาใช้อย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ ยกตัวอย่าง เช่น ในตำบลหนึ่งมีวิสาหกิจชุมชน 20-30 อย่าง และทำการผลิตเพื่อบริโภคในท้องถิ่น ลดการซื้อจากภายนอกได้ประมาณหนึ่งในสี่วิสาหกิจชุมชน ที่ตอบสนองความจำเป็นพื้นฐานและวงจรชีวิตของชุมชน จะทำให้เกิดระบบเศรษฐกิจชุมชน ระบบที่พึ่งตนเองได้ ชุมชนมีรายรับมากกว่ารายจ่าย ผลิตอาหารและปัจจัยพื้นฐานได้เอง ถ้าไม่มีวิสาหกิจชุมชน ไม่มีเศรษฐกิจชุมชน ชุมชนก็ได้แต่รอรับความช่วยเหลือจากรัฐหรือจากภายนอก ต้องขึ้นอยู่กับคนอื่นพึ่งตนเองไม่ได้ กลายเป็นระบบอุปถัมภ์ที่ชุมชนต้องพึ่งพาคนอื่นตลอดไป ยกตัวอย่าง ตำบลไม้เรียง อำเภอฉวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช ปลูกยางเป็นหลักและทำสวนผลไม้บ้าง มีรายได้จากการปลูกยางพาราและสวนผลไม้ ปีละประมาณ 100 ล้านบาท มีรายจ่ายประมาณ 200 ล้านบาท ทำให้อยู่ในวังวนหนี้สินที่เพิ่มขึ้นทุกปี แต่วันนี้ชาวบ้านเหล่านี้ได้เรียนรู้ ได้เข้าใจสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของตนเองดีขึ้น ได้รู้ว่า ทำไม่ต้องเป็นหนี้มากขนาดนั้น จึงตัดสินใจทำแผนวิสาหกิจชุมชนจากที่ทำเริ่มต้น 2-3 อย่าง มาเป็น 60 อย่าง ในปัจจุบันมีการจัดระบบชุมชนใหม่โดยใช้ทุนของชุมชนให้มากที่สุด ทำให้เกิดระบบอาหาร ระบบของใช้ ระบบทุน ระบบการผลิต ระบบการจัดการการผลิตและระบบตลาด

ขึ้นมา โดยระบบต่าง ๆ เหล่านี้มีกิจกรรมต่าง ๆ เช่น โรงงานยาง การเลี้ยงไก่ กบ ปลา การปลูกผัก สมุนไพร ยาสมุนไพร ปุ๋ย น้ำหมักชีวภาพ ทั้งนี้ยังไม่ได้รวมกับการท่องเที่ยวชุมชนและกิจกรรมด้านสุขภาพต่าง ๆ ซึ่งตำบลไม้เรียงกำลังพัฒนาเริ่มต้นมาพร้อม ๆ กัน เหล่านี้ถือว่าอยู่ในระบบและวิถีชุมชนที่พวกเขากำหนดเองและให้ชุมชนได้เป็นศูนย์กลางของการพัฒนา

การจัดการ คือการทำให้กลุ่มบุคคลในองค์กรเข้ามาทำงานร่วมกันเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกันขององค์กร การจัดการประกอบด้วย การวางแผน การจัดการองค์กร การนำหรือการสั่งการ และการควบคุมองค์กรหรือความพยายามที่จะบรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกัน การจัดการทรัพยากร ประกอบด้วย การใช้งานและการจัดวางทรัพยากรบุคคล ทรัพยากรการเงิน ทรัพยากรเทคโนโลยี และทรัพยากรธรรมชาติ และยังช่วยการบริหารให้กับองค์กรต่าง ๆ ให้เจริญรุ่งเรือง (วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี)

การจัดการ หมายถึง ขบวนการที่ทำให้งานกิจกรรมต่าง ๆ สำเร็จลงได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผลด้วยคนและทรัพยากรขององค์กร ได้แก่ ขบวนการประสิทธิภาพและประสิทธิผล ขบวนการ ในความหมายของการจัดการนี้หมายถึงหน้าที่ต่าง ๆ ด้านการจัดการ ได้แก่ การวางแผน การจัดองค์การ การโน้มนำองค์กร และการควบคุม ซึ่งจะได้อธิบายละเอียดต่อไปในหัวข้อต่อไปเกี่ยวกับ หน้าที่และขบวนการจัดการ ประสิทธิภาพ และประสิทธิผล เป็นเรื่องเกี่ยวกับลักษณะของการจัดการ โดยประสิทธิภาพ หมายถึง การทำงานอย่างถูกวิธี เป็นการเปรียบเทียบระหว่างปัจจัยนำเข้า กับผลผลิต หากเราสามารถทำงานได้ผลผลิตมากกว่าในขณะที่ใช้ปัจจัยนำเข้าน้อยกว่า หรือ เท่ากันก็หมายความว่า เราทำงานได้มีประสิทธิภาพมากกว่า ซึ่งปัจจัยนำเข้าในการจัดการก็คือทรัพยากรขององค์กร ได้แก่ คน เงิน วัสดุ อุปกรณ์ เครื่องจักร และทุน ทรัพยากรเหล่านี้มีจำกัด และเป็นต้นทุนในการดำเนินงานขององค์กร ดังนั้นการจัดการที่ดีจึงต้องพยายามทำให้มีการใช้ทรัพยากรน้อยที่สุดและให้เกิดผลผลิตมากที่สุด ประสิทธิภาพ สำหรับประสิทธิผลในการจัดการหมายถึง การทำได้ตามเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ การจัดการที่มีเพียงประสิทธิภาพนั้นยังไม่เพียงพอต้องคำนึงว่า ผลผลิตนั้นเป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนดไว้หรือไม่ ตัวอย่างเช่น สถาบันศึกษาที่ผลิตผู้สำเร็จการศึกษาพร้อมกันที่ละมาก ๆ หากไม่คำนึงถึงคุณภาพการศึกษาก็อาจจะได้แต่ประสิทธิภาพ คือใช้ทรัพยากรในการผลิตหรือต้นทุนต่อผู้เรียนต่ำ แต่อาจจะไม่ได้ประสิทธิผลในการศึกษา เป็นต้น และ ในทางกลับกันหากทำงานที่ได้ประสิทธิผลอย่างเดียวกันไม่ได้ ต้องคำนึงถึงต้นทุนและความมีประสิทธิภาพด้วยเช่นกัน ตัวอย่างเช่น บริษัท Hewlett-Packard อาจจะทำกลับหมึกสีสำหรับเครื่อง Laser printer ที่มีสีเหมือนจริงและทนนานมากกว่าเดิมได้ แต่ต้องใช้เวลา แรงงาน และวัสดุที่มากขึ้นมาก ทางด้านประสิทธิผลออกมามี แต่นับว่าไม่มีประสิทธิภาพ เพราะต้นทุนรวมสูงขึ้นมาก เป็นต้น ในการบริหารจัดการให้เกิด

ประสิทธิภาพและประสิทธิผลนั้น ต้องอาศัยความเข้าใจในสาขาวิชาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ด้านมนุษยศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ ปรัชญา การเมือง จิตวิทยา และ สังคมศาสตร์ เพื่อให้เข้าใจพื้นฐานเกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษย์ ความได้เปรียบในการแข่งขัน การค้าเสรี ความขัดแย้ง การใช้อำนาจ และความสัมพันธ์ของมนุษย์ในสังคม การวางแผน เป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดเป้าหมายขององค์กร สร้างกลยุทธ์ เพื่อแนวทางในการดำเนิน ไปสู่เป้าหมาย และกระจายจากกลยุทธ์ไปสู่แผนระดับปฏิบัติการ โดยกลยุทธ์และแผนในแต่ละระดับและแต่ละส่วนงานต้องสอดคล้องประสานกัน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายในส่วนงานของตนและเป้าหมายรวมขององค์กรด้วย การจัดองค์กร เป็นกิจกรรมที่เกี่ยวกับการจัดโครงสร้างขององค์กร โดย พิจารณาว่า การที่จะทำได้ บรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ นั้น ต้องมีงานอะไรบ้าง และงานแต่ละอย่างจะสามารถจัดแบ่งกลุ่มงานได้อย่างไร มีใครบ้างเป็นผู้รับผิดชอบในแต่ละส่วนงานนั้น และมีการรายงานบังคับบัญชาตามลำดับชั้นอย่างไร ใครเป็นผู้มีอำนาจในการตัดสินใจ

การ โน้มนำพนักงาน เป็นเรื่องเกี่ยวกับการจัดการให้พนักงานทำงาน อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ซึ่งต้องใช้การประสานงาน การติดต่อสื่อสารที่ดี การจูงใจในการทำงาน ผู้บริหารต้องมีภาวะผู้นำที่เหมาะสม ลดความขัดแย้งและความตึงเครียดในองค์กร

การควบคุม เมื่อองค์กรมีเป้าหมาย และได้มีการวางแผนแล้วก็ทำการจัดโครงสร้างองค์กร ว่าจ้างพนักงาน ฝึกอบรม และสร้างแรงจูงใจให้ทำงาน และเพื่อให้แน่ใจว่าสิ่งต่าง ๆ จะดำเนินไปตามที่ควรจะเป็น ผู้บริหารก็ต้องมีการควบคุมติดตามผลการปฏิบัติการ และเปรียบเทียบผลงานจริงกับเป้าหมายหรือมาตรฐานที่กำหนดไว้ หากผลงานจริงเบี่ยงเบนไปจากเป้าหมายก็ต้องทำการปรับให้เป็นไปตามเป้าหมาย ซึ่งขบวนการติดตามประเมินผล เปรียบเทียบ และแก้ไขนี้ก็คือขบวนการควบคุมบทบาทของการจัดการ เมื่อกล่าวถึงหน้าที่ที่ เกี่ยวกับการจัดการในองค์กรมักมุ่งไปที่หน้าที่ต่าง ๆ ในขบวนการจัดการ 4 ประการ (การวางแผน การจัดองค์กร การ โน้มนำ และการควบคุม) ดังที่กล่าวข้างต้น ซึ่งผู้บริหารแต่ละคนให้ความสำคัญและเวลาในการทำหน้าที่การจัดการเหล่านี้แตกต่างกัน นอกจากนี้ยังขึ้นกับลักษณะการดำเนินงานขององค์กรที่แตกต่างกันด้วย (เช่น มีลักษณะการดำเนินงานเป็นองค์กรที่แสวงหากำไรหรือองค์กรที่ไม่แสวงหากำไร) ระดับของผู้บริหารที่ต่างกัน (ระดับต้น ระดับกลาง ระดับสูง) และขนาดขององค์กรที่ต่างกัน ตัวอย่างเช่น ผู้บริหารที่อยู่ในระดับบริหารที่แตกต่างกันจะให้เวลาในการทำกิจกรรมของแต่ละหน้าที่แตกต่างกัน และเมื่อพิจารณาถึงกิจกรรมของผู้บริหารในองค์กรแล้ว Mintzberg เห็นว่าบทบาทของ การจัดการสามารถจัดแบ่งได้เป็น 3 กลุ่ม หรือที่เรียกว่า บทบาทด้านการจัดการของ Mintzberg (Mintzberg's managerial roles ได้แก่ บทบาทด้านระหว่างบุคคล (interpersonal

roles) บทบาทด้านข้อมูล (informational roles) และบทบาทด้านการตัดสินใจ (decisional roles) โดยแต่ละกลุ่มของบทบาทมีบทบาทย่อยดังต่อไปนี้

บทบาทระหว่างบุคคล (interpersonal roles) เป็นบทบาทด้านการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ประกอบด้วย บทบาทย่อย ได้แก่

1. บทบาทตามตำแหน่ง (figurehead): ทำหน้าที่ประจำวันต่าง ๆ ตามระเบียบที่เกี่ยวกับกฎหมาย หรือตามที่สังคมกำหนด เช่น การต้อนรับแขกขององค์กร ลงนามในเอกสารตามกฎหมาย เป็นต้น

2. บทบาทผู้นำ (leader): ต้องรับผิดชอบสร้างแรงจูงใจและกระตุ้นการทำงานของพนักงาน รับผิดชอบในการจัดหากน ฝึกอบรม และงานที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ

3. บทบาทการสร้างสัมพันธภาพ (liaison): โดยสร้างเครือข่ายภายในและภายนอกเพื่อการกระจายข้อมูลให้ทั่วถึงบทบาทด้านข้อมูล (informational roles) เป็นบทบาทด้านการกระจายและส่งผ่านข้อมูล

4. เป็นผู้ติดตามประเมินผล (monitor): เป็นการติดตามเลือกรับข้อมูล (ซึ่งมักจะเป็นเหตุการณ์ปัจจุบัน) เพื่อเข้าใจความเคลื่อนไหวขององค์กรและสิ่งแวดล้อม เป็นเสมือนศูนย์กลางของระบบ

5. เป็นผู้กระจายข้อมูล (disseminator): รับบทบาทส่งผ่านข้อมูลไปยังพนักงานในองค์กร บางข้อมูลก็เกี่ยวกับข้อเท็จจริง บางข้อมูลเกี่ยวกับการแปลผลและรวบรวมความแตกต่างกันที่เกิดขึ้นในองค์กร

6. เป็นโฆษก (spokesperson): ทำหน้าที่ประชาสัมพันธ์ ส่งต่อข้อมูลไปยังหน่วยงานภายนอก เกี่ยวกับ แผนงาน นโยบาย กิจกรรม และผลงานขององค์กร เช่น เป็นผู้เชี่ยวชาญในอุตสาหกรรมบทบาทด้านการตัดสินใจ (decisional roles) ทำหน้าที่ตัดสินใจในการดำเนินงานขององค์กร

7. เป็นผู้ประกอบการ (entrepreneur): หาโอกาสและริเริ่มสิ่งใหม่ๆ เช่น การปรับปรุงโครงการ เพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น ให้คำแนะนำเกี่ยวกับการออกแบบโครงการ โดยการจัดให้มีการทบทวนและกำหนดกลยุทธ์เพื่อพัฒนาโปรแกรมใหม่ ๆ

8. เป็นผู้จัดการความสงบเรียบร้อย (disturbance hander): รับผิดชอบแก้ไขการดำเนินงานเมื่อองค์กรเผชิญกับความไม่สงบเรียบร้อย โดยการทบทวนและกำหนดกลยุทธ์ที่เกี่ยวข้องกับความไม่สงบและวิกฤติการณ์ในองค์กร

9. เป็นผู้จัดสรรทรัพยากร (resource allocator): เป็นผู้รับผิดชอบในการจัดสรรทรัพยากรต่าง ๆ ในองค์กร เช่น ทำการตัดสินใจและอนุมัติในประเด็นที่สำคัญต่าง ๆ ขององค์กร โดย

จัดลำดับ และกระจายอำนาจ คู่มือกิจกรรมที่เกี่ยวกับเรื่องงบประมาณ และจัดการเกี่ยวกับการทำงานของพนักงาน

10. เป็นผู้ต่อรอง (negotiator): รับผิดชอบในการเป็นตัวแทนต่อรองในเรื่องสำคัญขององค์กร เช่น มีส่วนร่วมในการทำสัญญากับสหภาพแรงงานขององค์กร หรือการต่อรองกับผู้จัดหา (suppliers)

สรุปได้ว่า การจัดการ (Management) หมายถึง ขบวนการที่ทำให้งานกิจกรรมต่าง ๆ สำเร็จลงได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผลด้วยทรัพยากรมนุษย์

จากความหมาย ความสำคัญของการจัดการวิสาหกิจชุมชนดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสรุปได้ว่า การจัดการวิสาหกิจชุมชน หมายถึง การทำให้กลุ่มบุคคลในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการประกอบการ มีการวางแผน การจัดสรรบุคคลและข้อตกลงร่วมกันในการดำเนินการแบบบูรณาการและมีกระบวนการเรียนรู้เป็นหัวใจ เพื่อให้ชุมชนได้ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรและทุนทางสังคมอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

3. แนวคิดเรื่องกลุ่มผู้การพึ่งตนเอง

ความหมายของกลุ่ม

กิติชัย รัตนะ (ม.ป.ป., หน้า 1) ได้กล่าวไว้ว่า กลุ่ม หมายถึง บุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไป มีการปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ภายใต้แบบแผนการปฏิบัติต่อกันและเป็นที่ยอมรับกันในบรรดาหมู่สมาชิกของกลุ่มเอง และอาจหมายรวมถึงกลุ่มอื่นๆ ที่กลุ่มนั้นมีปฏิสัมพันธ์ด้วย

กลุ่ม หมายถึง การที่บุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปมารวมกัน โดยมีการติดต่อสัมพันธ์กันหรือปฏิสัมพันธ์กัน และมีจุดมุ่งหมายที่จะกระทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกัน และความสัมพันธ์นี้จะช่วยให้สมาชิกกลุ่มอยู่ร่วมกันในระดับพอดี (สำนักเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน, 2560, หน้า 1)

ลักษณะของกลุ่ม

การที่บุคคลมารวมกันเป็นกลุ่มจะต้องมีลักษณะใดลักษณะหนึ่งหรือหลายลักษณะต่อไปนี้จะเกิดขึ้น (สำนักเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน , 2560, หน้า 1)

1. จะต้องมีการปฏิสัมพันธ์กันเสมอ แต่ละคนจะถือว่าตนเองเป็นสมาชิกกลุ่ม
2. แต่ละคนในกลุ่มจะยอมรับกันเป็นสมาชิกกลุ่ม มีปทัสถานร่วมกัน
3. แต่ละคนมีบทบาทที่ชัดเจน สมาชิกมีความคิดว่ากลุ่มจะต้องให้ผลประโยชน์ต่อสมาชิก
4. การเลียนแบบลักษณะบางอย่างที่คิดว่าเหมาะสมจากสมาชิกในกลุ่ม

5. สมาชิกจะแสวงหาเป้าหมายร่วมกัน มีการรับรู้ความเป็นเอกภาพของกลุ่มร่วมกัน

6. สมาชิกกลุ่มจะปฏิบัติตนให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมของกลุ่ม

ลักษณะของกลุ่มที่พึงตนเองได้

ลักษณะของกลุ่มที่พึงตนเองได้ ดังนี้ (สำนักเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน, 2560, หน้า 2)

1. กลุ่มมีผู้นำที่ดี
 2. สมาชิกมีความเต็มใจทำงานเพื่อให้กลุ่มบรรลุเป้าหมาย
 3. มีวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่ทำได้จริง มีความสอดคล้องกับความสามารถของผู้นำและสมาชิก รวมทั้งต้องมีความร่วมมือกันภายในกลุ่มเป็นอย่างดี
 4. สมาชิกมีความสนใจในกิจกรรมกลุ่มอย่างแท้จริง
 5. กลุ่มมีการตัดสินใจที่เป็นอิสระด้วยตนเอง
 6. ผู้นำและสมาชิกมีส่วนร่วมในการวางแผนและควบคุมการทำงานซึ่งกันและกัน
- ในทางปฏิบัติ “กลุ่ม” จะเป็นการรวมตัวกันมากกว่า 10 คน โดยกลุ่มที่ประสบความสำเร็จมีองค์ประกอบหลักในการพิจารณา ซึ่งเป็นแนวทางในการดำเนินงานหรือมีการส่งเสริม สนับสนุน โดยใช้หลัก 5 ก ประกอบด้วย กลุ่มสมาชิก คณะกรรมการ กติกา กิจกรรม และกองทุน

องค์ประกอบของกลุ่ม

กิตติชัย รัตนะ (ม.ป.ป., หน้า -3-4) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของกลุ่มไว้ดังนี้

1. ผู้นำกลุ่ม การเกิดขึ้นของกลุ่มมักจะเริ่มต้นที่มีคณะบุคคลกลุ่มเล็ก ๆ กลุ่มหนึ่งมารวมตัวกันด้วยเหตุปัจจัยเดียวกัน ผู้นำกลุ่มอาจเกิดขึ้นมาจากความต้องการรวมกลุ่มตั้งแต่เริ่มแรก หรืออาจเกิดขึ้นเมื่อมีการจัดตั้งกลุ่มแล้วก็ได้ ซึ่งเมื่อจัดตั้งกลุ่มได้แล้วบุคคลที่เป็นสมาชิกในกลุ่มนี้อาจได้รับเลือกเป็นผู้นำกลุ่ม ฉะนั้น กลุ่มทุกกลุ่มจึงมักมีการกำหนดให้มีผู้นำกลุ่มขึ้น เพื่อให้มีอำนาจในการบริหารจัดการกลุ่ม
2. สมาชิกกลุ่ม คือ บุคคลที่อยู่ภายใต้วัตถุประสงค์ และกฎเกณฑ์ของกลุ่มแต่ละกลุ่มอาจมีสมาชิกตั้งแต่สิบคนจนถึงร้อยคนก็ได้ ขึ้นอยู่กับขนาดของกลุ่ม ส่วนใหญ่สมาชิกกลุ่มจะมีพื้นฐานทางเศรษฐกิจสังคมที่คล้ายคลึงกัน เช่น เป็นเกษตรกรในหมู่บ้าน หรือเป็นกลุ่มสตรีหรือเป็นกลุ่มอาชีพเสริม สมาชิกกลุ่มจะมีบทบาทสนับสนุนการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มให้บรรลุตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่วางไว้
3. กฎระเบียบของกลุ่ม การบริหารจัดการกลุ่ม ต้องอาศัยทั้งความเข้าใจร่วมกันของสมาชิกกลุ่ม รวมทั้งอาจกำหนดให้กลุ่มมีกฎเกณฑ์ กติกา หรือข้อบังคับที่จะใช้เป็นบรรทัดฐานในการทำงานของกลุ่มเอง จะเห็นว่ากลุ่มต่าง ๆ มีการกำหนดกฎเกณฑ์ของตนเองขึ้นทั้งสิ้น

4. คณะบริหารจัดการกลุ่ม เป็นบุคคลที่เป็นสมาชิกกลุ่ม ที่ได้รับการคัดเลือกหรือพิจารณาแล้วว่ามีความเหมาะสมที่จะเป็นตัวแทนของกลุ่มเพื่อทำหน้าที่ในตำแหน่งต่าง ๆ ที่กลุ่มกำหนดขึ้นมา โดยทั่วไปโครงสร้างการบริหารกลุ่มจะประกอบด้วย ตำแหน่งหน้าที่ที่สำคัญ เช่น ประธาน รองประธาน เลขานุการ ปฏิคม ประชาสัมพันธ์ เหนรัญญิก เป็นต้น คณะบริหารกลุ่มมีบทบาทอย่างมากต่อการกำหนดทำที่และกิจกรรมของกลุ่มที่จะขับเคลื่อนออกไป นอกจากนี้ คณะผู้บริหารควรผลัดเปลี่ยนกันตามวาระ เพื่อเปิดโอกาสให้สมาชิกคนอื่น ๆ สามารถเข้ามาบริหารกลุ่มได้

5. ทรัพยากรเพื่อบริหารจัดการ คือ ทรัพยากรเพื่อการบริหารจัดการของกลุ่ม เช่น งบประมาณ เครื่องมือ อุปกรณ์ต่าง ๆ ที่กลุ่มได้ระดมให้มีขึ้นมาเพื่อใช้ในการดำเนินงาน กลุ่มที่มีศักยภาพสูงจะมีทรัพยากรในการบริหารงานมากตามไปด้วย โดยเฉพาะงบประมาณของกลุ่ม นอกเหนือจากการระดมมาจากมวลสมาชิกแล้ว ยังสามารถแสวงหามาจากแหล่งทุนหรือแหล่งความช่วยเหลือภายนอกได้

ขั้นตอนการจัดตั้งกลุ่ม

ขั้นตอนการจัดตั้งและพัฒนากลุ่มให้เข้มแข็ง ประกอบด้วย บันได 5 ขั้นตอน ดังนี้ (สำนักเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน, 2560, หน้า 5-6)

1. สำรวจสถานการณ์และความต้องการของชุมชน เป็นการหาข้อมูล เพื่อให้ได้ความรู้สถานการณ์ที่แท้จริง และความต้องการที่แท้จริงของชุมชน ดังนี้

ร่วมกับภาคีการพัฒนาสำรวจชุมชน

นำข้อมูลชุมชนมาวิเคราะห์

จัดเวทีเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน

จัดทำประชาพิจารณ์ชุมชน

2. วิเคราะห์ปัญหาชุมชนและผลประโยชน์ของชุมชน เพื่อให้รู้ความต้องการ ปัญหาของชุมชน รู้กิจกรรมที่จะดำเนินการ

3. แสวงหาผู้นำ / จัดตั้งกลุ่ม

แสวงหาผู้นำที่มีความสามารถและเข้าใจการดำเนินกิจกรรม

จัดตั้งกลุ่มที่เกิดจากการเรียนรู้และความต้องการของสมาชิก

4. สนับสนุนการพัฒนากลุ่ม

ผู้นำพัฒนาตนเอง เป็นการสร้างผู้นำด้วยการพัฒนาทักษะการบริหารจัดการ

สมาชิก เพิ่มพูนความรู้ สร้างความเป็นเจ้าของ มีวัตถุประสงค์และเป้าหมายร่วมกัน

กิจกรรม มีระบบข้อมูล แผนการดำเนินงานของกลุ่มและมีการดำเนินกิจกรรมอย่าง

ต่อเนื่อง

บูรณาการกลุ่ม มีการขยายผล ต่อยอด สร้างเครือข่ายและจัดตั้งเป็นนิติบุคคล เมื่อผล
การดำเนินงานของกลุ่มมีความเข้มแข็ง ฟังตนเองได้

ยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และธรรมาภิบาลในการบริหารงานและการ
พัฒนากลุ่ม

5. ติดตามประเมินผล

โดยกลุ่มประชุมสมาชิก คณะกรรมการตรวจสอบ ถอดบทเรียน เพื่อสร้าง
กระบวนการเรียนรู้ และมีการประชาสัมพันธ์

โดยเจ้าหน้าที่ ประเมินผลทางการ/ไม่เป็นทางการ อย่างต่อเนื่องและนำข้อมูลมา
พัฒนากลุ่ม

ภาคีการพัฒนา โดยตรวจสอบบัญชีโดยกรมตรวจบัญชีสหกรณ์ มีการวิจัยและพัฒนา
โดยกรมการพัฒนาชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

6. สิ่งบ่งชี้ความเข้มแข็งของกลุ่ม

สิ่งบ่งชี้ความเข้มแข็งของกลุ่ม พิจารณาได้ดังนี้ (สำนักเสริมสร้างความเข้มแข็งของ
ชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน, 2560, หน้า 7)

สมาชิกมีจิตสำนึกในการรับผิดชอบต่อกัน และเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมอย่าง
ต่อเนื่อง

มีแผนการดำเนินงาน

มีเครือข่ายในการทำงาน

คณะกรรมการมาวาระผู้นำสูง มีธรรมาภิบาล ในการบริหารจัดการกลุ่ม

กลุ่มมีกิจกรรมต่อยอด ขยายกิจกรรมอยู่ตลอดเวลา และเป็นประโยชน์ต่อสมาชิกกลุ่ม

มีผลผลิตของกลุ่มที่เป็นรูปธรรม

มีหลักฐาน คือ เอกสารสมบูรณ์

จากความหมาย ความสำคัญของกลุ่มดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงสรุปได้ว่า กลุ่มหมายถึง การ
รวมตัวกันตั้งแต่สองคนขึ้นไป มีจุดมุ่งหมายร่วมกัน เป็นการติดต่อสัมพันธ์กัน ตามสถานภาพและ
บทบาท มีความรู้สึกเป็นพวกเดียวกัน มีความเชื่อในด้านคุณค่าร่วมกันหรือคล้ายคลึงกัน มีการ
ประกอบอาชีพคล้ายคลึงกันและมีเป้าหมายการทำงานอย่างเดียวกัน ประกอบด้วย สมาชิกกลุ่ม
กฎระเบียบของกลุ่ม คณะผู้บริหารกลุ่ม และทรัพยากรเพื่อการบริหารจัดการ

4. แนวคิดการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนต้นแบบ

วิสาหกิจชุมชน (Community enterprise) หมายถึง กิจการของชุมชนเกี่ยวกับการผลิตสินค้า การให้บริการหรือการอื่น ๆ ที่ดำเนินการโดยคณะบุคคลที่มีความผูกพัน มีวิถีชีวิตร่วมกัน และรวมตัวกันประกอบประกอบกิจการดังกล่าว ไม่ว่าจะเป็ยนิติบุคคลในรูปแบบใด หรือไม่เป็ยนิติบุคคล เพื่อสร้างรายได้และเพื่อการพึ่งพาตนเองของครอบครัว ชุมชนและระหว่างชุมชน

ความหมายของวิสาหกิจชุมชนโดยสรุป คือ การประกอบการเพื่อการจัดการ “ทุนของชุมชน” อย่างสร้างสรรค์เพื่อการพึ่งตนเอง

“ทุนของชุมชน” ไม่ได้หมายถึงแต่เพียงเงิน แต่รวมถึงทรัพยากร ผลผลิต ความรู้ ภูมิปัญญา ทุนทางวัฒนธรรม ทุนทางสังคม (เกณฑ์ทางสังคมที่ร้อยรัดผู้คนให้อยู่ร่วมกันเป็นชุมชน เป็นที่เป็ยนื่องไว้ใจกัน)

พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548 เป็ยกฎหมายที่มีเจตนารมณ์ที่จะให้การส่งเสริมกิจการของชุมชน ทั้งในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการผลิตสินค้า การให้บริการ หรือการอื่น ๆ ให้มีความสามารถในการพึ่งตนเองได้มีระบบเศรษฐกิจชุมชนที่เข้มแข็งพร้อมสำหรับการแข่งขันทางการค้าในทุกระดับ รวมไปถึงการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนไปสู่การเป็นผู้ประกอบการขนาดย่อม และขนาดกลางต่อไป

การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนต้นแบบ เพื่อให้วิสาหกิจชุมชนได้เรียนรู้ตนเอง ในด้านต่าง ๆ ได้แก่ การกำหนดทิศทางของวิสาหกิจชุมชน การวางแผนดำเนินงาน การดำเนินงานด้านการตลาดการวิเคราะห์ผลการดำเนินงาน การบริหารสมาชิก เป็นต้น เพื่อเป็นต้นแบบและแนวทางให้วิสาหกิจชุมชน เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน ได้เรียนรู้และพัฒนากิจการวิสาหกิจชุมชนอย่างเหมาะสมต่อไป

คุณสมบัติของวิสาหกิจชุมชนที่มีสิทธิเข้ารับการค้าเลือกเป็นต้นแบบ

1. เป็นวิสาหกิจชุมชนที่จดทะเบียนตามพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548 และผ่านการประเมินศักยภาพครั้งล่าสุดอยู่ในระดับดี
2. ต้องมีข้อมูลการประกอบการย้อนหลังให้คณะกรรมการตรวจสอบได้เป็นเวลาไม่น้อยกว่า 3 ปี นับตั้งแต่ประกาศสมัคร
3. การประกอบกิจการต้องดำเนินการโดยกลุ่มคนในชุมชนและสอดคล้องกับศักยภาพบริบทของชุมชนหรือแผนชุมชน
4. มีกิจกรรมที่หลากหลาย มีความเชื่อมโยงและเกื้อกูลซึ่งกันและกัน

แนวทางในการพิจารณาคัดเลือกเป็นต้นแบบ

เป็นแนวทางที่ใช้ในการพิจารณาแนวคิดและการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน เพื่อบ่งชี้ความสามารถในการพัฒนาตนเองของวิสาหกิจชุมชน เพื่อความเข้มแข็งอย่างยั่งยืน เพื่อให้ได้วิสาหกิจชุมชนตามคุณลักษณะของวิสาหกิจชุมชนดีเด่นที่พึงประสงค์

หลักเกณฑ์การคัดเลือกประกอบด้วย 5 หมวดประกอบด้วย

1. ความคิดริเริ่ม
2. ความสามารถในการบริหารและการจัดการสถาบัน
3. บทบาทและการมีส่วนร่วมของสมาชิกต่อสถาบัน
4. ความมั่นคงและฐานะทางเศรษฐกิจของสถาบัน
5. การทำกิจกรรมด้านสวัสดิการชุมชน สาธารณประโยชน์และการอนุรักษ์

ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ความคิดริเริ่ม

หมายถึง การมีวิสัยทัศน์ แนวคิดในการสร้างโอกาส สร้างกิจกรรมเพื่อพัฒนา แก้ปัญหาของกลุ่มได้อย่างตรงประเด็น (ปัญหารุนแรงที่ทำให้คนต้องมารวมตัวกันเป็นวิสาหกิจชุมชน เพื่อร่วมพลังในการขจัดปัญหาของตนเอง เช่น ความยากจน หนี้สิน ความเหลื่อมล้ำ ความเป็นธรรม ภัยธรรมชาติ เป็นต้น) มีความคิดริเริ่มในการสร้างกลยุทธ์ เพื่อพัฒนาไปสู่สิ่งที่มุ่งหวัง ตอบสนองความต้องการของสมาชิกและสร้างสรรค์สิ่งใหม่เพิ่มมูลค่า คุณค่าโดยมีความเหมาะสมกับศักยภาพและเงื่อนไขในพื้นที่ ได้แก่ ทุนทางสังคม ตลาด สภาพเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองของชุมชนหรือท้องถิ่นนั้นเป็นการวัดกระบวนการคิดของวิสาหกิจชุมชนซึ่งต้องแสดงให้เห็นว่าสามารถวิเคราะห์ปัญหาที่แท้จริงได้ สามารถอธิบายที่มาของการตัดสินใจทำกิจกรรมต่าง ๆ ได้อย่างสมเหตุสมผล โดยพิจารณาจากความคิดริเริ่มในเรื่องต่าง ๆ ดังนี้

1. มีระบบการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง โดยมีกระบวนการเรียนรู้ในการรู้จักตนเอง เพื่อทราบศักยภาพและขีดจำกัดของชุมชน และเรียนรู้เพิ่มเติมจากภายนอกอย่างเป็นระบบ
2. มีแนวคิดในการจัดการทุนเพื่อให้สามารถมีทุนในการประกอบการได้ ภายใต้เงื่อนไขของการพึ่งตนเองเป็นต้น
3. มีแนวคิดในการจัดระบบวิสาหกิจชุมชนที่มีกิจกรรมหลากหลาย เกื้อกูลกันตามฐานทรัพยากร ภูมิปัญญาหรือเงื่อนไขของท้องถิ่น
4. มีแนวคิดในการจัดระบบสวัสดิการที่ดีสำหรับสมาชิกและชุมชน
5. มีการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ หรือสร้างมูลค่าเพิ่มจากฐานทรัพยากรภูมิปัญญาท้องถิ่น มีความโดดเด่นและสอดคล้องกับบริบทของชุมชน

ความสามารถในการบริหารและการจัดการสถาบัน

หมายถึง ความสามารถของกรรมการและสมาชิกในการบริหารจัดการโดยยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทาง ไม่ว่าจะเป็นวิสาทกิจชุมชนระดับพื้นฐานระดับก้าวหน้า เพื่อให้วิสาหกิจชุมชนมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องยั่งยืน วิสาหกิจชุมชนต้องมีการบริหารจัดการครบ 9 ด้าน การคัดเลือกพิจารณาอยากทราบรายละเอียดการดำเนินงานในแต่ละด้าน วิสาหกิจชุมชนดีเด่น ต้องมีการดำเนินการครบทุกด้าน ดังนี้

ด้านแผนการดำเนินงาน

1. มีการกำหนดเป้าหมายและทิศทาง (วิสัยทัศน์) ที่มุ่งไปสู่การพึ่งตนเองอย่างยั่งยืนให้มีความพอเหมาะพอดีกับเงื่อนไขของแต่ละวิสาหกิจชุมชน
2. มีแผนการดำเนินงานและกิจกรรมหรือมีการประสานแผนกับหน่วยงานภาคีที่จะทำให้บรรลุตามวิสัยทัศน์
3. ลักษณะแผนการดำเนินงานและกิจกรรมที่มีเหตุผลสอดคล้อง เหมาะสมกับเงื่อนไขของชุมชน
4. มีแผนควบคุมหรือแผนบริหารความเสี่ยง หรือมีการเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ

5. มีการทบทวนและปรับปรุงแผนให้เหมาะสมอย่างต่อเนื่อง

ด้านทรัพยากรและการเงิน

1. มีการนำทรัพยากรที่มีมาใช้ให้แผนงานบรรลุตามที่กำหนด
2. ที่มาของเงินทุนและทรัพยากรมีความชัดเจน เช่น ทรัพยากรที่มีอยู่เดิม สะสมทุนจากสมาชิก ระดมทุนจากสมาชิก กู้ หรือหาจากภายนอกเพิ่มเติม
3. การใช้ทรัพยากรอย่างประหยัดและมีประสิทธิภาพสูงสุด

ด้านระบบบัญชี

1. มีการบันทึกบัญชี
2. ดำเนินการปิดบัญชีได้ถูกต้อง ตามเวลา
3. มีการสื่อสาร เปิดเผยข้อมูลการเงิน บัญชีอย่างสม่ำเสมอพิจารณาจากสินทรัพย์ เงินทุนหมุนเวียน หนี้สิน รายได้ กำไร ขาดทุน เงินปันผล
4. มีการใช้ประโยชน์จากข้อมูลบัญชี

ด้านโครงสร้างและบทบาทหน้าที่

1. มีการกำหนดโครงสร้างที่เหมาะสมกับการประกอบการ ตามความจำเป็นของแต่ละวิสาหกิจชุมชน

2. มีการบริหารจัดการคนให้เหมาะสมกับบทบาทหน้าที่

2.1 มีการจัดเตรียมคนให้ปฏิบัติตามแผนที่กำหนด

2.2 คนที่ถูกกำหนดให้ปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่มีความเหมาะสมกับงานที่ได้รับ

มอบหมาย

2.3 มีการชี้แจงหรือแจ้งให้ผู้ที่ได้รับมอบหมายบทบาทหน้าที่รับทราบ

2.4 ปริมาณงานที่มอบหมายแต่ละคนมีความเหมาะสม

ด้านการกำหนดกฎระเบียบหรือข้อตกลง ข้อบังคับการอยู่ร่วมกัน

1. มีกฎระเบียบหรือข้อตกลง ข้อบังคับ ที่เกี่ยวข้องและจำเป็นต่อการบริหาร ตามความเหมาะสมพอดีไม่น้อยหรือมากเกินไป

2. กฎ ระเบียบ หรือข้อตกลง ข้อบังคับ ถูกกำหนดโดยสมาชิก

3. กฎระเบียบ หรือข้อตกลง ข้อบังคับ มีความชัดเจนและมีบันทึกไว้เป็นหลักฐาน

4. มีระบบการควบคุมให้ปฏิบัติตามระเบียบ หรือข้อตกลง ข้อบังคับ ที่กำหนดไว้

5. มีกฎระเบียบ หรือข้อตกลง ข้อบังคับ ในการจัดสวัสดิการแก่สมาชิกและชุมชน

ด้านการบริหารธุรกิจ

1. ผลิตสินค้า/บริการตรงตามความต้องการของลูกค้า (ลูกค้าหมายถึงผู้ใช้สินค้า/บริการ อาจเป็นภายในครัวเรือน ชุมชน หรือ ลูกค้าภายนอก)

2. สินค้า/บริการมีคุณภาพ โดยมีการตรวจสอบควบคุมอย่างสม่ำเสมอ

3. มีฐานคิดในการกำหนดราคาอย่างมีเหตุผล

4. มีการกำหนดปริมาณการผลิตสินค้า/บริการที่เหมาะสมมีความสมดุลทั้งทางเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม

5. มีเป้าหมายตลาดชัดเจน และสามารถบริหารการกระจายสินค้าและบริการสู่ตลาดที่กำหนดไว้ได้

6. มีการเชื่อมโยงเครือข่ายด้านต่าง ๆ

7. มีการจัดสรรกำไร สวัสดิการและผลตอบแทนแก่สมาชิกกรรมการ ชุมชนและสังคม

ด้านการจัดการข้อมูล

1. มีการรวบรวมข้อมูลและจัดเก็บอย่างเป็นระบบ สะดวกในการใช้งาน

2. ข้อมูลมีคุณภาพ ถูกต้อง น่าเชื่อถือ เหมาะสม เพียงพอ ทันสมัย เป็นปัจจุบัน

3. มีการใช้ประโยชน์จากข้อมูลที่จัดเก็บอย่างต่อเนื่อง

ด้านการสื่อสาร

1. มีการสื่อสารภายในกลุ่มสมาชิกและเครือข่าย
 - 1.1 มีระบบ/วิธีการสื่อสาร เช่น ประชุม อบรม
 - 1.2 มีการสื่อสารอย่างต่อเนื่อง
2. มีการสื่อสารกับบุคคลภายนอก
 - 2.1 มีระบบ / วิธีการสื่อสาร เช่น การประชาสัมพันธ์
 - 2.2 มีการสื่อสารอย่างต่อเนื่อง

ด้านการมีส่วนร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

เป็นการประเมินการเป็นที่ยอมรับของวิสาหกิจชุมชน ต่อชุมชนนั้นๆ ซึ่งจะส่งผลต่อเศรษฐกิจชุมชนเน้นการช่วยขับเคลื่อน ช่วยผลักดัน หรือทำให้เป็นที่สนใจของ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น(อปท.)

1. อปท. มีแผนงาน งบประมาณที่ส่งเสริมและสนับสนุนวิสาหกิจชุมชน
2. อปท. มีการอำนวยความสะดวกแก่วิสาหกิจชุมชน เช่น การให้ใช้ที่ดิน โรงเรือน เครื่องมือ อุปกรณ์ต่าง ๆ
3. อปท. ให้การสนับสนุน ด้านการพัฒนาความรู้แก่วิสาหกิจชุมชน เช่น จัดฝึกอบรม ศึกษาดูงาน
4. อปท. มีการประชาสัมพันธ์ผลงานให้วิสาหกิจชุมชน สร้างชื่อเสียงให้เป็นที่รู้จัก ประกาศยกย่องเชิดชูให้คุณค่าแก่วิสาหกิจชุมชน เช่น เป็นสโลแกนประจำท้องถิ่น

บทบาทและการมีส่วนร่วมของสมาชิกต่อสถาบัน

หมายถึง การที่สมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการดำเนินการ เริ่มตั้งแต่การเรียนรู้ การตัดสินใจมารวมตัวกัน เพื่อแก้ปัญหาของตนเอง (จุดกำเนิดของวิสาหกิจชุมชน คือ การรวมตัวกันของคนเพื่อแก้ปัญหาของตนเอง) การตัดสินใจในการบริหารจัดการทุกขั้นตอน จนถึงการกำหนดในการจัดสรรรายได้ หรือผลกำไร เพื่อเป็นสวัสดิการแก่สมาชิกและชุมชน การส่งเสริมการพัฒนาตนเองของสมาชิก การพิจารณาวิสาหกิจชุมชนดีเด่นพิจารณาจาก

1. การมีส่วนร่วมในขั้นตอนต่าง ๆ ของการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน
 - 1.1 ร่วมกันคิดและกำหนดวิสัยทัศน์
 - 1.2 การร่วมวิเคราะห์ วางแผน การรวมกลุ่มกันทำกิจกรรมเพื่อแก้ปัญหาของตนเอง
 - 1.3 การร่วมตัดสินใจในการดำเนินกิจกรรม ทั้งด้านธุรกิจการประกอบการและด้านสังคม
 - 1.4 ร่วมติดตาม ตรวจสอบ ผลการดำเนินงาน

1.5 ร่วมรับผิดชอบต่อผลการกระทำ รับผิดชอบต่อชนร่วมกัน เช่น การแบ่งผลกำไร การจัดสวัสดิการ

2. การมีส่วนร่วมในการพัฒนาสมาชิก

2.1 ร่วมกันคิด เสนอความเห็นในการหาความรู้เพื่อการพัฒนาตนเองของสมาชิก

2.2 ร่วมกันวางแผน กำหนดแนวทางการพัฒนาตนเองของสมาชิก

2.3 ร่วมกันสนับสนุนให้สมาชิกได้รับการพัฒนาตนเองตามแนวทางที่กำหนด

ความมั่นคงและฐานะทางเศรษฐกิจของสถาบัน

หมายถึง ความเจริญเติบโต ความมั่นคงทางด้านเศรษฐกิจของสมาชิก เนื่องจากกิจกรรมที่ดำเนินการร่วมกันมีความหลากหลาย เชื่อมโยง เกื้อกูลกัน ส่งผลให้เกิดการลดความเสี่ยงในการประกอบการ ตอบสนองความต้องการสร้างความพอใจและความสุขให้สมาชิก ทำให้สมาชิกมีความเชื่อมั่นในสถาบัน และสร้างความมั่นใจของสมาชิกในการดำเนินการร่วมกับกลุ่มต่อไป ซึ่งจะนำไปสู่ความมั่นคงเข้มแข็งของกลุ่ม (ทั้งนี้ รายได้หรือกำไรของกลุ่มจะเพิ่มขึ้นทุกปีหรือไม่ ไม่ใช่เรื่องสำคัญ อาจมีกำไรเข้ากลุ่มไม่มากนัก แต่สมาชิกได้กำไรหรือได้รับผลประโยชน์สูงสุด กลุ่มไม่รวยแต่สมาชิกรวย) โดยพิจารณาจาก

1. กิจกรรมมีความหลากหลาย เชื่อมโยงเกื้อกูลกัน ส่งผลให้เกิดการลดความเสี่ยงในการประกอบการ

2. สมาชิก มีสวัสดิการอย่างเป็นระบบ

3. สมาชิกมีรายได้เพิ่มขึ้นและหรือมีรายจ่ายลดลง

4. หนี้ของสมาชิกไม่เพิ่มขึ้นหรือสามารถบริหารจัดการหนี้สินได้

5. สมาชิกและกลุ่มมีเงินออม

6. กลุ่มมีเงินทุนสำรองสำหรับประกอบการได้อย่างต่อเนื่อง

7. กิจการเปิดได้อย่างต่อเนื่อง หรือมีสมาชิกเพิ่มขึ้น

8. มีการเตรียมการเพื่อสืบทอดกิจการในอนาคต

การทำกิจกรรมด้านสวัสดิการชุมชน สาธารณประโยชน์และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

หมายถึง การทำกิจกรรมของกลุ่มที่เอื้ออำนวยต่อประโยชน์ของสาธารณะ ทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคม สวัสดิการชุมชน รวมทั้งการทำกิจกรรมที่ใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน และสามารถบริหารใช้ได้ตลอดไป (Sustainability) โดยพิจารณาจากกิจกรรมที่ทำในนามของกลุ่มเท่านั้น ดังนี้

1. มีการจัดกระบวนการเพื่อปลูกฝังจิตสำนึกในการเสียสละเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแก่สมาชิก

2. มีกระบวนการผลิตและบริการของกลุ่มที่ไม่ทำลายทรัพยากร สิ่งแวดล้อม
3. มีการส่งเสริมการรักษา หรือมีความใส่ใจต่อสิ่งแวดล้อม (เช่น การคัดแยกขยะ เพื่อนำกลับมาใช้ใหม่ ทำแก๊สชีวภาพ การบำบัดน้ำเสีย ฯลฯ)
4. มีการทำกิจกรรมด้านสาธารณประโยชน์แก่ชุมชน
5. มีการยอมรับของชุมชน โดยมีบุคคลอื่นที่ไม่ใช่สมาชิกวิสาหกิจชุมชนให้การรับรอง เช่น พระสงฆ์ คณะกรรมการหมู่บ้าน ครู ผู้นำท้องถิ่น ผู้นำท้องที่ หรือชาวบ้านทั่วไปและวิสาหกิจชุมชนได้ช่วยชุมชนอย่างไร มีการขยายผลอย่างไร

6. การจัดสวัสดิการชุมชน เช่น จัดสวัสดิการให้แก่ผู้สูงอายุ ผู้ด้อยโอกาส ผู้พิการ เด็ก ผู้ป่วย ผู้เสียชีวิต ผู้ดัดยาเสพติด

วิชิต นันทสุวรรณ (2544, หน้า 25-30) ได้กล่าวถึงแนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนไว้ว่า

1. วิสาหกิจชุมชนมีฐานการเริ่มต้นและการดำเนินงานควรอยู่ที่ชุมชน เพราะครอบครัวและชุมชนเป็นหน่วยผลิตที่เป็นผู้สร้างผลผลิตจริงของระบบเศรษฐกิจ
2. วิสาหกิจชุมชนต้องมีการบริหารจัดการที่มีอิสระ สอดคล้องกับศักยภาพในการ บริหารจัดการของชุมชน เพราะการบริหารจัดการที่มีอิสระจะเป็นสิ่งสำคัญที่สุดในการสร้างระบบเศรษฐกิจชุมชนพึ่งพาตนเองได้ และมีรูปแบบนิติบุคคลเฉพาะ ไว้รองรับการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน
3. เจ้าของปัจจัยการผลิตและภูมิปัญญาควรเป็นเจ้าของวิสาหกิจชุมชน เพราะเป็นผู้สร้างผลผลิตขึ้นมา จึงควรได้รับผลตอบแทนที่เหมาะสม เพราะจะได้มีกำลังใจและรู้สึว่าตนเองเป็นเจ้าของอย่างเต็มที่ เพื่อให้ชุมชนพัฒนาระบบการพึ่งตนเองที่เป็นจริงขึ้น
4. วิสาหกิจชุมชนมีวัตถุประสงค์ที่แท้จริง คือให้ความสำคัญกับการเรียนรู้เพื่อพัฒนาระบบการพึ่งพาตนเอง การที่จะพัฒนาวิสาหกิจชุมชนก็ควรเปิดโอกาสให้ชุมชนได้เรียนรู้ จากการจัดการทรัพยากรและผลผลิต แสวงหาความรู้และพัฒนาบนพื้นฐานภูมิปัญญาที่มีอยู่ในชุมชน
5. วิสาหกิจชุมชนมีเป้าหมายเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชน พัฒนาระบบทุนและสวัสดิการของชุมชน ไม่ได้เน้นการแสวงหากำไรสูงสุด
6. การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนสามารถดำเนินการในรูปแบบการสร้างความร่วมมือกับองค์กรภายนอก แต่อำนาจสิทธิในการตัดสินใจในการบริหารจัดการก็ยังคงเป็นขององค์กรชุมชนและเครือข่ายองค์กรชุมชนเหมือนเดิม
7. การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนสามารถดำเนินการในรูปแบบการร่วมทุนกับองค์กรภายนอกได้โดยมีทุนหลักในการดำเนินงานจากชุมชน ในกรณีที่องค์กรชุมชนที่เป็นเจ้าของวิสาหกิจชุมชนมีข้อจำกัดในด้านทุน ก็สามารถทำได้โดยเป็นการร่วมทุนระหว่างองค์กรชุมชนกับองค์กรภายนอก โดยมีการกำหนดสัดส่วนที่เหมาะสม แต่องค์กรชุมชนยังคงเป็นผู้มีอำนาจในการตัดสินใจ

8. องค์กรชุมชนและเครือข่ายองค์กรชุมชนสามารถกำหนดมาตรฐานเพื่อรองรับคุณภาพผลิตภัณฑ์วิสาหกิจชุมชนของตนเองได้ เพื่อก่อให้เกิดความปลอดภัยต่อผู้บริโภค และผู้ใช้บริการ โดยมาตรฐานผลิตภัณฑ์ของวิสาหกิจชุมชนกำหนดจากความสัมพันธ์ระหว่างผู้ผลิตและผู้บริโภค

9. องค์กรชุมชนและเครือข่ายองค์กรชุมชนเป็นผู้มีสิทธิในการอนุรักษ์จัดการและดูแลรักษาแหล่งทรัพยากรธรรมชาติ แหล่งการเรียนรู้ของวิสาหกิจชุมชน เพื่อให้เกิดระบบการจัดการและการพัฒนาที่ยั่งยืน

10. องค์กรปกครองท้องถิ่นมีหน้าที่ในการสนับสนุนวิสาหกิจชุมชนเพื่อพัฒนาบทบาทการบริหารจัดการขององค์กรปกครองท้องถิ่น และเพื่อให้การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนเกิดประโยชน์แก่ชุมชนท้องถิ่นโดยตรง

ดังนั้น จะเห็นได้ว่าแนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน เป็นกระบวนการดำเนินงานที่เน้นในเรื่องการปรับวิถีคิดของชุมชนแบบพึ่งพาภายนอกมาพึ่งพาตนเอง โดยเชื่อมโยงบูรณาการกับหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภายใน และภายนอกชุมชน เพื่อให้ชุมชนเข้มแข็ง พึ่งพาตนเองได้ในที่สุด โดยหลักการของวิสาหกิจชุมชน คือ มีการเรียนรู้เป็นหัวใจ และมีการพึ่งตนเองเป็นเป้าหมายหลัก

จากความหมายแนวคิดทฤษฎีข้างต้น ผู้วิจัยสรุปได้ว่า แนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน ต้องมีแนวทางเฉพาะที่สอดคล้องกับแนวคิด เป้าหมาย และก่อให้เกิดการพัฒนาระบบเศรษฐกิจชุมชนที่พึ่งพาตนเองได้ ซึ่งมีแนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน จากแนวคิด วิจิต นันทสุวรรณ ได้กล่าวถึงแนวทางพัฒนาวิสาหกิจชุมชน ไว้ว่าวิสาหกิจชุมชนมีฐานการเริ่มต้นและการดำเนินงานควรอยู่ที่ชุมชน ครอบครัวยุค และชุมชนเป็นผู้สร้างผลผลิตจริงของระบบเศรษฐกิจ มีการบริหารจัดการที่มีอิสระ สิ่งสำคัญที่สุดในการสร้างระบบเศรษฐกิจชุมชนพึ่งพาตนเองได้ และมีรูปแบบนิติบุคคล วิสาหกิจชุมชนมีวัตถุประสงค์ที่แท้จริง คือให้ความสำคัญกับการเรียนรู้เพื่อพัฒนา ระบบการพึ่งพาตนเอง การที่จะพัฒนาวิสาหกิจชุมชนก็ควรเปิดโอกาสให้ชุมชนได้เรียนรู้ และผลผลิตแสวงหาความรู้และพัฒนาบนพื้นฐานภูมิปัญญาที่มีอยู่ในชุมชน วิสาหกิจชุมชนมีเป้าหมายเพื่อการพัฒนาระบบเศรษฐกิจของชุมชน พัฒนาระบบทุน และสวัสดิการของชุมชน ไม่ได้เน้นการแสวงหากำไรสูงสุด ดำเนินการในรูปแบบการสร้างความร่วมมือกับ องค์กรภายนอก แต่อำนาจสิทธิในการตัดสินใจในการบริหารจัดการก็ยังคงเป็นขององค์กรชุมชนและเครือข่ายองค์กรชุมชน การร่วมทุนกับองค์กรภายนอก ได้โดยมีทุนหลักในการดำเนินงานจากชุมชน ในกรณีที่องค์กรชุมชนที่เป็นเจ้าของวิสาหกิจชุมชนมีข้อจำกัดในด้านทุน ก็สามารถทำได้โดยเป็นการร่วมทุนระหว่างองค์กรชุมชนกับองค์กรภายนอกโดยมีการกำหนดสัดส่วนที่เหมาะสม และมีเครือข่ายองค์กรชุมชนสามารถกำหนดมาตรฐานเพื่อรองรับคุณภาพ ผลิตภัณฑ์วิสาหกิจชุมชนของตนเองได้ เพื่อก่อให้เกิดความปลอดภัยต่อผู้บริโภค และผู้ใช้บริการ โดยมาตรฐานผลิตภัณฑ์ของวิสาหกิจชุมชนกำหนดจาก

ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ผลิตและผู้บริโภค ดังนั้น จะเห็นได้ว่าแนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน เป็นกระบวนการดำเนินงาน ที่เน้นในเรื่องการปรับวิถีคิดของชุมชนแบบพึ่งพาภายนอกมาพึ่งพาตนเอง โดยเชื่อมโยงบูรณาการกับหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภายใน และภายนอกชุมชน เพื่อให้ชุมชนเข้มแข็ง พึ่งพาตนเองได้ในที่สุด และสามารถนำมาปรับใช้ในการพัฒนาในเรื่องของการแปรรูปเครื่องแกงเพื่อการพึ่งพาตนเองได้เป็นอย่างดี เช่นในเรื่องของการ ปรับวิถีคิดของชุมชนแบบพึ่งพาภายนอกมาพึ่งพาตนเอง เพื่อให้ชุมชนเข้มแข็ง พึ่งพาตนเองได้ โดยหลักการของวิสาหกิจชุมชน คือ มีการเรียนรู้เป็นหัวใจ

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 29 กำหนดให้สถานศึกษา ร่วมกับบุคคล ครอบครัว ชุมชน และหน่วยงานต่างๆ ในชุมชน จัดกระบวนการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน (community based learning) เพื่อส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีการจัดการศึกษาอบรม มีการแสวงหา ความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร และรู้จักเลือกสรรภูมิปัญญา และวิทยาการต่างๆ เพื่อพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการ รวมทั้งหาวิธีการสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การพัฒนา ระหว่างชุมชน พระราชบัญญัติส่งเสริม การศึกษานอกระบบและ การศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ. 2551 ทำให้แนวคิดการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้สำคัญมากขึ้น โดยมาตรา 7 กำหนดให้ประชาชนได้รับการศึกษาอย่างต่อเนื่อง ภาคี เครือข่าย เกิดแรงจูงใจและมีความพร้อมในการมีส่วนร่วม เพื่อจัดกิจกรรมการเรียนรู้ และนำความรู้ที่ได้ไปใช้ ประโยชน์

5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัย ได้สรุปผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาครั้งนี้ โดยประกอบด้วยผลงานวิจัยดังต่อไปนี้

เยาวลักษณ์ แก้วยอด (2555, หน้า 69) ได้ศึกษาการบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปรรูปไม้ไผ่ในเขตปฏิรูปที่ดินบ้านถ้ำคลอง อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี พบว่า กลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปรรูปไม้ไผ่ในตำบลถ้ำคลอง บริหารจัดการกลุ่ม มีการจัดระบบด้านการเงิน บัญชี ที่สามารถตรวจสอบได้ การจัดการด้านการผลิต มีแนวโน้มที่ดี การปลูกไผ่เองเพื่อเป็นวัตถุดิบในการแปรรูป เป็นแนวคิดหนึ่งในการลดการใช้ทรัพยากรไม่จากป่าธรรมชาติ และมีการเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายกับกลุ่มผู้ปลูกไผ่และแปรรูปไผ่ทั้งในและนอกพื้นที่ สำหรับการพัฒนาผลิตภัณฑ์มีแนวคิดในการแปรรูปผลิตภัณฑ์ที่มีความหลากหลายมากขึ้น และการนำไม้ไผ่ส่วนที่ยังไม่ใช้ประโยชน์ผลิตเป็นเฟอร์นิเจอร์ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีการผลิตที่เหมือนกันทั้งกระบวนการและมีตลาดร่วมกัน กลุ่ม

สามารถพัฒนาต่อไปได้ เพราะผู้นำที่มีความรู้ความสามารถ การแปรรูปที่ครบวงจร การมีแผนการ ออม การเชื่อมโยงกลุ่มภายนอก อุปสรรคในการพัฒนา กลุ่ม คือ การมีส่วนร่วมของสมาชิกที่ต่างคน ต่างผลิต และการร่วมทุนเพื่อการผลิต ทั้งนี้สามารถกระตุ้นองค์ความรู้และสร้างความเข้าใจในการ ดำเนินการตามแนวทางการบริหารจัดการและการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน

สำนักวิจัยเศรษฐกิจการเกษตร (2551, หน้า 62) ได้วิจัยเรื่อง การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนสู่ ความเข้มแข็ง กรณีดอกไม้ประดิษฐ์จากใบยางพารา พบว่า การมีส่วนร่วมของสมาชิกเป็นปัจจัยที่ สำคัญประการหนึ่งที่จะทำให้การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนสู่ความเข้มแข็งได้ ซึ่งสอดคล้องกับการ ประเมินศักยภาพของวิสาหกิจชุมชน โดยประเด็นการมีส่วนร่วมของสมาชิกในการกำหนด เป้าหมายและทิศทางอยู่ในระดับดี ดังนั้น ควรมีการประชุมสมาชิกร่วมกันในการกำหนดเป้าหมาย และทิศทางของวิสาหกิจชุมชนอย่างสม่ำเสมอ วิสาหกิจชุมชนควรดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ที่ผลประโยชน์ตกแก่ชุมชนในพื้นที่ด้วย เช่น การกระจายงานการผลิตผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ให้แก่ ประชาชนในพื้นที่ การรับซื้อวัตถุดิบใบยางพารา หรืออย่างอื่นจากชุมชน รวมทั้งการร่วมกิจกรรม ต่าง ๆ กับชุมชน เช่น การทำบุญในงานเทศกาลต่าง ๆ เป็นการเอื้ออาทรซึ่งกันและกัน รวมทั้งเป็น วิถีวัฒนธรรม อย่างหนึ่งของชุมชน ซึ่งจะส่งผลให้ประชาชนในพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรม กับวิสาหกิจชุมชนมากขึ้น อันเป็นหนทางหนึ่งที่จะพัฒนาวิสาหกิจชุมชนสู่ความเข้มแข็งได้

วนิดา บุญโถม (2558, หน้า 59-60) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาสภาพการดำเนินธุรกิจปุ๋ย อินทรีย์ของวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดกาฬสินธุ์ พบว่า ปัจจัยที่เป็นแนวทางการพัฒนาสู่ความสำเร็จ ทั้งปัจจัยภายในด้านภาวะผู้นำที่เข้มแข็ง และปัจจัยภายนอกในการเป็นศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง ดีเด่น ที่ส่งผลให้กลุ่มมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับหน่วยงานอื่น ทำให้พัฒนาองค์ความรู้ตลอดเวลา จนเกิดแนวปฏิบัติที่เป็นต้นแบบ ด้านการจัดการ พบว่า มีการวางแผน การจัดองค์กร การควบคุม และผู้นำที่ดี ด้านการผลิต พบว่า มีการวางแผนการผลิตสร้างนวัตกรรมการผลิต ปรับปรุงเพื่อลด ต้นทุนและด้านการตลาดพบว่า มีการรักษารฐานลูกค้าเดิมและหาลูกค้าใหม่

ชงพล พรหมสาขา ณ สกลนคร และ อุทิศ สังขรัตน์ (2556, หน้า 52-53) ได้ศึกษา แนวทางการพัฒนาการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนในเขตทะเลสาบสงขลา พบว่า การรวมกลุ่ม ของวิสาหกิจชุมชนต่าง ๆ ได้รับการรับรองและจดทะเบียนโดยหน่วยงานภาครัฐ ทำให้ได้รับการ สนับสนุนและส่งเสริมด้านต่าง ๆ เช่น ความรู้ด้านบริหารจัดการ ทักษะและฝีมือแรงงาน การ สนับสนุนให้ไปขายสินค้าในงานแสดงสินค้าที่ภาครัฐเป็นผู้จัดโดยไม่เสียค่าใช้จ่ายในการเข้าพื้นที่ กลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลามีความได้เปรียบทางด้านเศรษฐกิจอยู่หลายประการ โดยสภาพเศรษฐกิจ โดยรวมของพื้นที่กลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลามีการขยายตัวอย่างต่อเนื่อง มีปัจจัยสนับสนุนที่สำคัญ คือ การขยายตัวทางภาคการท่องเที่ยว การใช้จ่ายภาคเอกชน การลงทุนภาคเอกชน การส่งออกและการ

ใช้จ่ายภาครัฐในเขตพื้นที่ จากปัจจัยหลายประการนี้ทำให้มีปริมาณเงินหมุนเวียนในระบบเศรษฐกิจเพิ่มขึ้น วิสาหกิจชุมชนทำให้การย้ายถิ่นฐานเข้าใจเกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อช่วยในการบริหารจัดการค่อนข้างน้อย โดยเฉพาะการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อช่วยในด้านการตลาด ทรัพยากรธรรมชาติที่วิสาหกิจชุมชนเคยใช้เป็นวัตถุดิบในการผลิต มีปริมาณลดลงเป็นอย่างมากเกิดจากการบุกรุกป่า การเข้าไปครอบครองพื้นที่โดยผิดกฎหมาย การเผาป่า ซึ่งสิ่งเหล่านี้ทำให้ทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นวัตถุดิบการผลิตลดลงเป็นอย่างมาก

เกสรดา บัวสุวรรณ (2561, หน้า 57) ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนากลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปรรูปผลิตภัณฑ์ปลาสาม ตำบลหมอศรี อำเภอนาทวี จังหวัดสงขลา พบว่า กระบวนการพัฒนากลุ่ม มีการจัดรูปแบบการบริหารงานกลุ่มในรูปแบบของคณะกรรมการ ซึ่งประกอบด้วย ประธาน รองประธาน เลขานุการ เภรัญญิกและคณะกรรมการ ส่วนด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์พบว่า การออกแบบผลิตภัณฑ์และการบรรจุภัณฑ์ มีการคิดค้นรูปแบบผลิตภัณฑ์ใหม่อยู่เสมอและมีการปรับปรุงให้เหมาะสมกับตลาด

ณัฐพล บัวเปลี่ยนสี, ปรีดาพร อารักษ์สมบูรณ์, และนิชชัชญา นราฐปนันท (2560, น.43) ได้ศึกษา การพัฒนาศักยภาพของวิสาหกิจชุมชนเพื่อสร้างความเข้มแข็งอย่างยั่งยืน กรณีศึกษา วิสาหกิจชุมชนจังหวัดฉะเชิงเทรา ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์มีผลต่อการทำให้เกิดผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพและสามารถบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนให้ประสบความสำเร็จอย่างยั่งยืนได้

สัจญญา เกณาภูมิ (2558, น.69-85) ได้ศึกษาแนวทางการพัฒนาประสิทธิผลของวิสาหกิจชุมชนในเขตพื้นที่ จังหวัดมหาสารคาม พบว่าความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชนต้องอาศัยความร่วมมือของคนในชุมชน โดยเป็นกิจการของคนในชุมชนเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของชาวบ้าน ในการประกอบวิสาหกิจชุมชนให้เข้มแข็ง ควรส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนแบบพึ่งตนเองใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัตถุดิบในชุมชนโดยคนในชุมชนเพื่อคนในชุมชนโดยการสร้างมูลค่าเพิ่มจากทรัพยากรของชุมชน ดังนั้นการสร้างวิสาหกิจชุมชนให้ประสบความสำเร็จนั้นต้องเริ่มจากการสร้างฐานรากที่เข้มแข็งในความเป็นผู้ประกอบการให้กับวิสาหกิจชุมชน จัดโครงสร้างให้แข็งแรงปรับกระบวนการจัดการของผู้ประกอบการโดยเน้นการตลาดและการเงินรวมถึงการสนับสนุนจากหน่วยงานต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง

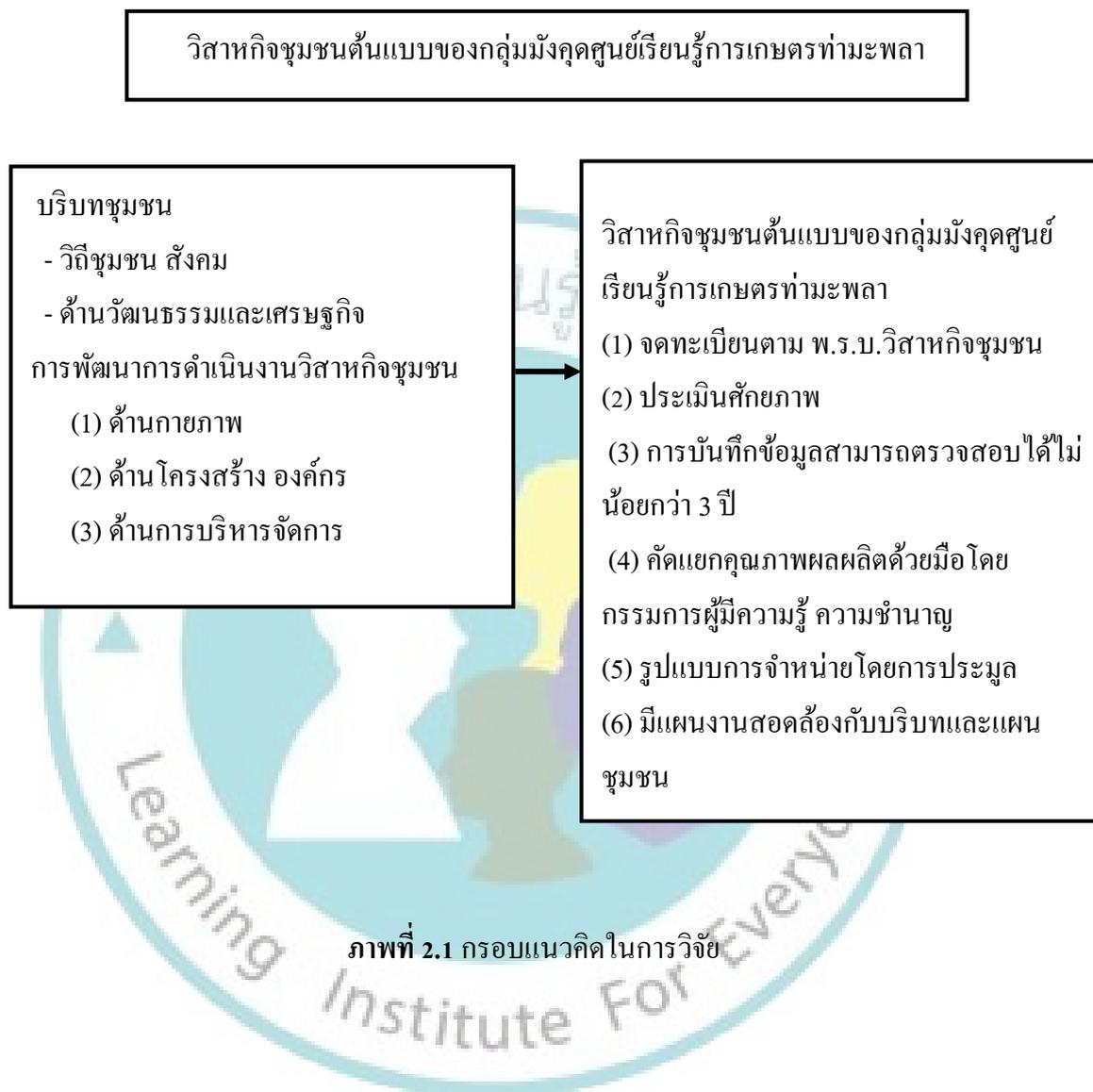
นิสาร์ตัน สังข์เสื่อ และลัทพลดา เดชพลมาตย์ (2560) ได้ศึกษา การบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชน: กรณีศึกษากลุ่มผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวศรีนคร อำเภอสรีนคร จังหวัดสุโขทัย พบว่าการบริหารงานแบบมีส่วนร่วมเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการบริหารจัดการของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน โดยผู้นำและสมาชิกมีการใช้หลักการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมของสมาชิกทุกคนในการ

จัดการกับประเด็นปัญหาและวาระงานใหม่ ๆ อยู่เสมอและเมื่อทุกคนรับรู้ในประเด็นการทำงานทุก
อย่าง เกิดประสิทธิภาพในการจัดการเป็นอย่างดี รวมถึงการสร้างเครือข่ายที่มีความเชื่อมโยงกับ
หน่วยงานภายนอกอื่น ๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการทำงานทั้งการวางแผน การขาย เป็นต้น อีกทั้ง
กิจกรรมดำเนินงานต่าง ๆ สร้างความเป็นเครือข่ายที่เข้มแข็งเกิดขึ้นในกลุ่มวิสาหกิจชุมชน

กุลชลี พวงเพชร (2561) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการส่งเสริมการตลาดแบบมีส่วนร่วมของ
วิสาหกิจชุมชนไร่นาสวนผสม ตำบลนิคมสร้างตนเอง อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี พบว่า การจัดการด้าน
การตลาดนั้นควรคำนึงถึงปัจจัยเบื้องต้นของระบบคือการผลิตที่เน้นการพัฒนาศักยภาพด้านการ
ผลิต โดยเน้นการตลาดนำการผลิตรวมถึงมีการจัดการด้านการผลิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม มีการ
วางแผนการจัดการผลิตที่ทันเวลาที่กำหนดและมีการวางแผนการผลิตและแผนธุรกิจการส่งออก
ต่างประเทศเพิ่มเติม

จากการศึกษา ผู้วิจัยสามารถสรุปประเด็นต่าง ๆ ได้ดังนี้ พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจ
ชุมชน พ.ศ. 2548 มีเจตนาที่จะพัฒนาวิสาหกิจชุมชนเพื่อให้เศรษฐกิจชุมชนเข้มแข็ง และสามารถ
พัฒนาตนเองไปสู่การเป็นผู้ประกอบการวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม และสามารถแข่งขัน
ทางการค้าภายใต้โลกาภิวัตน์ได้ต่อไปในอนาคต โดยมีจุดมุ่งหมายให้หน่วยงานภาครัฐต่าง ๆ ได้
ร่วมกันทำงานและสนับสนุนวิสาหกิจชุมชนอย่างมีเอกภาพ โดยการให้มีกฎหมายรองรับและรับรอง
สถานภาพของวิสาหกิจชุมชนและเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนอย่างชัดเจน นอกจากนี้ หน่วยงาน
ภาครัฐต่าง ๆ ยังสามารถบูรณาการในการทำงานร่วมกันเพื่อพัฒนาวิสาหกิจชุมชน ซึ่งเป็นเศรษฐกิจ
ฐานราก และเป็นหน่วยงานเล็ก ๆ หน่วยงานหนึ่งในสังคม ให้มีความรู้ ความสามารถ พัฒนาตนเอง
และนำไปสู่ความอยู่ดีมีสุข มีเศรษฐกิจชุมชนที่เข้มแข็งและยั่งยืนต่อไปในอนาคต

6. กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย

ในการวิจัยเรื่อง พัฒนาการและการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนต้นแบบของกลุ่มมังคุด ศูนย์เรียนรู้การเกษตรท่ามะปลา ตำบลท่ามะปลา อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร เพื่อศึกษาบริบทของชุมชน วิถีชีวิต สังคม วัฒนธรรมและเศรษฐกิจ และการก่อเกิดวิสาหกิจชุมชนกลุ่มมังคุด ศูนย์เรียนรู้การเกษตรท่ามะปลา ตำบลท่ามะปลา อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร และการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มมังคุด ศูนย์เรียนรู้การเกษตรท่ามะปลา ตำบลท่ามะปลา อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร ผู้วิจัยได้กำหนดรูปแบบและวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

รูปแบบในการวิจัย

การวิจัย เรื่อง พัฒนาการและการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนต้นแบบของกลุ่มมังคุด ศูนย์เรียนรู้การเกษตรท่ามะปลา ตำบลท่ามะปลา อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร ผู้วิจัยได้เลือกใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ได้กำหนดรูปแบบและวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

วิธีการและเทคนิคที่ใช้ในการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เป็นการศึกษาข้อมูล โดยใช้เครื่องมือในการเก็บข้อมูล คือ แบบสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม (Focus group)

ประชากรเป้าหมายวิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างและขนาดตัวอย่าง

ประชากร

ประชากร ได้แก่ สมาชิกของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มมังคุด ศูนย์เรียนรู้การเกษตรท่ามะปลา ตำบลท่ามะปลา อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร จำนวน 154 คน

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้ให้ข้อมูลหลักที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานของ วิสาหกิจชุมชนกลุ่ม มังคุดศูนย์เรียนรู้การเกษตรท่ามะปลา ตำบลท่ามะปลา อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร ผู้วิจัยได้เลือก กลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง รวมทั้งสิ้น 30 คน ประกอบด้วย ประธานกลุ่ม รองประธาน สมาชิก กลุ่ม และเจ้าหน้าที่จากสำนักงานเกษตรอำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร โดยเลือกผู้ที่สามารถให้ ข้อมูลที่เป็นจริงและครบถ้วนตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้ กลุ่มตัวอย่างเหล่านี้จะมีส่วนร่วมให้ ผู้วิจัยสามารถศึกษาข้อมูลได้อย่างมีประสิทธิภาพ และได้ข้อมูลที่ครบถ้วนสมบูรณ์ โดยได้แบ่ง รายละเอียดเป็นกลุ่ม ๆ ดังต่อไปนี้

1. ประธานกลุ่ม วิสาหกิจชุมชนกลุ่มมังคุดศูนย์เรียนรู้การเกษตรท่ามะปลา จำนวน 1 คน คือ นายสิทธิพงษ์ อรุณรักษ์ เนื่องจากท่านเป็นผู้รวบรวมสมาชิกกลุ่มตั้งแต่แรกเริ่ม จนกระทั่งมีการ รวมกลุ่มและพัฒนากลุ่มจนจัดตั้งเป็นวิสาหกิจชุมชน และได้รับคัดเลือกจากสมาชิกของกลุ่มให้เป็น ประธานกลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มมังคุดศูนย์เรียนรู้การเกษตรท่ามะปลา เป็นประธานแปลงใหญ่ มังคุดท่ามะปลาและ Smart Farmer ต้นแบบ ของ วิสาหกิจชุมชนกลุ่มมังคุดศูนย์เรียนรู้การเกษตรท่า มะปลา
2. กรรมการบริหารกลุ่มฝ่ายต่าง ๆ จำนวน จำนวน 9 คน คือ ฝ่ายควบคุมคุณภาพ ฝ่าย การตลาด เลขานุการ ประชาสัมพันธ์และเหรียญ เพื่อให้เกิดกระบวนการบริหารจัดการอย่างมี ประสิทธิภาพ
3. สมาชิกกลุ่มของ วิสาหกิจชุมชนกลุ่มมังคุดศูนย์เรียนรู้การเกษตรท่ามะปลา จำนวน 19 คน สำหรับสมาชิกกลุ่มเหล่านี้ทำให้ผู้วิจัยได้ข้อมูลเกี่ยวกับ กระบวนการ ขั้นตอนการผลิตรวมถึง กระบวนการเรียนรู้ด้านต่างๆ ของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มมังคุดศูนย์เรียนรู้การเกษตรท่ามะปลา
4. เจ้าหน้าที่สำนักงานเกษตรอำเภอหลังสวน จำนวน 1 คน ทำให้ผู้วิจัยได้ข้อมูลเกี่ยวกับ การส่งเสริมการจัดตั้งและการดำเนินการของกลุ่ม รวมถึงสนับสนุนด้านวิชาการให้กับกลุ่มวิสาหกิจ ชุมชนกลุ่มมังคุดศูนย์เรียนรู้การเกษตรท่ามะปลา

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการเก็บข้อมูลด้วยกันหลายวิธี ได้แก่ การเก็บข้อมูลจาก เอกสาร และการเก็บข้อมูลภาคสนาม โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. วิธีการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และจากทางเว็บไซต์ต่าง ๆ เพื่อมาเป็นข้อมูลพื้นฐานก่อนที่จะเข้าไปเก็บข้อมูลภาคสนามต่อไป

2. การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม (Field Research) ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลในพื้นที่ตั้งแต่เดือน กันยายน พ.ศ. 2562 โดยมีสังเกตบริบทโดยรอบของชุมชน และกลุ่มวิสาหกิจชุมชนชนชน ต่อมาได้มีการพูดคุยและใช้แบบสัมภาษณ์กับผู้นำกลุ่มและสมาชิกในเรื่องต่าง ๆ เพื่อนำข้อมูลมาใช้ในการวางแผนที่จะต้องเก็บข้อมูลเพิ่มเติม

3. การสนทนากลุ่ม ผู้วิจัยได้จัดสนทนากลุ่ม ณ ที่ทำการกลุ่ม วิสาหกิจชุมชนกลุ่มมังคุดศูนย์เรียนรู้การเกษตรท่ามะปลา ตำบลท่ามะปลา อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร โดยมีทีมงานช่วยกัน คือ ผู้วิจัยเองเป็นผู้ดำเนินรายการซักถามในประเด็นต่าง ๆ และมีผู้ช่วยในการจดบันทึกบันทึกเสียงและบันทึกภาพ ส่วนผู้เข้าร่วมสนทนาประกอบด้วย ผู้นำกลุ่ม สมาชิกกลุ่ม เจ้าหน้าที่จากสำนักงานเกษตรอำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร โดยประเด็นหลักในการสนทนามีดังนี้

3.1 บริบทชุมชน ด้านสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม วิถีชีวิตชุมชน ตลอดจนกลุ่มสมาชิกของ วิสาหกิจชุมชนกลุ่มมังคุดศูนย์เรียนรู้การเกษตรท่ามะปลา ความร่วมมือของสมาชิก

3.2 พัฒนาการ การดำเนินงานของ วิสาหกิจชุมชนกลุ่มมังคุดศูนย์เรียนรู้การเกษตรท่ามะปลา ตั้งแต่ก่อเกิดจนถึงปัจจุบัน

3.3 การบริหารจัดการและการพัฒนาศักยภาพของกลุ่มสู่ความเป็นต้นแบบของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มมังคุดศูนย์เรียนรู้การเกษตรท่ามะปลา

จากการสนทนากลุ่มครั้งนี้ ทำให้ผู้วิจัยได้ข้อมูลหลายด้าน ประกอบด้วย บริบทชุมชน ด้านสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรมหรือชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน อีกทั้งผู้นำกลุ่มและสมาชิกยังได้ให้ข้อมูลด้านการบริหารจัดการของกลุ่ม ระบบการตลาดและการพัฒนาศักยภาพในการผลิตของสมาชิกกลุ่ม รวมถึงการเพิ่มผลผลิตคุณภาพตามมาตรฐานการส่งออกหรือตามที่ตลาดต้องการและรายได้ของสมาชิกกลุ่ม และยังได้รับรู้ถึงแนวทางในการพัฒนาระดับกลุ่มเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ในระดับประเทศ

สถานที่ใช้ในการวิจัย

ศูนย์เรียนรู้การเกษตรท่ามะปลา ตำบลท่ามะปลา อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร

การนำเสนอข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ มีขั้นตอนการดำเนินงาน ดังนี้ 1) ศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้องจากเอกสารแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย 2) บริบทชุมชนและการก่อเกิดตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงปัจจุบัน 3) ศึกษาการพัฒนา กลุ่ม การบริหารจัดการสู่การเป็นวิสาหกิจชุมชนต้นแบบของกลุ่มมังคุดศูนย์เรียนรู้การเกษตรท่ามะปลา 4) รวบรวมแนวคิดแนวปฏิบัติและข้อเสนอแนะที่ได้จากการศึกษาภาคสนามของ วิสาหกิจชุมชนต้นแบบกลุ่มมังคุดศูนย์เรียนรู้การเกษตรท่ามะปลา 5) วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้ทั้งหมดโดยการเรียบเรียงข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์แล้วนำเสนอเชิงพรรณนาความ และ 6) เผยแพร่งานวิจัยในรูปแบบบทความ

บทที่ 4 ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง พัฒนาการและการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนต้นแบบของกลุ่มมังคุดศูนย์เรียนรู้การเกษตรท่ามะปลา ตำบลท่ามะปลา อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร เพื่อศึกษา บริบทของชุมชน วิถีชีวิต สังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ การก่อเกิดวิสาหกิจชุมชน และการพัฒนาการดำเนินงานของ วิสาหกิจชุมชนกลุ่มมังคุดศูนย์เรียนรู้การเกษตรท่ามะปลา ตำบลท่ามะปลา อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป โดยมีผลการวิจัยตามประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

บริบทชุมชน ตำบลท่ามะปลา

วิถีชุมชน สังคม

ตำบลท่ามะปลาในอดีต เป็นตำบลที่มีแหล่งธรรมชาติมากมาย ทั้งป่าเขา แม่น้ำลำธาร หลายสายที่หล่อเลี้ยงพื้นที่ราบกว้างใหญ่สลับกับทิวภูเขาสูงทอดยาวตลอดทั้งตำบล สภาพพื้นที่แถบนี้ส่วนใหญ่เป็นทุ่งนาและเป็นป่าดงดิบ ที่มีสัตว์ป่าชุกชุมมีแม่น้ำหลังสวนไหลผ่านระหว่างรอยต่อกับเขตตำบลวังตะกอก จากคำบอกเล่าของผู้เฒ่าผู้แก่เล่าสืบต่อกันมาว่า ในอดีตที่ผ่านมามีคนมาตั้งถิ่นฐานยังไม่สะดวก ไม่มีถนน ไม่มีน้ำ ประปา ไม่มีไฟฟ้า ไม่มีโรงเรียน ไม่มีเทคโนโลยี หรือสารเคมีใด ๆ เข้ามาเกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตของชาวตำบลท่ามะปลา การสัญจรไปมาส่วนมากใช้เรือและแพไม้ไผ่ ล่องไปตามแม่น้ำหลังสวนเพื่อเดินทางและขนส่งสินค้าแลกเปลี่ยนกับภายนอก ทุกบ้านจะมีเรือเล็กไว้ใช้ในหน้าน้ำหลาก อันเป็นที่มาของงานลอยกระทงแข่งเรือวัดนอก ต้นกำเนิดเรือสั้น 8 ฝีมือ วิถีชีวิตของชาวบ้านยุคนั้นเรียบง่าย มีอาชีพหลักคือการทำนาปลูกข้าว เลี้ยงควายหาของป่า สัตว์ป่า น้ำผึ้ง จากภูเขา ป่าดงดิบ มีร่องรอยหลงเหลือปรากฏจนถึงปัจจุบันที่หน้าผาหินและที่ต้นยวนใหญ่อายุนับร้อยปีแผ่กิ่งก้านสาขาพื้นที่บริเวณกว้าง ผึ้งจะมาเกาะตลอดทุกปี ปีละหลายร้อยรัง อยู่ใกล้ถ้ำเขาเงินและการหาจับสัตว์น้ำจากแหล่งน้ำธรรมชาติ ซึ่งมีแหล่งอาหารที่สำคัญคือแม่น้ำหลังสวน แหล่งน้ำหนองหิน หนองโตนดและแหล่งน้ำแม่ทะเล ข้าวปลาอาหารที่หามาได้เพียงพอต่อการบริโภคแล้วส่วนที่เหลือก็มีการนำมาแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกันกับสิ่งของบางอย่างที่จำเป็นในการดำรงชีวิตไม่จำเป็นต้องใช้เงินก็สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุขสมบูรณ์ ในน้ำมีปลาในนามีข้าว ใช้ชีวิตอยู่กันแบบพี่น้องแบ่งปันกันกิน มีความเอื้ออาทรต่อกันผสมผสาน

กลมกลืนเป็นวงจรรวมชาติ ภายใต้ทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์มีตัวอย่างคำกล่าวของผู้เฒ่าผู้แก่ที่เล่าสืบต่อกันมาเป็นภาษาพื้นบ้านว่า “สองสารต่อเคย” คืออัตราการแลกเปลี่ยนข้าวสารสองถึงแลกเปลี่ยนกะปิได้จำนวนหนึ่งถึง และ “สองหนั่งเคย” หมายความว่า สัตว์ป่า (กระเจง) สองตัว แลกกับกะปิได้จำนวนหนึ่งถึง (เคย หมายถึง กะปิ) โดยมีชาวบ้านที่อาศัยอยู่ตำบลปากน้ำพื้นที่ติดกับทะเล เดินทางนำกะปิมาแลกเปลี่ยนสิ่งของกับชาวบ้านตำบลท่ามะปลาและทราบว่าการนำเนื้อสัตว์ไปเป็นอาหารแล้ว หนังสัตว์ก็ไม่ได้นำไปทิ้งให้เสียประโยชน์ เวลาออกไปทะเลเพื่อหากุ้งมาทำเป็นกะปิก็นำหนังสัตว์ห่อหุ้มขาเพื่อป้องกันอันตรายจากปลาตุ๊กกา (เป็นปลาชนิดหนึ่งจำพวกปลากระเบน มีขนาดเล็กกว่า มีหนามแหลม มีพิษ) สิ่งเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นอันแหลมคมของชาวบ้านยุคนั้น ต่อมาเริ่มมีการนำผลไม้ เช่น ทุเรียน เงาะ มังคุด ลางสาด ฯลฯ เข้ามาปลูกแทนพื้นที่ป่าดงดิบแถบนี้ โดยใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านสร้างสวนผลไม้ ทำให้ตำบลท่ามะปลามีสวนผลไม้มาจนถึงปัจจุบัน วิธีการตามคำกล่าวเป็นภาษาท้องถิ่นคือ ใช้ควายสร้างสวน หมายถึงการปลูกต้นผลไม้มีการทำไม้กั้นไว้รอบต้นเพื่อกันไม่ให้ควายเข้ามาทำลายโดยปล่อยควายให้กินหญ้าตามในสวนแทนการใช้แรงงานคนในการแผ้วถางสวน การใส่ปุ๋ยก็ใช้ปุ๋ยคอกที่เกิดจากมูลควาย จะเห็นได้ว่าไม่จำเป็นต้องพึ่งพาเงินทุน สารเคมี เครื่องมือหรือเทคโนโลยีใด ๆ ก็สามารถสร้างรายได้ขึ้นจากภูมิปัญญาชาวบ้าน ยุคนี้การใช้เงินซื้อขายเริ่มมีเข้ามาบ้างในตำบลท่ามะปลา แต่ขณะเดียวกันการแลกเปลี่ยนสินค้าซึ่งกันและกันก็ยังคงมีอยู่อย่างต่อเนื่อง เช่น การนำหมากสุก 1 ลูก แลกกับน้ำตาลของชาวเมืองไชยาได้จำนวน 1 แว่น (แว่น หมายถึง ขนาดประมาณเท่าลูกหมาก) กล้วยเล็บมือนางเป็นผลไม้ที่มีการแลกเปลี่ยนซื้อขายที่มีแหล่งกำเนิดในเขตพื้นที่ตำบลท่ามะปลาและเป็นที่ต้องการของตลาดภายนอกเป็นอย่างมาก การคมนาคมในอดีตก็ยังคงใช้เรือและแพไม้ไผ่เป็นหลัก เนื่องจากไม่มีถนน จะมีอยู่บ้างก็เฉพาะทางเกวียน ในบริเวณที่จอดเรือและแพมักเรียกว่า “ท่า” มีจุดที่สำคัญ 3 จุดด้วยกันคือ ท่าเขาเงิน ท่าสะพาน และท่าไม้ปลา (ท่ามะปลา) ต่อมาเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ตำบลท่ามะปลา แบ่งเขตการปกครองเป็น 12 หมู่บ้าน โดยมีวัดเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้และเป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวตำบลท่ามะปลา บ้าน วัดและโรงเรียน มีความผูกพันกันมาตลอดโดยไม่อาจแยกสิ่งหนึ่งสิ่งใดออกจากกันได้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมได้รับการสืบทอดสู่คนรุ่นหลังอย่างต่อเนื่อง

ตำบลท่ามะปลา มีวัดในขณะนั้น มีวัด 3 วัด โรงเรียน 3 โรง โรงเรียนท่ามะปลา 1 หรือโรงเรียนวัดราชบูรณะ เป็นชื่อตามเอกสารซึ่งพบในหอสมุดแห่งชาติ ตั้งอยู่ในศาลาวัดราชบูรณะ โดยเจ้าอาวาสและขุนราม (กำนันตำบลท่ามะปลา) ขุนยกกระบัตร (กำนันตำบลหาดยาย) ผู้ใหญ่บ้าน ร่วมกับประชาชนในตำบลท่ามะปลา ตำบลหาดยาย ตำบลวังตะกอก ได้ร่วมกันสร้างเมื่อวันที่ 8 มกราคม พ.ศ. 2450 (ร.ศ.126) ปรากฏตามเอกสารหลักฐานหอจดหมายเหตุแห่งชาติ

กระทรวงธรรมการ ที่ 23/711 และหนังสือ กรมราชเลขาอนุการ เลขที่ 24/168 วัดราชบูรณะาราม เดิมชื่อวัดเขาห่อ ตามสภาพของวัดที่มีภูเขา 3 ลูก ล้อมรอบ สร้างเมื่อประมาณ พ.ศ. 2296

ต่อมาเมื่อประมาณ พ.ศ. 2365 พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 ได้ทรง พระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานวิสุงคามสีมาและพระพุทธรูปสำหรับประดิษฐานในโรง อุโบสถพร้อมกับพระราชทานนามวัดเสียใหม่เป็น “วัดราชบูรณะ” โดยมีหลวงพ่อดองคำเป็นเจ้า อาวาส ต่อมาปี พ.ศ. 2485 ในสมัยเจ้าคุณภักทธรรณธาดาเป็นเจ้าคณะจังหวัด ได้เปลี่ยนชื่อใหม่เป็น “วัดราชบูรณะาราม” โดยอ้างเหตุผลว่า ชื่อเดิมนั้นเป็นราชทินนามไม่เหมาะสมกับสภาพวัดที่อยู่ใน ชนบทห่างไกล สภาพวัดมีลำห้วยอยู่ตรงกลาง ชาวบ้านจึงมักเรียกว่า “วัดใน วัดนอก” เพราะวัด ตั้งอยู่สองฝั่งห้วย โรงเรียนท่ามะปลา 2 ตั้งอยู่ในวัดสุวรรณคีรี (ภายหลังมีการแบ่งเขตการปกครอง ใหม่ส่งผลให้โรงเรียนท่ามะปลา 2 ไปติดเขตพื้นที่ของตำบลขันเงิน) จึงได้มีการสร้างโรงเรียนเพิ่ม ขึ้นมาในตำบลท่ามะปลาอีก 1 โรงเรียน เมื่อ พ.ศ. 2520 คือ โรงเรียนบ้านคอนนง ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่ หมู่ที่ 9 ตำบลท่ามะปลา ส่วนโรงเรียนท่ามะปลา 3 ตั้งอยู่ในวัดถ้ำเขาเอนหรือเขาเงิน จากคำบอกเล่า ของผู้สูงอายุทราบว่า เดิมทีพระภิกษุสงฆ์จำวัดอยู่ที่วัดแม่ทะเลริมแหล่งน้ำแม่ทะเลต่อมาได้ย้ายมา อยู่ที่วัดถ้ำเขาเอน (เรียกวัดใหม่ วัดเดิมจึงกลายเป็นวัดร้าง) บริเวณหน้าถ้ำเขาเอนมีเจดีย์แต่เดิมมีฐาน เจดีย์ตั้งอยู่บนโขดหินหน้าถ้ำ

วันที่ 10 สิงหาคม พ.ศ. 2432 (ร.ศ. 108) เมื่อครั้งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินโดยทางชลมารคถึงวัดถ้ำเขาเอน (ชื่อเดิม) มีพระเจดีย์ซึ่งทำค้างอยู่ที่ชะง่อนหิน ศิลาหน้าถ้ำ ทรงพระราชดำริว่า ควรจะสถาปนาพระเจดีย์ขึ้นไว้ให้เป็นที่ยึดถือถึงการที่ได้เสด็จ ประภาสตำบลนี้และเพื่อเป็นที่สักการะของพระพุทธศาสนิกชนสืบไป จึงทรงมีพระราชโองการ โปรดเกล้าฯ ให้พระยาจรัญราชโกศการ ผู้ว่าราชการเมืองหลังสวน ปฏิสังขรณ์พระเจดีย์และเปลี่ยน นามถ้ำเสียใหม่ เรียกว่า “ถ้ำเขาเงิน” ทรงมีพระบรมราชโองการ โปรดเกล้าฯ ให้ประกาศพระบรมรา ชูทิศไว้ในพื้นที่หน้าถ้ำวัดถ้ำเขาเงินและโปรดเกล้าฯ ให้สลักพระปรมาภิไธยย่อ จ.ป.ร. ไว้ในถ้ำ เขาเงินปัจจุบันบริเวณถ้ำเขาเงินเป็นสวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ชุมพร เมื่อวันที่ 7 กันยายน พ.ศ. 2532 สมเด็จพระศรีนครินทร์ทราบรมราชชนนี ทรงโปรดเกล้าฯ ให้ สมเด็จพระพี่นางเธอเจ้าฟ้า กัลป์ยมาตีวัฒนา เสด็จแทนพระองค์ทรงเปิดสวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ ชุมพร ณ บริเวณถ้ำเขาเงิน และสมัยนั้นงานประเพณีที่ยิ่งใหญ่สนุกสนานที่สุดและเป็นแหล่งธุรกิจเป็นที่ซื้อขายแลกเปลี่ยน สินค้าระหว่างกัน คืองานประเพณีขึ้นถ้ำเขาเงินซึ่งตรงกับวันแรม 1 ค่ำ เดือน 5 และงานประเพณีแห่ พระแข่งเรืออำเภอหลังสวน ตรงกับวันแรม 1 ค่ำ เดือน 11 หลักฐานทางประวัติศาสตร์ ได้แก่ พระ ราชเลขาพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ทรงบันทึกไว้ ในการเสด็จประภาส มาลาญและเสด็จประภาสขึ้นถ้ำเขาเงิน อำเภอหลังสวน (ฝั่งตรงข้ามกับตำบลวังตะกอก) ของ

พระพุทธเจ้าหลวงเมื่อปี รศ. 108 หรือ พ.ศ. 2432 ตอนหนึ่งว่า “วันที่รับก่อนกินข้าวในที่สวนพระยา จรุงฯ อยู่ใต้บ้านลงมาหน่อยหนึ่งปลูก มะพร้าว หมาก พลู กาแฟ มังคุด มะไฟ เงาะและไม้เมืองจีน ต่าง ๆ ทั้งกานพลู จันทร์เทศ ทุเรียน ลางสาด นับเป็นพืชสวน” เห็นได้ว่าการทำสวนในยุคก่อนนั้น เป็นการปลูกแบบ “สวนสมรม” หรือ “สวนผสม” คือปลูกพืชหลากหลายชนิดในพื้นที่เดียวกันแต่ เกื้อกูลซึ่งกันและกัน จึงแทบไม่มีค่าใช้จ่ายในการดูแล หรือแม้กระทั่งค่าเก็บเกี่ยว จึงเป็นระบบการผลิตที่สร้างความอุดมสมบูรณ์ให้กับสิ่งแวดล้อม และปลอดภัยจากสารเคมี สรรพสัตว์และเกษตรกรรม ความปลอดภัยจากสารพิษ ชีวิตมีความอุดมสมบูรณ์ เพิ่มพูนรายได้จากการจำหน่ายผลผลิตทั้ง รายวัน รายสัปดาห์ รายเดือน และรายปี ทำให้แบ่งปันกันได้โดยไม่ต้องแข่งขัน หรือเรียกว่า ยึด “การพึ่งพาภายใน” เป็นหลัก จึงนับได้ว่าเป็นการเกษตรที่มีความมั่นคงยั่งยืนทั้งด้านอาหาร ด้านสุขภาพอนามัย ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และด้านสิ่งแวดล้อมหรือทรัพยากรธรรมชาติ

ในสมัยขุนมะพลาคิษฐ์เขตร์ (กำนันเวซ เพชร โสม) ตั้งบ้านเรือนอยู่ใกล้แม่น้ำหลังสวน พื้นที่ หมู่ที่ 11 ริมฝั่งแม่น้ำมีทำสำหรับจอดเรือ มีต้น ไม้พลาขึ้นอยู่เป็นจำนวนมากเรียก “ท่าไม้พลา” จากเหตุการณ์ดังกล่าวจึงสันนิษฐานว่าน่าจะเป็น ที่มาของชื่อตำบลท่าไม้พลา ต่อมาเพี้ยนมาเป็น ท่ามะพลา (ไม้พลา เป็นต้นไม้ชนิดหนึ่ง มีผลกลมเล็ก เล็ก ๆ ใช้เป็นกระสุนของลูกโป๊วะ ผลสุกจะมี สีดำ นกชอบกินเป็นอาหาร ต้นไม้พลา นิยมใช้สำหรับก่อไฟให้หญิงที่คลอดใหม่ โดยการคลอดบุตร สมัยนั้นใช้หมอด้าย และยาสมุนไพร ไม่มีเครื่องมือแพทย์แต่อย่างใด การก่อไฟดังกล่าวเรียกตาม ภาษาพื้นบ้านว่า “การอยู่ไฟ” มาภายหลัง นายเซียม นางจับ เกิดเนตร ได้บริจาคที่ดินเพื่อสร้าง สถานนีอนามัยขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2514 การคลอดบุตรและการรักษาอาการเจ็บป่วยเริ่มพัฒนา เปลี่ยนแปลงจากที่เคยใช้หมอด้ายและยาสมุนไพรมาเป็นการรักษาด้วยแพทย์แผนปัจจุบันและใช้ ยารักษาของสถานีนามัยตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา) ปัจจุบันบ้านกำนันเวซ ได้รับการบูรณะให้อยู่ใน สภาพที่สมบูรณ์ พื้นที่บริเวณทำน้ำแถบนี้เรียกตามภาษาพื้นบ้านว่า “ท่าหัก” ยังมีต้น ไม้พลาขนาดใหญ่ให้เห็น ปัจจุบันติดเขตพื้นที่หมู่ที่ 6

ต่อมาการคมนาคมเริ่มพัฒนาเปลี่ยนแปลงจากทางน้ำสู่ทางบก โดยมีกำนันสว่าง กำนัน ตำบลขันเงินเป็นผู้นำในการตัดถนนสายแรกเข้าสู่ตำบลท่ามะพลา เส้นทางตำบลขันเงิน (ตลาดหลัง สวน) ถึงถ้ำเขาเงิน เมื่อ พ.ศ. 2485 ในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 กองทัพญี่ปุ่นได้ยกทัพผ่านตำบลท่า มะพลา โดยตัดถนนยุทธศาสตร์ (ถนนญี่ปุ่น) ตามแนวถนนเดิมเข้ามาตั้งฐานที่พักบริเวณถ้ำเขาเงิน และตัดถนนแยกจากตำบลท่ามะพลา ไปสู่ทิศใต้ผ่านไปออกช่องสุท้อน ตำบลบ้านควน ในการตัด ถนนเข้าสู่ตำบลท่ามะพลาส่งผลให้ตำบลท่ามะพลาเริ่มมีไฟฟ้าใช้โดยเฉพาะถนนสายถ้ำเขาเงินเป็น สายแรก สมัยกำนันน้อย ไทยถาวรโดยเริ่มใช้ไฟฟ้าครั้งแรก เมื่อวันที่ 30 มิถุนายน พ.ศ. 2511 จาก หลักฐานการบันทึกของกำนันน้อย ไทยถาวร สมัยนั้นก่อนที่จะมีการแบ่งเขตการปกครองใหม่

ตำบลท่ามะพลามีการปกครอง จำนวน 12 หมู่บ้าน มีเนื้อที่ทั้งหมดจำนวน 23,530 ไร่ ทิศเหนือจดแม่น้ำหลังสวน ทิศใต้ จดตำบลบ้านควน ซ่องเขาหิบบันและหนองสิทธิ์ฝั่งเหนือเป็นเขต ทิศตะวันออก จดตำบลขันเงิน หนองเพ็ญฝิ่งตะวันออกและภูเขาทองฝั่งตะวันตก ทิศตะวันตก จดตำบลหาดยาย ห้วยตะลุมพอเป็นเขตไปหนองหญ้าปล้อง เมื่อ พ.ศ. 2517 ตำบลท่ามะปลา แบ่งเขตการปกครองใหม่ เป็น 9 หมู่บ้าน ทำให้พื้นที่บางส่วนไปติดตำบลขันเงิน การเรียกชื่อสถานที่จะเรียกตามสภาพภูมิศาสตร์และธรรมชาติที่มีอยู่ในที่นั้น ๆ ดังนี้ 1) หมู่ที่ 1 บ้านแม่ทะเล มีแหล่งน้ำใหญ่ระหว่างหุบเขา มีระดับน้ำขึ้นลงคล้ายทะเล มีธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์และมีสัตว์น้ำนานาชนิด เป็นแหล่งอาหารของชุมชน 2) หมู่ที่ 2 บ้านท่าสะท้อน พื้นที่บางส่วนติดแม่น้ำหลังสวน ที่ทำน้ำมีต้นสะท้อนใหญ่ ท่ามกลางสวนผลไม้และสวนกล้วยเล็บมือนาง 3) หมู่ที่ 3 บ้านฝ้ายคลอง ตั้งอยู่คนละฝั่งคลองกับหมู่บ้านอื่น โดยต้องข้ามสะพานคลองแม่ทะเล มีทุ่งนาและภูเขาที่สวยงาม 4) หมู่ที่ 4 บ้านหนองหิน มีแหล่งน้ำใหญ่ติดภูเขาหินมีธรรมชาติสวยงาม 5) หมู่ที่ 5 บ้านหนองเทา มีหนองน้ำกลางทุ่งนา โคลนเป็นสีเทา (เดิมเรียกหนองยายวน) 6) หมู่ที่ 6 บ้านชายเขา ร่มรื่นบริเวณเทือกเขาท่ามกลางสวนผลไม้ 7) หมู่ที่ 7 และหมู่ที่ 8 บ้านเขาเงิน มีถ้ำเขาเงิน (เขาเอน) สวยงาม มีประวัติศาสตร์ยาวนาน 8) หมู่ที่ 9 บ้านคอนน เป็นที่ดอน ซึ่งมีต้นไม้ชนิดหนึ่งอยู่จำนวนมากเรียก “ไม้แนน” นิยมนำมาทำคันไถและอุปกรณ์ที่ใช้ในการไถนา

ด้านกายภาพ

ลักษณะที่ตั้งและอาณาเขต

ลักษณะที่ตั้ง องค์การบริหารส่วนตำบลท่ามะปลาได้รับการยกฐานะจากสภาตำบลท่ามะปลาเป็นองค์การบริหารส่วนตำบลท่ามะปลา ประกาศในราชกิจจานุเบกษา ฉบับประกาศทั่วไป เล่ม 113 ตอนพิเศษ 52 ลงวันที่ 25 ธันวาคม พ.ศ. 2539 และมีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 23 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2540 มีพื้นที่ 27.15 ตารางกิโลเมตร คิดเป็น 16,968 ไร่ เป็นที่อยู่อาศัย 544 ไร่ พื้นที่ทำเกษตร 15,994 ไร่ พื้นที่สาธารณะ 187 ไร่ และเป็นพื้นที่ป่าไม้อื่น 66 ไร่ มีประชากรทั้งสิ้น 3,279 คน แยกเป็นเพศชาย 1,548 คน เพศหญิง 1,731 คน จำนวนครัวเรือน 1,342 หลังคาเรือน (ข้อมูลจากทะเบียนราษฎรอำเภอหลังสวน มิถุนายน พ.ศ. 2562)

ลักษณะภูมิประเทศ

สภาพภูมิประเทศโดยทั่วไปมีลักษณะยาวและแคบ แบ่งออกเป็น 3 ลักษณะใหญ่ ๆ คือ 1) ทางทิศตะวันตกมีลักษณะเป็นที่สูง มีเทือกเขาภูเก็ด และเทือกเขาตะนาวศรีเป็นแนวกั้นเขตแดนธรรมชาติ 2) บริเวณตอนกลาง เป็นที่ราบลุ่มอุดมสมบูรณ์ เป็นเขตเกษตรกรรมที่สำคัญของจังหวัด และ 3) พื้นที่ทางทิศตะวันออกของจังหวัด มีลักษณะเป็นที่ราบตามแนวชายฝั่งทะเลของอ่าวไทย

ลักษณะชายหาดของจังหวัดชุมพรค่อนข้างเรียบมีความโค้งเว้าน้อย โดยชายฝั่งทะเลมีความยาวถึง 222 กิโลเมตร และความกว้างของจังหวัดโดยเฉลี่ยประมาณ 36 กิโลเมตร

อาณาเขต

ที่ตั้งองค์การบริหารส่วนตำบลท่ามะปลา ตั้งอยู่เลขที่ 69 หมู่ที่ 2 บ้านท่าสะท้อน ตำบลท่ามะปลา อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร

ทิศเหนือ	จด	แม่น้ำหลังสวน
ทิศใต้	จด	เขตหมู่ที่ 5 ตำบลบ้านควน
ทิศตะวันออก	จด	เขตหมู่ที่ 5 ตำบลขันเงิน
ทิศตะวันตก	จด	แม่น้ำหลังสวน

ภาพที่ 4.1 ภาพแสดงเขตพื้นที่ ตำบลท่ามะปลา อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร

ลักษณะภูมิอากาศ

เป็นเขตร้อนชื้น คือ อุณหภูมิเฉลี่ย 26.8 องศาเซนเซียส และมีฝนตกชุกเนื่องจากได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้และลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ ทำให้มีฤดูหนาวเพียง 2 ฤดู คือ ฤดูร้อน ในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ - พฤษภาคม ซึ่งเป็นช่วงที่ชายฝั่งทะเลด้านตะวันออกของภาคใต้ได้รับอิทธิพลลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ ทำให้อากาศร้อน และ ฤดูฝน ซึ่งจะอยู่ในช่วงเดือนมิถุนายน - มกราคม ซึ่งเป็นช่วงที่ลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือพัดผ่านอ่าวไทยเข้าสู่ภาคใต้ ทำให้มวลอากาศที่มีความชื้นสูง จากพายุดีเปรสชันและพายุโซนร้อนจากทะเลจีนใต้ ปะทะกับมรสุม

ตะวันตกเฉียงใต้จากทะเลอันดามัน ณ เทือกเขาตะนาวศรี จึงทำให้มีฝนตกชุก มีปริมาณน้ำฝนอยู่ในช่วง 1,553-2,344 มิลลิเมตร

ลักษณะของดิน

ลักษณะของดิน ในพื้นที่เป็นดินร่วน เหมาะแก่การเพาะปลูกพืชเศรษฐกิจ เช่น สวนผลไม้ ปาล์มน้ำมัน ยางพารา ฯลฯ

ลักษณะแหล่งน้ำ

มีแหล่งน้ำธรรมชาติไหลผ่าน ได้แก่ แม่น้ำหลังสวนผ่านหมู่บ้านที่ 2 , 6 , 7, 8 ร่องน้ำแม่ทะเลในพื้นที่หมู่บ้านที่ 1 , 3 หนองน้ำตะโหนด ในพื้นที่หมู่ที่ 5 หนองหินในพื้นที่หมู่บ้านที่ 4

ลักษณะของไม้และป่าไม้

ในพื้นที่อยู่ในเขตป่าไม้เสื่อมโทรมบางส่วน

ด้านการเมืองการปกครอง

เขตการปกครอง

ตำบลท่ามะปลาประกอบด้วยจำนวน 9 หมู่บ้าน จำนวนหมู่บ้านที่อยู่ในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลท่ามะปลา

หมู่ที่ 1 บ้านแม่ทะเล

หมู่ที่ 2 บ้านท่าสะท้อน

หมู่ที่ 3 บ้านฝ้ายคลอง

หมู่ที่ 4 บ้านหนองหิน

หมู่ที่ 5 บ้านหนองเทา

หมู่ที่ 6 บ้านชายเขา

หมู่ที่ 7 บ้านเขาเงิน

หมู่ที่ 8 บ้านเขาเงิน

หมู่ที่ 9 บ้านคอนน

ระบบเศรษฐกิจ

การเกษตร

ประชากรในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลท่ามะปลา ร้อยละ 70 ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ผลผลิตทางการเกษตรที่สำคัญ ได้แก่ ปาล์มน้ำมัน ยางพารา ทูเรียน มังคุด เป็นต้น รองลงมาคือ ไร่ข้าว ข้าว และรับราชการ

การปศุสัตว์

ตำบลท่ามะปลา เป็นการประกอบการในลักษณะเลี้ยงในครัวเรือนเป็นอาชีพหลักและอาชีพเสริม เช่น การเลี้ยงไก่ เป็ด โค สุกร ไก่พันธุ์พื้นเมือง

การบริการ ได้แก่รับทำไวนิล ป้ายร้านค้า ถ่ายภาพ ร้านรับเช่าเต็นท์ โต๊ะ เก้าอี้ ร้านอาหาร ร้านเสริมสวย ร้านจำหน่ายเชื้อเพลิง

การท่องเที่ยว ได้แก่ สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ ชุมพร โฮมสเตย์บ้านท่าสะท้อน วัดราชบูรณะ วัดถ้ำเขาวง

อุตสาหกรรม ตำบลท่ามะปลามีกิจการอุตสาหกรรมขนาดเล็ก (แปรรูปผลิตภัณฑ์) จำนวน 3 แห่ง แปรรูปกล้วยเล็บมือนางอบแห้ง และแปรรูปกล้วยเล็บมือนางทอดกรอบ (มีราษฎรกลุ่มเล็ก ๆ และรายบุคคล แปรรูป ลูกจันทร์แช่อิ่ม อบแห้ง มังคุดกวน ทุเรียนกวน ทุเรียนทอด) เป็นต้น

การพาณิชย์และกลุ่มอาชีพ

การพาณิชย์ ได้แก่ ร้านค้าต่าง ๆ ห้างสรรพสินค้า (ห้างเทสโลดส์) บริษัท ฮอนด้าอโต้ โมบิล

การรวมกลุ่ม ได้แก่ วิสาหกิจชุมชนกลุ่มมังคุดศูนย์เรียนรู้การเกษตรท่ามะปลา กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลท่ามะปลา กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต หมู่ที่ 1, 2, 4,5,6 กองทุนหมู่บ้าน ทุกหมู่บ้าน

แรงงาน

ราษฎรส่วนใหญ่ประมาณร้อยละ 80 ประกอบอาชีพทำการเกษตร ได้แก่ ปลูกผลไม้ตามฤดูกาล เช่น ทุเรียน มังคุด เงาะ ลองกอง ฯ และสวนปาล์มน้ำมัน ยางพารา ที่เหลือประกอบอาชีพส่วนตัวและรับจ้าง

ทรัพยากรธรรมชาติ

แหล่งน้ำธรรมชาติ

1. ลำน้ำ ลำห้วย	14	แห่ง
2. บึง หนอง และอื่น ๆ	7	แห่ง

แหล่งน้ำที่สร้างขึ้น

1. ฝาย	8	แห่ง
2. บ่อน้ำตื้น	183	แห่ง
3. เขื่อน	1	แห่ง
4. อ่างเก็บน้ำ	4	แห่ง
5. อื่น ๆ ประปา	1	แห่ง

โดยรวมของจังหวัดชุมพรมีฝนตกชุกตลอดปี โดยมีปริมาณฝนเฉลี่ย 1,874.6 มิลลิเมตรต่อปี เดือนกุมภาพันธ์มีปริมาณฝนน้อยสุด คือ 55.9 มิลลิเมตร สูงสุดเดือนพฤศจิกายน ปริมาณ 356.3 มิลลิเมตร

ด้านกายภาพ

ข้อมูลด้านกายภาพ ชีวภาพ เศรษฐกิจ สังคม ข้อมูลจัดทำทะเบียนผู้ปลูกพืชรายครัวเรือน โดยสรุปรวมดังนี้

พื้นที่ครัวเรือนทั้งหมด	15,889	ไร่
1. พื้นที่ทำการเกษตร	15,722	ไร่
2. จำนวนครัวเรือนทั้งหมด	835	ครัวเรือน
3. จำนวนครัวเรือนเกษตรกร	725	ครัวเรือน
4. จำนวนครัวเรือนนอกภาคการเกษตร	50	ครัวเรือน
5. พื้นที่ปลูกไม้ผล-ไม้ยืนต้นและอื่น ๆ	15,722	ไร่
แยกเป็นพืชสวนสำคัญดังนี้		
พืชเศรษฐกิจหลัก		
1. พื้นที่ปลูกปาล์มน้ำมัน	6,348	ไร่
เกษตรกร	375	ราย
พืชเศรษฐกิจรอง		
1. พื้นที่ปลูกมังคุด	2,294	ไร่
เกษตรกร	456	ราย
2. พื้นที่ปลูกยางพารา	609	ไร่
เกษตรกร	42	ราย
3. พื้นที่ปลูกทุเรียน	590	ไร่
เกษตรกร	231	ราย
4. พื้นที่ปลูกเงาะ	99	ไร่
เกษตรกร	94	ราย
5. พื้นที่ปลูกลองกอง	329	ไร่
เกษตรกร	87	ราย
6. พื้นที่ปลูกมะพร้าว	456	ไร่
เกษตรกร	98	ราย
7. พื้นที่ปลูกกล้วยเล็บมือนาง	500	ไร่

ศาสนา ประเพณี วัฒนธรรม

ศาสนา คนในชุมชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ มีวัด 2 แห่งได้แก่ 1) วัดราชบูรณะ (พระอารามหลวง) 2) วัดถ้ำเขาเงิน

ภาพที่ 4.2 วัดราชบูรณะ (พระอารามหลวง)

วัดราชบูรณะ (พระอารามหลวง) ตำบลท่ามะปลา อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย ตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ.2296 เดิมชื่อวัดเขาห่อ ตามสภาพของวัดที่มีภูเขาล้อมรอบ ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาประมาณปี พ.ศ.2365 พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมพระราชทาน “พระพุทธรูปหิมาลัย” เป็นพระประธาน อุโบสถและพระราชทานนามวัดว่า “วัดราชบูรณะ” ต่อมา มีการจัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาตามแผนฟื้นฟูบูรณะจังหวัดชุมพร ด้านพระพุทธศาสนา เมื่อปี พ.ศ.2533 ปัจจุบันมีสามเณรนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-6 รวม 70 รูป ในปี พ.ศ.2551 พระบาทสมเด็จพระภูมิพลอดุลยเดชมหาจักรพรรดิทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ยกวัดราชบูรณะบูรณารามเป็นพระอารามหลวงชั้นตรี ชนิดสามัญ ต่อมาในปี พ.ศ.2553 มหาเถรสมาคมมีมติให้ไปใช้ชื่อเดิมเป็น “วัดราชบูรณะ” ปัจจุบันมีพระราชาวิจิตรปฏิภาณ ดำเนิน อดุลจารี เจ้าคณะจังหวัดชุมพร เป็นเจ้าอาวาสมีพระสงฆ์และสามเณรจำพรรษารวม 79 รูป ปัจจุบันเป็นพุทธมณฑลจังหวัดชุมพร มีภูมิทัศน์ที่ร่มรื่นสวยงาม มีลำห้วยไหลผ่านเชื่อมต่อกับแม่น้ำหลังสวน นอกจากกิจกรรมตามวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาแล้วก่อนถึงวันลอยกระทง (ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 12) 1-2 วัน มีการจัด

กิจกรรมแข่งเรือยาว (ต้นแบบ 8 ฝาย) จากการสัมภาษณ์ นายสังคม ทิพย์วิเศษ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 2 ตำบลท่ามะปลา พบว่า ตำบลท่ามะปลา มีหมู่บ้าน หมู่ที่ 2, 6, 7, 8 มีเขตแดนติดกับแม่น้ำหลังสวน คนส่วนใหญ่นิยมปลูกบ้านเรือนริมแม่น้ำและใช้เรือเป็นพาหนะในการไปมาหาสู่กัน การขนส่งสินค้าจากสวน (ผลไม้) ไปขายให้กับพ่อค้า โดยใช้ไม้ในสวนของตนเองมาขุดเป็นเรือ เมื่อถึงคราวน้ำหลาก (เดือน 12) ในช่วงฤดูฝนก็จะนำเรือมาแข่งกัน โดยมีผ้าสีเป็นของรางวัล ต่อมามีการพัฒนาทั้งรูปแบบของเรือและการจัดงาน โดยใช้ชื่อว่า “ประเพณีแข่งเรือ-ลอยกระทง วัฒนธรรมวัดนอก” โดยมีพระราชวิจิตรปฏิภาณ ดำเนิน อุดจარი เจ้าคณะจังหวัดชุมพร เป็นเจ้าอาวาส เป็นศูนย์รวมจิตใจของคนตำบลท่ามะปลาและพื้นที่ใกล้เคียง ทั้งหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ทั้งนี้ทางวัดราชบูรณะยังอนุญาตให้ วิชาทกิจชุมชนกลุ่มมังคุดศูนย์เรียนรู้การเกษตรท่ามะปลา ให้ใช้พื้นที่บริเวณวัดก่อสร้างอาคารที่ทำการของกลุ่มอีกด้วย

ภาพที่ 4.3 วัดถ้ำเขาเงิน

วัดถ้ำเขาเงินตั้งเมื่อ พ.ศ. ๒๓๐๐ เดิมชื่อว่าวัดถ้ำเขาเงิน เดิมเป็นที่พักสงฆ์ มีพระพานได้ปักกลดอยู่ ราษฎรบ้านถ้ำเขาเงิน ได้มีจิตรศรัทธาจึงนิมนต์ท่านเจ้าพรธยาอยู่ ณ ที่พักสงฆ์แห่งนี้ ท่านได้ชักชวนราษฎรบ้านถ้ำเขาเงินร่วมกันบริจาคทรัพย์ สร้างเสนาสนะเพื่อใช้เป็นที่พักสงฆ์และบำเพ็ญกุศล ท่านมีความรู้ด้านสมุนไพรใช้รักษาโรค ท่านได้เจ้าพรธยาอยู่ที่พักสงฆ์แห่งนี้ มรณภาพลง ในปี พ.ศ. ๒๓๔๑ พระพาน รัตนแก้ว ได้ร่วมกับราษฎรในท้องถิ่นซ่อมแซมถาวรวัดถุ นอกจากนี้ท่านยังมีความรู้ด้านยาสมุนไพร ท่านได้มรณภาพลงในปี พ.ศ. ๒๓๖๑ ต่อมาได้มีพระที่ชุกงค์เดินทางมาจากภาคเหนือ ได้มาปักกลดอยู่ในถ้ำ ราษฎรจึงนิมนต์ให้มาเจ้าพรธยาที่วัดแห่งนี้

ท่านเป็น พระวิปัสสนาและมีอิทธิปาฏิหาริย์ สามารถจุดเทียนดินในน้ำได้ ในสมัยพระแดงดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส ท่านได้ก่อสร้างพระอุโบสถและบูรณะวัดให้มีความเจริญ ราษฎรในหมู่บ้านจะเรียกท่านว่า “หลวงพ่อแดงพุทโธ” ท่านมีเวทมนต์และคาถาอาคม สามารถกู้ต้นตะเคียนที่จมในแม่น้ำหลังสวนขึ้นมาได้ นอกจากนี้ท่านยังมีความสามารถรักษาโรคภัยได้ด้วยการใช้นิ้วเพชรชี้รักษาโรค ท่านได้สร้างเจดีย์หน้าถ้ำเขาเอนแต่ยังก่อสร้างไม่เสร็จท่านได้มรณภาพลง ในสมัยพระอินทร์ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส ได้เปลี่ยนชื่อวัดถ้ำเขาเอนเป็น “วัดถ้ำเขาเงิน” ท่านได้ก่อสร้างอุโบสถหลังคามุงจาก และได้รับการบูรณะเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๐๐ ในสมัยพระปลัดฐานันท์ (คง จูตสีโล) ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส วัดถ้ำเขาเงินได้รับการพัฒนาและบูรณะมาโดยตลอดได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๖ หลวงพ่อคล้อย ฐานันท์โม วัดถ้ำเขาเงิน อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร ท่านเป็นพระเกจิอาจารย์ที่ได้รับกล่าวขานจากบรรดาลูกศิษย์ลูกหาว่ารอบรู้ในสรรพวิชาต่างๆ โดยเฉพาะหลักการเจริญวิปัสสนากรรมฐานและพุทธเวท หลังจากที่ท่านละสังขารแล้วเกิดปาฏิหาริย์สังขารไม่เน่าเปื่อย ท่านเป็นพระเกจิ อาจารย์ที่ได้รับกล่าวขานจากบรรดาลูกศิษย์ลูกหาว่ารอบรู้ในสรรพวิชาต่าง ๆ โดยเฉพาะหลักการเจริญวิปัสสนากรรมฐานและพุทธเวท เป็นศูนย์รวมจิตใจของคนตำบลท่ามะปลาและพื้นที่ใกล้เคียง ปัจจุบันวัดถ้ำเขาเงิน อ.หลังสวน จ.ชุมพร มีมีอุโบสถที่สวยงามเป็นเรือสุพรรณหงส์ลอยอยู่ในน้ำ จัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวในเส้นทางแสวงบุญที่สวยงามและแปลกตา และมีอดีตส่งเสริมให้ประชาชน นักท่องเที่ยวเข้าวัด ทำบุญ ปฏิบัติธรรม ในวันพระและวันสำคัญต่าง ๆ

ประเพณีและวัฒนธรรม

ประเพณีวันขึ้นปีใหม่

ประมาณเดือน มกราคม

ประเพณีวันสงกรานต์

ประมาณเดือน เมษายน

ประเพณีขึ้นถ้ำ

วันแรม 1 ค่ำ เดือน 5 ของทุกปี

ประเพณีลอยกระทง

วันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 12 ของทุกปี

ประเพณีวันเข้าพรรษา- ออกพรรษา ประมาณเดือน กรกฎาคม – พฤศจิกายน

ประเพณีแห่พระแข่งเรือจังหวัดชุมพร สนามแข่งเรืออำเภอหลังสวน ตรงกับวันแรม 1

ค่ำ เดือน 11

ประเพณีลอยกระทง-แข่งเรือวัดนอก (ต้นแบบเรือ 8 ฝีพาย) ตรงกับขึ้น 15 ค่ำ เดือน 12

ภาพที่ 4.4 ประเพณีแห่พระแข่งเรือจังหวัดชุมพร สนามแข่งเรืออำเภอหลังสวน

งานประเพณีแห่พระแข่งเรือขึ้น โชนชิงธง จังหวัดชุมพร มีมา 178 ปี มีเรื่องเล่าสืบต่อก่อน สมัยรัชกาลที่ ๕ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ชาวหลังสวนที่มีวัดอุยริมแม่น้ำหลังสวนหลายวัดได้กำหนด ทำบุญประจำปี ขึ้นระหว่าง 15 ค่ำ ถึงแรม 1 ค่ำ เดือน 11 โดยแต่ละวัดจะตกแต่งเรือพระมี พระพุทธรูป ที่ เคารพนับถือลงเรือ (ส่วนมากเป็นปางเสด็จมาจากชั้นดาวดึงส์) แล้วชาวบ้านนำเรือที่ ใช้ในชีวิตประจำวัน ลากจูงเรือพระมารวมกัน ที่ทำน้ำวัดด่านประชากร ทำการสมโภช ตักบาตร เท โวโรหณะ ในวันแรม 1 ค่ำ เดือน 11 เพื่อทำบุญตามความเชื่อว่าเป็นวันที่พระพุทธเจ้า เสด็จ กลับมา จากโปรดพุทธมารดาที่ดาวดึงส์ เสร็จแล้ว มีการพายเรือแข่งกัน การดำเนินชีวิตของคนหลังสวนมี ความผูกพันกับแม่น้ำมานาน โดยได้อาศัยน้ำในแม่น้ำหลังสวนเพื่อการเพาะปลูกเนื่องจากอาชีพของ คนหลังสวนส่วนใหญ่คือ การทำสวนผลไม้ ซึ่งจะต้องใช้น้ำเพื่อความเจริญเติบโตของไม้ผล ใน สมัยโบราณคนหลังสวนยังใช้แม่น้ำเป็นทางสัญจรไปมา เพื่อที่จะไปเยี่ยมเยียนซึ่งกันและกัน นอกจากนี้ยังใช้เป็นเส้นทางการค้าขายระหว่างชนบทกับอุปโลก บริ โลกที่จำเป็น ดังนั้นแทบทุก คราวเรือจึงต้องมีเรือเพื่อใช้ในการเดินทางและขนส่งผลผลิตทางการเกษตร จนกลายเป็นวิถีชีวิตที่ จะต้องผูกพันอยู่กับเรือและแม่น้ำ อัตลักษณ์ (ที่โดดเด่น) การแข่งเรือยาว "ขึ้น โชนชิงธง" ขึ้น โชนชิง ธง เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นที่พิเศษ หนึ่งเดียวในประเทศ ที่ใช้วิธีการจับพายแถบตรงเป็นเกณฑ์การ ตัดสินผลการแข่งขันแพ้ชนะ ไม่ได้ตัดสินว่าเรือลำใดถึงเส้นชัยก่อน

ภาพที่ 4.5 ประเพณีลอยกระทง-แข่งเรือวัดนอก (ต้นแบบเรือ 8 ฝีพาย)

กิจกรรมแข่งเรือยาว (ต้นแบบ 8 ฝีพาย) จากการสัมภาษณ์ นายสังคม ทิพย์วิเศษ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 2 ตำบลท่ามะปลา พบว่า ตำบลท่ามะปลา มีหมู่บ้าน หมู่ที่ 2, 6, 7, 8 มีเขตแดนติดกับแม่น้ำหลังสวนคนส่วนใหญ่นิยมปลูกบ้านเรือนริมแม่น้ำและใช้เรือเป็นพาหนะในการไปมาหาสู่กัน การขนส่งสินค้าจากสวน (ผลไม้) ไปขายให้กับพ่อค้า โดยใช้ไม้ในสวนของตนเองมาขุดเป็นเรือเมื่อถึงคราวน้ำหลาก (เดือน 12) ในช่วงฤดูฝนก็จะนำเรือมาแข่งกัน โดยมีผ้าสีเป็นของรางวัล ต่อมา มีการพัฒนาทั้งรูปแบบของเรือและการจัดงาน โดยใช้ชื่อว่า “ประเพณีแข่งเรือ-ลอยกระทง วัดนอก”

การพัฒนาการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน

(1) ด้านกายภาพ

พัฒนาการของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มมังคุดศูนย์เรียนรู้การเกษตรท่ามะปลา ตำบลท่ามะปลา จะมีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ เกษตรกรส่วนใหญ่จะทำการเกษตรผสมผสาน ปลูกผลไม้ นานาชนิด มังคุดเป็นไม้ผลที่นิยมปลูกมาตั้งแต่สมัยโบราณ เหมาะสมกับพื้นที่ตำบลท่ามะปลาและเป็นไม้ยืนต้นที่มีอายุยืนมากกว่าหนึ่งร้อยปี ทำให้ผลผลิตมังคุดล้นตลาด และราคามังคุดตำบลท่ามะปลาและทุกพื้นที่ตกต่ำอย่างต่อเนื่อง กรมส่งเสริมการเกษตรตระหนักถึงปัญหาจึงจัดทำโครงการกลุ่มปรับปรุงคุณภาพมังคุดเพื่อการส่งออกขึ้นทั่วประเทศ และ สำนักงานเกษตรอำเภอหลังสวน ได้จัดตั้งกลุ่มปรับปรุงคุณภาพมังคุดเพื่อการส่งออก รวมทั้งได้จัดตั้งกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรเพื่อแปรรูปผลผลิตมังคุด และได้เริ่มเปิดการประมูลมังคุดเพื่อการส่งออกครั้งแรกในปี 2548 โดยมีสมาชิกแรกเริ่ม 5 คน โดยมีการสร้างองค์ความรู้ในการดูแลมังคุดร่วมกันโดยสมาชิกจะใช้วิธีการแบบ

เดียวกันในการผลิตมังคุดที่มีคุณภาพเริ่มตั้งแต่การดูแลบำรุงต้นมังคุด การใช้สารเคมี การใช้ปุ๋ยต่าง ๆ ซึ่งมีความสำคัญในการผลิต จากนั้นได้มีการรวมกลุ่มกันขายผลผลิตมังคุดที่มีคุณภาพจากกลุ่ม และร่วมกันรวบรวมผลผลิตมังคุดจนมีปริมาณที่สามารถต่อรองกับผู้ซื้อได้ โดยมีสำนักงานเกษตรอำเภอหลังสวน สำนักงานเกษตรจังหวัดชุมพร และหน่วยงานราชการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เข้าสนับสนุนในด้านงบประมาณและความรู้ต่าง ๆ ทางกลุ่มจึงได้มีการเรียนรู้เรื่องการรวมกลุ่ม นำไปสู่การประมวลมังคุดที่มีการบริหารจัดการโดยคนในชุมชนเอง ในปี 2553 ได้จดทะเบียนเป็นวิสาหกิจชุมชน “วิสาหกิจชุมชนกลุ่มมังคุดศูนย์เรียนรู้การเกษตรท่ามะปลา” ในปี 2558 การรวมกลุ่มเพื่อการประมวลมังคุด ได้กลายเป็น “ท่ามะปลาโมเดล” เพื่อเป็นต้นแบบให้แก่กลุ่มเกษตรกรทราชาวสวนผลไม้ทั่วประเทศและในปีเดียวกันสำนักงานเกษตรอำเภอหลังสวน ได้จัดตั้งให้พื้นที่ตำบลท่ามะปลาเป็นศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร (ศพก.) เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้การผลิตสินค้าเกษตรที่ถูกต้องและเหมาะสมสำหรับชุมชนและเป็นศูนย์กลางการบริการ และแลกเปลี่ยนความรู้ ข้อมูลข่าวสารของหน่วยงานต่าง ๆ กับเกษตรกรในชุมชน โดยดำเนินการในพื้นที่ของเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จสามารถเป็นแบบอย่างให้กับเกษตรกรในชุมชน ในการปรับปรุงหรือปรับเปลี่ยนกิจกรรมการเกษตรที่สำคัญของพื้นที่ตั้งแต่การผลิต การบริหารจัดการ จนถึงการตลาด และในปี 2559 กระทรวงเกษตรและสหกรณ์มีนโยบายให้หน่วยงานในกระทรวงดำเนินงานโครงการ การปรับโครงสร้างการผลิตสินค้าเกษตร ด้านสินค้าพืช ปศุสัตว์ และสินค้าประมง เน้นให้ความสำคัญในเรื่อง การลดต้นทุนการผลิต โดยการรวมแปลงเป็นแปลงใหญ่ก่อให้เกิดกิจกรรมลดต้นทุนการผลิต เพิ่มผลผลิตต่อไร่ รวมทั้งผลผลิตมีคุณภาพได้มาตรฐาน ตรงตามความต้องการของตลาด มีการผลิตร่วมกันเป็นกลุ่มและมีการเชื่อมโยงกับตลาดเพื่อบริหารจัดการให้เกิดสมดุลระหว่างอุปทานและอุปสงค์ของสินค้า แก้ปัญหาเรื่องสินค้าล้นตลาดและราคาสินค้าตกต่ำ เกษตรกรกลุ่มมังคุดท่ามะปลาจึงได้รวมตัวจัดตั้งเป็นแปลงใหญ่มังคุด ตำบลท่ามะปลา อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร แปลงใหญ่มังคุด ตำบลท่ามะปลาเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญของจังหวัดชุมพร สามารถเผยแพร่ความรู้เรื่องการผลิตมังคุดคุณภาพ ตู้เครือข่ายมังคุด จำนวน 17 เครือข่าย ประกอบด้วยแปลงใหญ่ จำนวน 7 แปลง และกลุ่มมังคุดคุณภาพ จำนวน 10 กลุ่ม และเป็นศูนย์กลางการบูรณาการจากหน่วยงานต่าง ๆ ให้แก่เกษตรกร นอกจากนี้ยังมีเกษตรกรผู้นำที่มีความรู้ สามารถที่จะเผยแพร่ความรู้ให้กับประชาชนและเกษตรกรที่สนใจในการผลิตมังคุด การประมวลมังคุด และเรื่องราวต่าง ๆ ซึ่งได้รับความสนใจจาก ประชาชนทั้งในอำเภอ ในจังหวัดชุมพร และจังหวัดใกล้เคียงที่ต้องการได้รับความรู้เรื่องการผลิตมังคุด

แปลงใหญ่มังคุด ตำบลท่ามะปลา มีสมาชิกทั้งหมด 154 ราย พื้นที่ 850 ไร่ กำหนดเป้าหมายการลดต้นทุนการผลิตจาก 14,000 บาท/ไร่ ลดลงเหลือ 11,000 บาท/ไร่ เป้าหมายการเพิ่มผลผลิตจาก 800 กิโลกรัม/ไร่ เพิ่มขึ้นเป็น 1,200 กิโลกรัม/ไร่

วัตถุประสงค์ในการจัดตั้งกลุ่มแปลงใหญ่มังคุดท่ามะปลา

1. เพื่อแก้ไขปัญหาราคาสินค้าผลผลิตมังคุดตกต่ำและภาวะมังคุดล้นตลาด
2. เพื่อสร้างความสามัคคีของคนในชุมชน โดยสร้างความสัมพันธ์กันในพื้นที่และนอกพื้นที่ ในการการผลิตมังคุดที่มีคุณภาพ

3. เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ทางการเกษตรและความรู้ด้านเทคโนโลยีทางการเกษตร การตลาด และพัฒนาสิ่งใหม่ ๆ

4. เพื่อเป็นต้นแบบในการผลิตมังคุดที่มีคุณภาพของชุมชน

5. เพื่อเป็นจุดรวบรวมผลผลิตมังคุดในการเพิ่มมูลค่าให้มีราคาสูงกว่าท้องตลาด

6. เพื่อเป็นศูนย์กลางในการประสานงานและบูรณาการด้านการเกษตรของชุมชน

(2) ด้านโครงสร้างองค์กร

กลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มมังคุดศูนย์เรียนรู้การเกษตรท่ามะปลา มีสมาชิก 154 ราย พื้นที่ 850 ไร่ โดยสมาชิกแต่ละคนที่เข้าร่วมกลุ่มต้องมีความสมัครใจ และปฏิบัติตามมติที่ประชุมอย่างเคร่งครัด โดยในการบริหารจัดการกลุ่มมีการกำหนดบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการกลุ่มฯ ดังนี้

นายสิทธิพงษ์ อรุณรักษ์ ตำแหน่ง ประธานคณะกรรมการ เป็นผู้บริหารการทำงานโดยการรวมของกลุ่มวางแผนงานตลอดจนนโยบายการบริหารงาน กฎระเบียบข้อบังคับของกิจการและทำหน้าที่ควบคุมดูแลการทำงานของฝ่ายต่าง ๆ ให้ปฏิบัติงานให้บรรลุตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์ เรียกกรรมการจัดประชุมสามัญประจำปี หรือ วิสามัญตามความจำเป็นเร่งด่วน

นายบรรพต มะหมัดเหม ตำแหน่ง รองประธานฝ่ายควบคุมคุณภาพ ทำหน้าที่ควบคุมการทำงานของกรรมการฝ่าย ในเรื่องการตรวจสอบคุณภาพผลผลิตมังคุด ควบคุมมาตรฐานและคัดแยกผลผลิตที่เข้ามาในกลุ่มให้ได้ตามมาตรฐานตรงกับความต้องการของตลาดต่างประเทศและตลาดในประเทศ

นายเบญจรงค์ นิยมธรรมชาติ รองประธานฝ่ายการตลาด ประสานงานกับผู้ประกอบการในการแจ้งผลผลิตมังคุดในปีนั้นเพื่อการประมูล ศึกษาข้อมูลและวิเคราะห์ทางการตลาดและความต้องการของลูกค้า ทั้งตลาดภายในและต่างประเทศให้เหมาะกับผลผลิตที่ออกมาในแต่ละฤดูกาลเพื่อความยั่งยืนของวิสาหกิจชุมชน

นางดวงกมล เล่งระบำ ตำแหน่ง เลขานุการ ทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงานการดำเนินการของกลุ่ม มีหน้าที่จดบันทึก จัดระเบียบและปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายเพื่อผลประโยชน์ของ

องค์กรกลุ่มๆ ทำหน้าที่ประสานงานกับฝ่ายต่าง ๆ ดูแลความเรียบร้อยสนับสนุนอำนวยความสะดวกในการทำงานของกลุ่ม

นายจำลอง อักษรชื่น ตำแหน่งประชาสัมพันธ์ เป็นสื่อกลางระหว่างสมาชิกกับองค์กรหน่วยงาน เพื่อสร้างความเข้าใจและสัมพันธ์ต่อกันของบุคคลในองค์กรและนอกองค์กร แนะนำส่งเสริมกิจกรรมของหน่วยงานเพื่อประโยชน์ ทำหน้าที่ให้ข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์แก่สมาชิกและผู้ประกอบการ ทั้งแจ้งเรื่องต่าง ๆ ให้สมาชิกรับทราบ รวมถึงเผยแพร่ประชาสัมพันธ์กิจกรรมผลงานของกลุ่มให้บุคคลภายนอกและองค์กรหน่วยงานต่าง ๆ ทราบ

นางเกศรา ไชยณรงค์ ตำแหน่งเหรัญญิก มีหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับระบบการเงินในกิจการ กิจกรรมขององค์กรตลอดจนบัญชีที่เกี่ยวข้องทั้งหมดของหน่วยงานตามที่ได้รับมอบหมาย

ฝ่ายตรวจสอบบัญชี ทำหน้าที่ตรวจสอบบัญชีในกิจการ ได้แก่ นางยุภา ขวัญราช นางจินตนา สุวรรณสังข์ นางสาวนุชบา อรุณรักษ์

สมาชิก จำนวน 154 ราย

เกณฑ์ในการคัดเลือกสมาชิก โดยการนำเสนอผู้สนใจเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มๆ เข้าที่ประชุม เพื่อให้คณะกรรมการตัดสินว่าเกษตรกรรายนั้นมีคุณสมบัติการเป็นสมาชิกกลุ่มได้

การสมัครเป็นสมาชิกกลุ่ม ไม่มีการเสียค่าสมัครสมาชิก ปัจจุบันสมาชิกส่วนมากเป็นเกษตรกรตำบลท่ามะปลา แต่กลุ่มไม่ได้จำกัดเฉพาะคนในตำบลเท่านั้น หากเกษตรกรตำบลอื่นที่สนใจเข้าร่วมเป็นสมาชิกที่มีมั่งคุดที่ได้คุณภาพตามมาตรฐานที่กำหนดไว้ สามารถเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มๆ ได้ ในขณะที่เดียวกันเกษตรกรตำบลท่ามะปลาที่ผลิตมั่งคุดไม่ได้คุณภาพ จะไม่สามารถเข้าร่วมกลุ่มได้ ดังนั้นการรับเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มจึงเน้นคุณภาพผลผลิตและความซื่อสัตย์ของเกษตรกร

ภาพที่ 4.6 แสดงผังโครงสร้างคณะกรรมการกลุ่มๆ

(3) ด้านการบริหารจัดการ

กฎระเบียบข้อบังคับในการปฏิบัติของกลุ่ม

1. บุคคลที่จะเข้ามาเป็นสมาชิกกลุ่มต้องมีที่ดินเป็นของตนเองอย่างน้อย 1 ไร่ และไม่ใช้พ่อค้าหรือแม่ค้า

2. หากสมาชิกท่านใดขาดการประชุม 3 ครั้งติดต่อกันในการประชุมกลุ่ม ให้ขาดจากการเป็นสมาชิกกลุ่มในปีนั้น หรืออุทธรณ์ของคณะกรรมการ

3. สมาชิกต้องทำการคัดแยกผลผลิตมังคุดตามเกรดนั้นๆ ที่กำหนดให้เรียบร้อยก่อนที่จะนำมังคุดมาทำกิจกรรมกับกลุ่ม

4. มังคุดที่นำมาเข้ากลุ่มจะต้องไม่ด้อยคุณภาพ หากสมาชิกจงใจทำให้เกิดปัญหากับกลุ่มทางคณะกรรมการได้กล่าวตักเตือน หากมีครั้งต่อไปให้ประกาศรายชื่อต่อสาธารณะ

5. ระยะเวลาการนำผลผลิตเข้าทำการคัดแยกเกรดและคุณภาพ ณ ที่ทำการกลุ่มเริ่มตั้งแต่เวลา 15.00 น. และสิ้นสุดเวลา 18.30 น.

6. การคัดแยกเกรดต่าง ๆ ให้เป็นอำนาจดุลพินิจของประธานฝ่ายควบคุมคุณภาพ

7. ห้ามไม่ให้สมาชิกนำผลผลิต มังคุดของกลุ่มอื่นที่ไม่เป็นสมาชิกกลุ่มเข้าร่วมทำกิจกรรม

8. ผลผลิตมังคุดที่เหลือจากการทำการประมวลคณะกรรมการบริหารกลุ่มเป็นผู้ตัดสินใจจำหน่ายให้ถือเป็นที่สุด

9. สมาชิกจะได้รับเงินจากการขายผลผลิตมังคุดโดยผ่านบัญชีธนาคารในอีก 2 วัน ถัดไป หรืออุทธรณ์ของฝ่ายบัญชีและการเงิน

10. การหักเงินค่าจำหน่ายผลผลิตเข้ากลุ่มโดยหักกิโลกรัมละ 1 บาท

11. ในกรณีที่มีปัญหาทางการเงินกับผู้ประกอบการจากการประมวลผลผลิต สมาชิกไม่มีสิทธิ์ฟ้องร้องคณะกรรมการ

ระบบการเรียนรู้

แปลงใหญ่มังคุด ตำบลท่ามะปลา ดำเนินการจัดประชุมพร้อมกับวิสาหกิจชุมชนกลุ่มมังคุดศูนย์เรียนรู้การเกษตรท่ามะปลาเนื่องจากเกษตรกรเป็นบุคคลคนเดียวกัน มีระบบการเรียนรู้แบบเกษตรกรสอนเกษตรกร โดยกลุ่มมีการประชุมกลุ่มทุกวันที่ 12 ของเดือน มีการนำความรู้จากการอบรมในสถานที่ต่าง ๆ มาทดลองปฏิบัติและส่งต่อความรู้สู่เกษตรกรภายในกลุ่ม มีการวิเคราะห์ปัญหาหารือร่วมกัน นอกจากนี้หากมีกิจกรรมการอบรมจากสถานที่หรือหน่วยงานต่าง ๆ ทางกลุ่มจะเปิดโอกาสให้สมาชิกที่มีความพร้อมในเรื่องนั้น ๆ เข้ารับการอบรมเพื่อกลับมาถ่ายทอดความรู้ให้กับเพื่อนสมาชิก

แนวคิดการจัดการเงินทุน

แนวคิดการบริหารจัดการกลุ่มแบบมีส่วนร่วมทั้งในด้านงบประมาณหรือปัจจัยการผลิตที่ได้รับการสนับสนุนอย่างเท่าเทียมกันมีการต่อยอดนำสิ่งต่าง ๆ ที่ได้รับการสนับสนุนมาทำให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยมีวิธีการบริหารจัดการเงินทุนดังนี้

1. กิจกรรมรวบรวมผลผลิตมังคุดจากสมาชิกในการประมูลเพื่อการส่งออก
2. กิจกรรมการทำปุ๋ยหมักเพื่อจำหน่ายภายในกลุ่ม
3. ร่วมกันซื้อปัจจัยการผลิต เพื่อเพิ่มอำนาจการต่อรองราคา เพื่อให้ลดต้นทุนการผลิต เช่น ปุ๋ยเคมี ปุ๋ยคอก ตะกร้า และอื่นๆ โดยเงินที่ได้รับจากการทำกิจกรรมกลุ่ม จะใช้ในการดำเนินกิจกรรมเพื่อให้เกิดประโยชน์กับสมาชิกภายในกลุ่ม เช่น ค่าน้ำ ค่าไฟฟ้า ค่าสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ในขณะที่ทำกิจกรรม และการประชุมของกลุ่ม โดยกลุ่มสามารถดำเนินกิจกรรมได้อย่างต่อเนื่องทำให้เกิดความเข้มแข็ง และมีความพร้อมในการทำกิจกรรมต่าง ๆ

การบริหารจัดการรายได้

นอกจากการรวมกลุ่มในการผลิตมังคุดคุณภาพแล้ว ทางกลุ่มมีการจัดทำกิจกรรมด้านอื่นตามความสนใจของสมาชิกกลุ่ม โดยยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียงตามศาสตร์พระราชา เพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต มีการปลูกพืชเสริม ได้แก่ กล้ายเล็บมือ นาง ผักเหียง ลูกจันทร์เทศ รวมไปถึงผักพื้นบ้านอื่น ๆ นอกจากนี้ยังมีการทำอาชีพเสริม มีการนำวัสดุดิบในพื้นที่มาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ได้แก่ สบู่มังคุด สบู่ผักเหียง กล้ายเล็บมือ นางอบน้ำผึ้ง ลูกจันทร์แช่อิ่ม ลูกจันทร์กรอบ เป็นต้น โดยมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันของสมาชิกภายในกลุ่ม ซึ่งมีสมาชิกเป็นผู้มีความรู้ความสามารถในหลาย ๆ ด้าน ทั้งด้านปศุสัตว์ ประมง และการเกษตรด้านอื่น ๆ

การจัดระบบสวัสดิการสำหรับสมาชิก ชุมชนและสังคม

สวัสดิการและผลตอบแทนสำหรับสมาชิก

1. จัดหาปัจจัยการผลิตให้กับสำหรับสมาชิกไปใช้ก่อนในราคาต้นทุน
2. มอบเงินและร่วมเป็นเจ้าของงานศพสมาชิกที่เสียชีวิตคนละ 3,500 บาท
3. สมาชิก สามารถจำหน่ายผลผลิตได้ในราคาที่เพิ่มขึ้น 2 เท่าตัว
4. อาหารและเครื่องดื่มสำหรับกิจกรรมต่าง ๆ ของกลุ่ม

ค่าตอบแทนของคณะกรรมการ

คณะกรรมการบริหาร จะได้รับค่าตอบแทนหลังหักค่าใช้จ่าย คิดเป็นร้อยละ 10 ของเงินค่าบริหารจัดการ

กรรมการ จะได้รับค่าตอบแทนหลังหักค่าใช้จ่าย คิดเป็นร้อยละ 10 ของเงินค่าบริหารจัดการ

การตอบแทนสังคมและชุมชน

วิสาหกิจชุมชนกลุ่มมังคุดศูนย์เรียนรู้การเกษตรท่ามะพล่า มีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชนอย่างต่อเนื่อง ได้แก่ การสนับสนุนงานประเพณีในท้องถิ่น เช่น ประเพณีขึ้นถ้ำเขาเงิน งานแข่งเรือต้นแบบ 8 ฝาย (วัดนอก) สนับสนุนทุนการศึกษาและช่วยงานวันเด็กในชุมชน สนับสนุนกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น สนับสนุนซุ้มอาหารและเครื่องดื่มในงานทอดกฐินพระราชทานประจำปี วัดราชบูรณะ (พระอารามหลวง) สนับสนุนค่าจัดงานแข่งเรือต้นแบบ 8 ฝาย (วัดนอก) ร่วมเป็นเจ้าของภาพวาดอาหารแต่พระภิกษุสงฆ์ในการรณรงค์ (วัดนอก) สนับสนุนการจัดงานอื่น ๆ ตามความเหมาะสมและจัดงานปิดฤดูกาลผลิตมังคุดและขอบคุณผู้ประกอบการ

การสร้างสรรค์สิ่งใหม่ หรือ การสร้างมูลค่าเพิ่ม

ในปีที่ผ่านมาผลผลิตมังคุดภายใน “ประเทศมีปริมาณมาก จากปัญหาช่วงเวลาในการเก็บเกี่ยวผลผลิตมังคุดพร้อมกันในภาคตะวันออกและภาคใต้ ในขณะที่ผลผลิตมังคุดชุมพรออกสู่ตลาดในปริมาณ 7,000 ตัน แต่ผลผลิตของภาคตะวันออกยังคงเหลือปริมาณ 20,000 ตัน พ่อค้าจึงต้องนำผลผลิตจากชุมพรไปบรรจุกล่องที่ภาคตะวันออกทำให้มังคุดที่เคยประมูลได้ในราคาที่สูงในพื้นที่มีราคาที่ลดลง และทำให้ขาดแคลนแรงงานในการเก็บเกี่ยวผลผลิต ทำให้เกษตรกรต้องรับภาระในการจ้างแรงงานที่สูงขึ้น ทางกลุ่มจึงได้คิดหาแนวทางในการจัดการผลผลิตราคาถูกลงดังนี้

1. มังคุดพีชทราย ส่งมังคุดที่สูงงอมและมีขนาดเล็ก เข้าสู่การแปรรูปเป็นมังคุดพีชทรายเพื่อเพิ่มมูลค่า โดยในปีแรกเป็นการส่งผลผลิตเข้าไปจำหน่ายกับทางโรงงานแปรรูป และในปีต่อมามีการประชุม คณะกรรมการพร้อมด้วยสมาชิกเพื่อหารือ ในการทำมังคุดพีชทรายและการแข่งขันมังคุดสำหรับเก็บไว้จำหน่ายในช่วงที่ไม่มีมังคุดในตลาดภายใต้แบรนด์ของ “แปลงใหญ่ท่ามะพล่า” ซึ่งในขณะนี้ อยู่ในช่วงระหว่างดำเนินการ

2. มังคุดแปรรูป มีการประสานงานกับกลุ่มแม่บ้านในพื้นที่สำหรับกิจกรรมการรองรับการแปรรูปมังคุด ในกรณีที่ราคาตกต่ำ (มังคุดกวน) และมีการนำผลผลิตทางการเกษตรชนิดอื่นมาผสมผสานเพื่อได้สินค้าตัวใหม่ที่มีความน่าสนใจ ได้แก่ การนำมังคุดไปเป็นส่วนผสมของ ส้มตำ สลัดผลไม้ น้ำพริกมังคุด กูกี้มังคุด เป็นต้น

3. มังคุดออนไลน์ มีการปรับเปลี่ยนและเพิ่มโอกาสการขายไปยังผู้บริโภคโดยตรงในราคาที่สูงขึ้น เริ่มต้นการจำหน่ายด้วยการประชาสัมพันธ์สินค้าลงในช่องทางต่าง ๆ เช่น Face book , Line โดยมีรายละเอียดการจำหน่ายสินค้าครบถ้วน เช่น ขนาดผล ค่าจัดส่ง ราคาต่อหน่วย จากนั้นทำการจัดส่งโดยบริษัทขนส่งของรัฐ และเอกชน

เชื่อมโยงข้อมูลเครือข่ายด้านต่าง ๆ

การเชื่อมโยงข้อมูลกับศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตรอำเภอหลังสวน
แปลงใหญ่มังคุดตำบลท่ามะปลา มีการเชื่อมโยงกับศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตรอำเภอหลังสวน ซึ่งมีจุดเริ่มต้นจากวิสาหกิจชุมชนกลุ่มมังคุดศูนย์เรียนรู้การเกษตรท่ามะปลา ซึ่งมีเรื่องราวต่าง ๆ ที่เชื่อมโยงกัน สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ซึ่งนอกจากเป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีความสำคัญด้านการเกษตรแล้ว ยังมีการเชื่อมโยงความรู้เทคโนโลยีต่าง ๆ ทั้งในเรื่องการผลิตและการตลาดกับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทางด้านการผลิตมังคุดทั้งในอำเภอหลังสวนและภายในจังหวัดชุมพร ซึ่งเป็นแกนหลักในการส่งข่าวสารความเป็นไปต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ทางด้านเกษตรแก่กลุ่มเครือข่าย และนอกจากในจังหวัดแล้วยังมีความเชื่อมโยงความสัมพันธ์อันดีในการแลกเปลี่ยนความรู้ ข่าวสาร เรื่องราวต่าง ๆ กับจังหวัดที่มีการผลิตมังคุด เช่น จังหวัดระนอง จังหวัดจันทบุรี จังหวัดนครศรีธรรมราช และจังหวัดอื่น ๆ ที่มีการผลิตมังคุด ซึ่งทำให้มีการแลกเปลี่ยนข่าวสาร ทั้งในเรื่องการวางแผนเรื่องการผลิต การตลาด การเฝ้าระวังศัตรูพืช ตลอดจนเรื่องราวต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์เป็นแหล่งเรียนรู้ด้านพืช โรคพืช แมลง ศัตรูพืช โดยมีแปลงพยากรณ์ด้านศัตรูพืชแปลงพยากรณ์ด้านการผลิต และแปลงทดลองของมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ซึ่งสามารถที่จะช่วยพยากรณ์เรื่องราวต่าง ๆ และส่งข้อมูลข่าวสารนั้นให้กับเกษตรกร ทั้งในเรื่องการป้องกัน การเฝ้าระวังและการเตรียมตัวในการดูแลผลผลิตได้อย่างเหมาะสม และยังมีศูนย์เครือข่ายที่เป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญทั้งในด้านปศุสัตว์ ด้านการแปรรูป และด้านอื่น ๆ ซึ่งมีความหลากหลายสามารถที่จะเข้ามานำความรู้ต่าง ๆ ไปต่อยอด สามารถนำไปปรับปรุงใช้ได้ในชีวิตประจำวันต่อไปได้ ซึ่งในปัจจุบันมีศูนย์เครือข่าย ศพค. ทั้งหมด 10 ศูนย์

ฐานการเรียนรู้ ศูนย์เรียนรู้เพื่อประสิทธิภาพการผลิตสินค้า (ศพค.) เพื่อใช้เป็นศูนย์เรียนรู้ของสมาชิกแปลงใหญ่มังคุด ตำบลท่ามะปลา

ฐานที่ 1 การผลิตมังคุดคุณภาพ

ฐานที่ 2 การผลิตปุ๋ยหมัก

ฐานที่ 3 การคัดเกรดมังคุด

ฐานที่ 4 การใช้น้ำอย่างรู้คุณค่า

ฐานที่ 5 การลดต้นทุนการผลิต

ฐานที่ 6 เศรษฐกิจพอเพียง

การเชื่อมโยงข้อมูลกับเครือข่ายกลุ่มมังคุด จากการจัดการผลผลิตมังคุดอย่างยั่งยืนของแปลงใหญ่มังคุดตำบลท่ามะปลา ทำให้ในปัจจุบันสามารถเป็นต้นแบบและเป็นแกนนำเครือข่ายกลุ่มมังคุดภายในอำเภอหลังสวน ให้เดินไปในทิศทางเดียวกันรวมไปถึงมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ใน

เรื่องการผลิต การตลาดและความรู้อื่น ๆ ด้านการเกษตรที่น่าสนใจกับเครือข่ายกลุ่มมังคุดกลุ่มต่าง ๆ ทั้งในอำเภอเมืองชุมพร อำเภอพะโต๊ะ และจังหวัดต่าง ๆ ที่มีการผลิตมังคุดโดยในอำเภอหลังสวนมีเครือข่ายกลุ่มมังคุดจำนวน 12 กลุ่ม เครือข่ายมังคุดอำเภอพะโต๊ะจำนวน 3 กลุ่ม และเครือข่ายอำเภอเมืองจำนวน 2 กลุ่ม

ตารางที่ 4.1 เครือข่ายกลุ่มมังคุดอำเภอหลังสวน

ที่	เครือข่ายกลุ่มมังคุดอำเภอหลังสวน	ที่ตั้ง			ประธาน
		เลขที่	หมู่	ตำบล	
1	วิสาหกิจชุมชนกลุ่มมังคุด GAP พรีเมียม	30	7	ท่ามะปลา	นายสมพงษ์ จินาบุญ
2	วิสาหกิจชุมชนกลุ่มมังคุดคุณภาพหาดสำราญสามัคคี	29	4	หาดยาย	นายประเสริฐ ช่วยละแม
3	วิสาหกิจชุมชนกลุ่มพัฒนาคุณภาพผลผลิตมังคุดนาขา	29	4	นาขา	นายสันติ จำเริญสุข
4	วิสาหกิจชุมชนกลุ่มส่งเสริมคุณภาพมังคุดเพื่อการส่งออกวังตะกอก	92	3	วังตะกอก	นายสุชาติ นุชนบุญช่วย
5	วิสาหกิจชุมชนกลุ่มมังคุดศูนย์เรียนรู้การเกษตรท่ามะปลา	2	2	ท่ามะปลา	นายสิทธิพงษ์ อรุณรักษ์
6	วิสาหกิจชุมชนกลุ่มมังคุดคุณภาพบ้านห้วยหอย ต.บ้านควน	82	6	บ้านควน	นายพิสิทธิ์ เผือกผ่อง
7	วิสาหกิจชุมชนกลุ่มปรับปรุงคุณภาพมังคุด บ้านท่ามะปริง	11	3	แหลมทราย	นายโสภณ ขำจิตร
8	วิสาหกิจชุมชนกลุ่มมังคุดคุณภาพผลผลิตมังคุดพ้อแดง	48	3	พ้อแดง	นายสมปอง สอนสุทธิ
9	วิสาหกิจชุมชนกลุ่มมังคุดคุณภาพสันตีสู่ข		3	หาดยาย	นายมนู อรุณโชติ
10	วิสาหกิจชุมชนกลุ่มชุมชนร่วมใจ	157	12	วังตะกอก	นางยุพิน ใจเย็น
11	วิสาหกิจชุมชนหาดยาย		4	หาดยาย	นายสุชาติ ทักกาญจน์
12	วิสาหกิจชุมชนกลุ่มปรับปรุงไม้ผล	114	13	นาขา	นางฉัตรกมล มุ่งพญาบาล

ตารางที่ 4.2 เครือข่ายกลุ่มมังคุดจังหวัดชุมพร

ที่	เครือข่ายกลุ่มมังคุดจังหวัดชุมพร	ตำบล	อำเภอ
1	วิสาหกิจชุมชนมังคุดคุณภาพ	ท่าไม้ลาย	เมืองชุมพร
2	กลุ่มมังคุดคุณภาพ	วังใหม่	เมืองชุมพร
3	วิสาหกิจชุมชนกลุ่มส่งเสริมคุณภาพไม้ผลตำบลพะโต๊ะ	พะโต๊ะ	พะโต๊ะ
4	วิสาหกิจชุมชนกลุ่มปรับปรุงคุณภาพมังคุด	พระรัศมี	พะโต๊ะ
5	วิสาหกิจชุมชนกลุ่มปรับปรุงคุณภาพมังคุดบ้านพะโต๊ะ	พะโต๊ะ	พะโต๊ะ

แปลงพยากรณ์

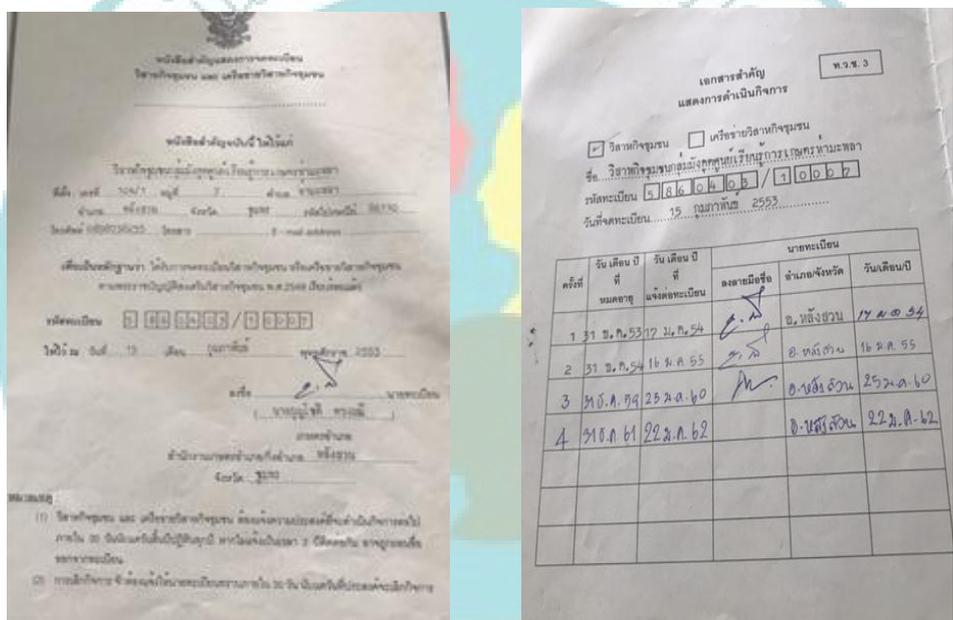
ปัจจุบันแปลงใหญ่มังคุด ตำบลท่ามะปลา มีการเชื่อมโยงกิจกรรมกับศูนย์จัดการศัตรูพืชชุมชน (ศจช.) ได้คัดเลือกแปลงพยากรณ์ศัตรูพืชของ นายสิทธิพงษ์ อรุณรักษ์ ประธานแปลงใหญ่มังคุด ตำบลท่ามะปลา โดยเกษตรกรจะสำรวจแปลงสัปดาห์ละ 1 ครั้ง จากนั้นจะส่งข้อมูลให้สำนักงานเกษตรอำเภอหลังสวน และศูนย์จัดการศัตรูพืชชุมชนจะประกาศเตือนให้เกษตรกรในหมู่บ้านทราบ นอกจากนี้แปลงติดตามสถานการณ์ศัตรูพืชนี้จะเป็ฯแหล่งเรียนรู้ และฝึกปฏิบัติให้แก่เกษตรกรหรือปฏิบัติการสำรวจตรวจแปลงอย่างสม่ำเสมอ จะช่วยให้เกษตรกรในพื้นที่ทราบความเคลื่อนไหวของศัตรูพืชซึ่งจะสามารถกำจัดศัตรูพืชได้อย่างถูกต้องเหมาะสมและมีความปลอดภัย จากนั้นเมื่อสำนักงานเกษตรอำเภอได้รับข้อมูลที่ไ้จากการติดตามสถานการณ์จะนำข้อมูลไปบันทึกลงระบบรายงานแปลงพยากรณ์ และเตือนการระบาดของศัตรูพืชผ่านเครือข่ายอินเตอร์เน็ตของกรมส่งเสริมการเกษตร พร้อมวิเคราะห์ข้อมูล ถ้ามีแนวโน้มการระบาดสูงขึ้นจะประกาศแจ้งเตือนผ่านสื่อต่าง ๆ ให้เกษตรกรทราบ เพื่อเตรียมพร้อมรับมือสถานการณ์การระบาดเพื่อลดการสูญเสียของผลผลิต

วิสาหกิจชุมชนต้นแบบของกลุ่มมังคุดศูนย์เรียนรู้การเกษตรท่ามะปลา

1. จดทะเบียนตาม พรบ. วิสาหกิจชุมชน

ได้จดทะเบียนเป็นวิสาหกิจชุมชน “วิสาหกิจชุมชนกลุ่มมังคุดศูนย์เรียนรู้การเกษตรท่ามะปลา” ที่ตั้ง เลขที่ 1042/1 หมู่ที่ 7 ตำบลท่ามะปลา อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร รหัสทะเบียน 586 0403/10007 ตามหนังสือสำคัญแสดงการจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชนและเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน ลงวันที่ 15 กุมภาพันธ์ 2553 สำนักงานเกษตรอำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร และ ในปี 2558

การรวมกลุ่มเพื่อการประมุลมังคุด ได้กลายเป็น “ท่ามะปลาโมเดล” เพื่อเป็นต้นแบบให้แก่กลุ่มเกษตรกรชาวสวนผลไม้ทั่วประเทศและในปีเดียวกันสำนักงานเกษตรอำเภอหลังสวนได้จัดตั้งให้พื้นที่ตำบลท่ามะปลาเป็นศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร (ศพก.) เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้การผลิตสินค้าเกษตรที่ถูกต้องและเหมาะสมสำหรับชุมชนและเป็นศูนย์กลางการบริการ และแลกเปลี่ยนความรู้ข้อมูลข่าวสารของหน่วยงานต่าง ๆ กับเกษตรกรในชุมชน โดยดำเนินการในพื้นที่ของเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จสามารถเป็นแบบอย่างให้กับเกษตรกรในชุมชน ในการปรับปรุงหรือปรับเปลี่ยนกิจกรรมการเกษตรที่สำคัญของพื้นที่ตั้งแต่การผลิต การบริหารจัดการ จนถึงการตลาด

ภาพที่ 4.7 แสดงหนังสือสำคัญแสดงการจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชน

2. การประเมินศักยภาพระดับดี

ผลการประเมินการเป็น Smart Farmer ของวิสาหกิจชุมชน ของกลุ่มมังคุดศูนย์เรียนรู้การเกษตรท่ามะปลา ตำบลท่ามะปลา อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร สามารถผ่านการประเมินคุณสมบัติการเป็น Samart Farmer โดยมีคุณสมบัติพื้นฐานของ Samart Farmer ครบ 2 คุณสมบัติหลักดังนี้

2.1 สมาชิกทุกคนมีรายได้ไม่ต่ำกว่า 180,000 บาท/ครัวเรือน/ปี

2.2 มีคุณสมบัติพื้นฐานครบ 6 ข้อ ได้แก่ 1) มีความรู้ในเรื่องที่ทำอยู่ 2) มีข้อมูลประกอบการตัดสินใจ 3) มีการบริหารจัดการผลผลิตและการตลาด 4) มีความตระหนักถึงคุณภาพสินค้าและความปลอดภัยของผู้บริโภค 5) มีความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม 6) มีความภูมิใจในการเป็นเกษตรกร โดยมีข้อบ่งชี้และพฤติกรรมดังนี้

2.2.1 มีความรู้ในเรื่องที่ทำอยู่ สามารถเป็นวิทยากรถ่ายทอดและเป็นเกษตรกรต้นแบบหรือจุดเรียนรู้ให้กับผู้อื่น ได้แก่ 1) ปรชาชนกลุ่มเป็นอาสาสมัครเกษตร อาสาสมัครเกษตรกรหมู่บ้าน ตัวแทนในสภาเกษตรกรระดับหมู่บ้าน อำเภอ และเป็นรองประธานสภาเกษตรกรจังหวัด กลุ่มจึงมีโอกาสรับรู้นโยบาย ข่าวสารและสามารถประสานงานกับองค์กรภายนอกในระดับบริหารได้มาก 2) คณะกรรมการกลุ่ม ได้รับเชิญเป็นวิทยากรในเวทีต่าง ๆ ทั้งในและนอกพื้นที่ 3) ให้คำปรึกษาด้านการเกษตรกับสมาชิกกลุ่มและเกษตรกรรายอื่น ๆ ได้แก่ การคัดเกรดมังคุด การกำจัดเพลี้ยไฟ ไรแดง หนอนต่าง ๆ การตลาด วิทยากรหลังการเก็บเกี่ยว เป็นต้น 4) เป็นพี่เลี้ยงให้คำแนะนำ และมีส่วนแก้ไขปัญหาให้กับกลุ่มที่จัดตั้งใหม่และกลุ่มดั้งเดิม 5) ถ่ายทอดความรู้ด้านการเกษตรให้กับสมาชิกเดือนละ 1 ครั้ง 6) กลุ่มสามารถเป็นแหล่งศึกษาดูงานและศูนย์การเรียนรู้การเกษตรของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์รวมทั้งหน่วยงานอื่น ๆ

2.2.2 มีข้อมูลประกอบการตัดสินใจ สามารถเข้าถึงแหล่งข้อมูลทั้งจากเจ้าหน้าที่และผ่านทางระบบเทคโนโลยีสารสนเทศและสื่ออื่น ๆ เช่น Internet มีการจัดบันทึกข้อมูลและใช้ข้อมูลมาประกอบการวิเคราะห์วางแผนก่อนเริ่มดำเนินการและบริหารจัดการผลผลิตให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดและมีการนำข้อมูลมาใช้ในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาอาชีพของตนเอง ได้แก่ 1) มีการประสานงานและติดต่อเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจากภาครัฐ เอกชน องค์กรต่าง ๆ หน่วยงานวิจัยสถาบันการเงิน สถาบันการศึกษา กลุ่มผู้ประกอบการตั้งแต่ระดับ หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด และประเทศเพื่อประสานความร่วมมือและข้อมูลที่จะนำมาเป็นประโยชน์ต่อการผลิต การกำหนดราคาสินค้า สถานการณ์การตลาด แหล่งรับซื้อผลผลิต การติดต่อวิทยากร ผู้รู้หรือผู้เชี่ยวชาญเพื่อนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการกลุ่มการผลิต รวมทั้งการถ่ายทอดความรู้ให้กับสมาชิกกลุ่มต่อไป 2) มีการส่งผ่านข้อมูลทาง Face book และเปิดเว็บไซต์ของกลุ่ม 3) มีการจัดบันทึกบัญชีครัวเรือนหรือการวางแผนการดำเนินการเงิน 4) มีการบันทึกข้อมูล การผลิต การเก็บเกี่ยวผลผลิต การใช้สารเคมี การป้องกันกำจัดศัตรูพืช รายชื่อผู้ประกอบการ ราคาผลผลิตที่จำหน่ายในแต่ละครั้งเพื่อใช้ในการประกอบการวางแผนก่อนเริ่มดำเนินการและการบริหารจัดการผลผลิตให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดได้อย่างต่อเนื่อง 5) เกษตรกรสามารถนำข้อมูลมาวิเคราะห์ใช้ในการแก้ปัญหาด้านการผลผลิต การตลาด และการบริหาร

จัดการกลุ่ม เพื่อพัฒนาการประกอบอาชีพของกลุ่มและสมาชิกจนสามารถทำให้ผลผลิตของกลุ่มคือ มังคุดของท่ามะพลามอเดลที่มีคุณภาพได้มาตรฐานเป็นที่ยอมรับและที่ความต้องการของผู้ประกอบการ ตลาดส่งออกต่างประเทศเป็นอย่างมาก ทำให้กลุ่มและสมาชิกทุกคนมีรายได้เพิ่มจากเดิม 6) มีการศึกษาและวิจัยของมังคุดนอกฤดู

2.2.3 มีการบริหารจัดการผลิตและการตลาด มีความสามารถในการบริหารจัดการ ปัจจัยการผลิต แรงงานและทุน มีความสามารถในการเชื่อมโยงการผลิตและการตลาดสำหรับ จำหน่าย และมีการจัดการของเหลือจากการผลิตที่มีประสิทธิภาพ ได้แก่ 1) กลุ่มมีวิธีการลด ค่าใช้จ่ายปัจจัยการผลิต ได้แก่ การรวมกลุ่มเพื่อสั่งซื้อสารเคมีจากแหล่งผลิตในราคาต้นทุน การผสมปุ๋ยเคมีและปุ๋ยอินทรีย์ใช้เอง การทำน้ำหมักชีวภาพ การทำน้ำส้มควันไม้ การใช้แรงงานใน คริวเรือน และการจ้างแรงงานจากภายนอกตามความจำเป็น 2) กลุ่มและสมาชิกสามารถหาตลาด จำหน่ายเองตั้งแต่ร้อยละ 80 ของยอดขาย 3) กลุ่มสามารถจัดการประมูลราคาการผลิตได้ 4) ตลาดที่ จำหน่ายมีทั้งภายในและต่างประเทศ ได้แก่ ตลาดไท ตลาดสี่มุมเมือง ตลาดเขมร ตลาดเวียดนาม ตลาดประเทศจีน 5) กลุ่มมีความสามารถเชื่อมโยงการตลาด สามารถขายผลผลิตได้ทั้งหมดไม่ ตกค้าง 6) มีกำลังซื้อผลผลิตล่วงหน้าชัดเจนจากผู้ประกอบการทั้งภายในและต่างประเทศเพราะกลุ่ม ได้รับความเชื่อมั่นจากบริษัทผู้ส่งออกมังคุดจึงสามารถส่งออกในราคาที่ดี 7) กลุ่มมีการวางแผนการ ผลิตอย่างต่อเนื่อง มีคุณสมบัติพิเศษ คือ สามารถติดต่อประสานงานกับสมาชิกกลุ่มได้อย่างรวดเร็ว ในการจัดหาผลผลิตที่มีคุณภาพ มีขนาดและปริมาณได้ทันตามกำหนดระยะเวลาและตรงกับ ความต้องการของลูกค้า 8) มีการนำของเหลือจากการเกษตรมาทำปุ๋ยหมัก 9) กลุ่มสามารถนำมังคุดที่ตก เกรตมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์มังคุดกวน เป็นการสร้างมูลค่าเพิ่มของผลผลิตการเกษตรและการผลิต สินค้าจำหน่ายทั้งในและภายนอกชุมชน

2.2.4 มีความตระหนักถึงคุณภาพสินค้าและความปลอดภัยของผู้บริโภค มีความรู้ ได้รับการอบรมตามมาตรฐาน GAP GMP เกษตรอินทรีย์หรือมาตรฐานอื่น ๆ และมีกระบวนการ ผลิตที่สอดคล้องกับมาตรฐาน GAP GMP เกษตรอินทรีย์หรือมาตรฐานอื่น ๆ ได้แก่ 1) มีความรู้ เกี่ยวกับมาตรฐานต่าง ๆ จากการได้รับความรู้และข้อมูลจากเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องอีกทั้งเกษตรกร สามารถสืบค้นข้อมูลได้ด้วยตนเอง จากแหล่งข้อมูลที่มีที่มาจากแหล่ง IT และจากการศึกษาดูงาน การฝึกอบรม จากการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง (Learning by doing) 2) คณะกรรมการและสมาชิก กลุ่มได้รับการอบรมเกี่ยวกับมาตรฐาน GAP GMP และเกษตรอินทรีย์ 2) กลุ่มมีความมุ่งมั่น ตั้งใจ ผลิตสินค้าการเกษตร (มังคุด) ให้สอดคล้องกับมาตรฐาน GAP โดยกำหนดกฎระเบียบการ ดำเนินงานและมาตรฐานการคัดเลือกคุณภาพมังคุดได้อย่างมีประสิทธิภาพของกลุ่มให้สมาชิกทุก

คนและเครือข่ายปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด หากสมาชิกไม่ปฏิบัติตามต้องถูกปลดออกจากการเป็นสมาชิกกลุ่ม 3) สมาชิกกลุ่มทุกคนได้รับการรับรองมาตรฐาน GAP เรียบร้อยแล้ว

2.2.5 มีความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม/สังคม มีกระบวนการผลิตที่ไม่ก่อให้เกิดมลภาวะและไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมและมีกิจกรรมช่วยเหลือชุมชนและสังคมอย่างต่อเนื่อง ได้แก่

- 1) ไม่เคยเผาตอซังหรือของเหลือจากผลผลิตทางการเกษตร
- 2) ใช้ปุ๋ยชีวภาพและลดการใช้สารเคมี
- 3) ใช้เทคโนโลยีชีวภาพในการกำจัดศัตรูพืชสำหรับกรณีที่เกิดเพลี้ยไฟระบาดอย่างรุนแรงเพราะอากาศร้อนจัดจำเป็นต้องใช้สารเคมีช่วยแต่อยู่ในการควบคุมการดูแลอย่างใกล้ชิดตลอดภัยต่อผู้บริโภค
- 4) มีการบริจาคทรัพย์หรือสิ่งของต่าง ๆ ที่ได้จากการประกอบกิจการของกลุ่มให้กับบุคคลหรือสถานศึกษาในชุมชน
- 5) เคยร่วมชุมนุมในการบำเพ็ญประโยชน์ในสถานที่และในโอกาสต่าง ๆ

2.2.6 มีความภาคภูมิใจในการเป็นเกษตรกร มีความมุ่งมั่นในการประกอบอาชีพการเกษตร รักและหวงแหนพื้นที่และอาชีพทางการเกษตรไว้ให้รุ่นต่อไป มีความสุขและความพึงพอใจในการประกอบอาชีพเกษตรกร ได้แก่

- 1) จุดประกายการปลูกมังคุดให้พื้นที่ดินมาอีกครั้ง เพราะเกษตรกรหลายคนกำลังจะโค่นต้นมังคุดเพื่อหันไปปลูกยางพาราทั้งหมด
- 2) ส่งเสริมการปลูกมังคุดเพื่อการส่งออก ได้ประสบความสำเร็จ
- 3) สมาชิกกลุ่มทุกคนทำกิจกรรมการปลูกมังคุดในพื้นที่ด้วยตนเองและครอบครัวมากกว่าการจ้างแรงงานจากภายนอก
- 4) มีการปรับปรุงและพัฒนากระบวนการผลิตมังคุดส่งออกให้ได้คุณภาพและมาตรฐานของผู้ประกอบการจากข้อมูลและองค์ความรู้ที่ได้รับเพิ่มเติม
- 5) มีการสืบทอดมรดกพื้นที่การเกษตรของครัวเรือนจากรุ่นสู่รุ่น
- 6) สอนสมาชิกในครัวเรือนให้มีความรักและหวงแหนอาชีพการปลูกมังคุด
- 7) มีข้อมูลยืนยันได้ว่าเกษตรกรสามารถแก้ไขและจัดการกับปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นระหว่างการผลิตได้อย่างมีประสิทธิภาพ
- 8) ผลจากการประกอบอาชีพการปลูกมังคุดและการแปรรูปผลผลิตจากมังคุดสามารถสร้างรายได้ให้กับครอบครัว สมาชิกกลุ่มและชุมชนได้อย่างดีพร้อมทั้งมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

2.3 รางวัลจากการประกวดกลุ่มในระดับต่าง ๆ

ภาพที่ 4.8 รางวัลวิสาหกิจชุมชนดีเด่น ปี พ.ศ. 2561

ภาพที่ 4.9 รางวัลการประกวดแปลงใหญ่ดีเด่น ปี พ.ศ. 2561

ภาพที่ 4.10 รางวัลการประกวดวิสาหกิจชุมชนดีเด่น ระดับประเทศ ปี พ.ศ. 2561

ภาพที่ 4.11 รางวัลการประกวดแปลงใหญ่ระดับเขต ปี พ.ศ. 2561

ภาพที่ 4.12 รางวัลการประกวดวิสาหกิจชุมชนดีเด่น ปี พ.ศ. 2561

ภาพที่ 4.13 รางวัลการประกวดวิสาหกิจชุมชนดีเด่นระดับเขต ปี พ.ศ. 2561

ภาพที่ 4.14 รางวัลการประกวดแปลงใหญ่ดีเด่น ปี พ.ศ. ๒๕๖๑

ภาพที่ 4.15 รางวัลการประกวดวิสาหกิจชุมชนดีเด่นจังหวัด ปี พ.ศ. ๒๕๖๑

2.4 รางวัลการประกวดระดับบุคคล

ภาพที่ 4.16 นายสิทธิพงษ์ อรุณรักษ์

นายสิทธิพงษ์ อรุณรักษ์

ประธานวิสาหกิจชุมชนกลุ่มมังคุดศูนย์เรียนรู้การเกษตรท่ามะปลา
ที่อยู่ : 44 หมู่ที่ 7 ตำบลท่ามะปลา อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร

ความสามารถ : ด้านการผลิตมังคุดคุณภาพและการประมูด

เบอร์โทรศัพท์ : 087-6270071

บทบาทภาคเกษตร

1. ประธานศูนย์การเรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตรอำเภอหลังสวนและ
ประธานจังหวัดชุมพร
2. ประธานมังคุดแปลงใหญ่ท่ามะปลา อำเภอหลังสวน และประธานแปลงใหญ่จังหวัด
ชุมพร
3. กรรมการสมาคมไม้ผลจังหวัดชุมพร
4. Smart Farmer ต้นแบบ
5. อาสาสมัครเกษตรหมู่บ้าน
6. หมอดินอาสา

การถ่ายทอดความรู้และการสาธิต

1. เป็นกรรมการแก้ปัญหาปัญหาการาคาผลผลิตตกต่ำจังหวัดชุมพร
2. เป็นประธานการจัดการน้ำอย่างรู้คุณค่าตำบลท่ามะปลา โดยกรมทรัพยากรน้ำบาดาล รางวัลที่ได้รับ

1. ได้รับรางวัลรองชนะเลิศอันดับ 1 ในการประกวดเกษตรกรสาขาอาชีพทำสวนระดับจังหวัดปี 2553

2. ได้รับรางวัล เกษตรกรดีเด่น สาขาการใช้วิชาการเกษตรดีที่เหมาะสม (GAP)
3. ปราชญ์เกษตรของแผ่นดินประจำปี 2564 สาขาปราชญ์เกษตรผู้นำชุมชนและเครือข่ายการศึกษาดูงาน

1. เมืองคาร์วิน รัฐนอร์ทเทิร์นทอรั เครือรัฐออสเตรเลีย ศึกษาดูงานและแลกเปลี่ยนความรู้การจัดการไม้ผลเขตร้อน เน้นหนักที่มะม่วง ตั้งแต่การผลิตถึงการตลาด

ภาพที่ 4.17 นางดวงกมล เล่งระบำ เลขานุการกลุ่มวิสาหกิจ

นางดวงกมล เล่งระบำ

เลขานุการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มมังคุดศูนย์เรียนรู้การเกษตรท่ามะปลา
ที่อยู่ : เลขที่ 109 หมู่ที่ 7 ตำบลท่ามะปลา อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร

ความสามารถ : ด้านการบัญชี และการตรวจสอบ

เบอร์โทรศัพท์ : 095-6718238

บทบาทภาคเกษตร

1. เลขานุการ ศพก. เกอหลังสวน
2. คุรุบัญญัติเกษตรกรอาสาของกรมตรวจบัญชีสหกรณ์
3. เศรษฐกิจการเกษตรอาสา (ศกอ.) สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร
4. อาสาเกษตรประจำตำบลท่ามะปลา อำเภอหลังสวน
5. ประธานกองทุนปุ๋ย SML โครงการพัฒนาสังคมเศรษฐกิจพอเพียง
การถ่ายทอดความรู้

1. ที่ปรึกษาทางด้านบัญชีกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร
2. ที่ปรึกษาด้านบัญชีหมู่บ้าน

รางวัลที่ได้รับ

1. เกษตรกรดีเด่น สาขาบัญชีฟาร์ม ระดับจังหวัด ประจำปี 2561
2. คุรุบัญชีดีเด่น ระดับจังหวัด ประจำปี 2561
3. การบันทึกข้อมูลสามารถตรวจสอบได้เป็นเวลาไม่น้อยกว่า 3 ปี

วิสาหกิจชุมชนกลุ่มมังคุดศูนย์เรียนรู้การเกษตรท่ามะปลา มีระบบการจัดการข้อมูลทางการเงินการบัญชีและจดบันทึกข้อมูลทางการเงินอย่างสม่ำเสมอ โดยจัดบัญชีกลุ่ม แยกตามประเภทต่าง ๆ เพื่อความสะดวกในการบริหารจัดการและการตรวจสอบ มีการประชุมชี้แจงแก่สมาชิกของกลุ่มฯ ตามกฎระเบียบของกลุ่มอย่างเคร่งครัด โดยมีการสรุปผลการดำเนินงานของกลุ่มฯ ในแต่ละปีไว้ดังนี้

สรุปค่าใช้จ่ายของกลุ่ม

1. รายรับ

ตารางที่ 4.3 โครงการที่ได้รับการสนับสนุน

กิจกรรมรายรับ	ปี 2558	ปี 2559	ปี 2560
กิโกลรัมละ 1 บาท	446,295	955,035	705,570
ผลต่าง	43,000	461,989	212,101
งานเกษตรแฟร์	2,000	-	-
เงินสนับสนุนจากพาณิชย์จังหวัด	-	-	348,100
รวม	491,295	1,417,024	1,265,771

2. รายจ่าย

ตารางที่ 4.4 รายรับ-รายจ่าย

กิจกรรมรายจ่าย	ปี 2558	ปี 2559	ปี 2560
งานวันเด็ก	-	-	2,540
กิจกรรมของวัด	61,948	36,265	27,429
ช่วยงานฌาปนกิจศพ	500	10,500	28,000
งานเลี้ยงสมาชิก	-	83,840	102,630
ค่าใช้จ่ายกิจกรรมประมุขมัจฉูด	342,367	554,590	312,916
ชดใช้สมาชิกจากคณะกรรมการชุดเก่า	-	-	461,918
รวม	404,815	685,195	935,433

3. สรุปยอดเงิน

ตารางที่ 4.5 สรุปรายรับรายจ่าย

สรุป	ปี 2558	ปี 2559	ปี 2560
รายรับ	491,295	1,417,024	1,265,771
รายจ่าย	404,815	685,195	935,433
รายได้หลังหักค่าใช้จ่าย	86,480	731,829	330,338
รวม		1,148,647	

สรุปราคาเฉลี่ย (บาท) ต่อ กก./ปี

ตารางที่ 4.6 ราคามังคุดเฉลี่ย

มังคุด / ปี	พ.ศ. 2559	พ.ศ. 2560	พ.ศ. 2561
เบอร์ 1	84.91	48.03	59.65
เบอร์ 2	63.75	24.62	0
เบอร์ 3	63.00	25.63	49.71
เบอร์ 4	44.53	16.98	32.39
เบอร์ดอก	29.15	13.05	23.10
เบอร์ดำ	20.06	17.05	16.55
เบอร์จิว	22.03	7.48	0

สรุปผลผลิตมังคุด (กิโลกรัม)/ปีการผลิต

ตารางที่ 4.7 ผลผลิตมังคุด

มังคุด / ปี	พ.ศ. 2559	พ.ศ. 2560	พ.ศ. 2561
เบอร์ 1	228,147.00	261,234.00	117,607.50
เบอร์ 2	49,294.50	31,378.00	0.00
เบอร์ 3	168,211.00	154,043.00	17,746.50
เบอร์ 4	294,110.00	167,161.00	63,581.50
เบอร์ดอก	141,209.00	79,351.00	13,002.50
เบอร์ดำ	43,159.50	39,825.50	4,093.00
เบอร์จิว	30,904.00	5,527.00	0.00

มูลค่าผลผลิตมังคุดของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มมังคุดศูนย์เรียนรู้การเกษตรท่ามะปลา

ตารางที่ 4.8 จำนวนผลผลิต (มังคุด)

มังคุด / ปี	พ.ศ. 2559	พ.ศ. 2560	พ.ศ. 2561
รวมผลผลิตทั้งหมด (กิโลกรัม)	955,035.00	738,520.00	216,031.00
ราคาเฉลี่ย / กิโลกรัม (บาท)	54.29	29.30	47.69
รวมมูลค่า (บาท)	51,848,850.15	21,638,143.00	10,302,518.39

4. คัดแยกคุณภาพผลผลิตด้วยมือโดยกรมการผู้มีความรู้ความชำนาญ

ผลผลิตมังคุดที่เกี่ยวข้องแล้วเมื่อขนส่งมายังกลุ่มต้องผ่านการตรวจสอบทุกผล โดยการคัดแยกด้วยมือและสายตาของคณะกรรมการฝ่ายตรวจสอบผลผลิต เป็น 6 เกรดตามมาตรฐานการประมุลมังคุด ภาคใต้ แปลงใหญ่ได้กำหนดมาตรฐานในการควบคุมผลผลิต ได้แก่ การสังเกต ขนาด สีผิว ลักษณะผิว ความสมบูรณ์ของผล เป็นต้นแบบของการประมุลมังคุด โดยปัจจุบันการคัดเกรดผลผลิตมังคุดแบ่งเป็น 6 เกรด ดังนี้

เกรดที่ 1 คือ น้ำหนัก 90 กรัม ขึ้นไป ผิวมัน 90 % และหูเขียว หูครบสมบูรณ์

เกรดที่ 2 คือ น้ำหนัก 90 กรัม ขึ้นไป ผิวมัน 70% หูเขียวมี 3 หูได้ ผิวลาย 30%

เกรดที่ 3 คือ น้ำหนัก 56-89 กรัม ผิวมัน 90 % และหูเขียว หูครบสมบูรณ์

เกรดที่ 4 คือ มังคุดที่มีน้ำหนักตั้งแต่ 56 กรัมขึ้นไป ผิวมันลาย หูแดง หูหัก ขั้วหัก ฯลฯ

เกรดที่ 5 คือ เบอร์ดอกขนาดตั้งแต่ 55 กรัม ลงมาไม่ดำไม่ดิบไม่ตกดินและมีเนื้อกินได้

เกรดที่ 6 คือ เบอร์ดำ ทุกผลที่มีสีคล้ำจนถึงดำ ห้ามแตก บุบสลายตกดินหรือช้ำมาก่อน

ภาพที่ 4.18 คณะกรรมการฝ่ายตรวจสอบคุณภาพคัดแยกผลผลิตมังคุด

การคัดแยกผลผลิตมังคุดดังกล่าว ทำให้กลุ่มมีสินค้าที่มีคุณภาพสามารถประมูลได้ในราคาที่สูงขึ้นกว่าท้องตลาดทั่วไปเพราะบริษัทผู้ประมูลสามารถลดค่าแรงงานและไม่เสียเวลาในการคัดแยกเกรด ส่วนผู้บริโภคสามารถบริโภคได้ทุกลูกตามที่กลุ่มรับประกัน

5. จำหน่ายผลผลิตโดยการประมูล กลุ่มมีการรวบรวมผลผลิตมังคุดในแต่ละวันจากสมาชิก ผ่านกระบวนการคัดแยกเกรด และเปิดให้บริษัทยื่นซองประมูล โดยตั้งกฎระเบียบการประมูลไว้ดังนี้

กฎระเบียบของการประมูลมังคุด

1. เวลาการยื่นซองประมูลราคามังคุด ตั้งแต่ 14.30 – 18.30 น.
2. เวลารับปิดซองประมูลเวลา 18.30 น.
3. เวลาเปิดซองประมูล ทุกกลุ่มเปิดซองประมูลพร้อมกันที่เวลา 18.30 น. ทุกกลุ่ม
4. ผู้ประกอบการและพ่อค้าที่มาประมูลมังคุด ต้องใช้แบบฟอร์มของ วสช. ทำมะพลาเท่านั้น
5. ผู้ประกอบการที่มายื่นซองประมูลมังคุดต้องมาประมูลด้วยตนเอง หรือแต่งตั้งตัวแทนของบริษัท มายื่นซองประมูลเองเท่านั้น
6. ผู้ที่มายื่นซองประมูล ต้องมีหนังสือรับรองจากบริษัทมายื่นต่อประธานกลุ่ม หรือฝ่ายการตลาดของกลุ่มให้ทราบก่อนการยื่นซองประมูล

7. ผู้ประกอบการที่เข้ามาทำการประมูล ต้องขึ้นทะเบียนการค้าพาณิชย์จังหวัด หรือทางเกษตรจังหวัดมาแล้ว จึงสามารถให้ประมูลมังคุดของกลุ่มได้
 8. ผู้ที่เสนอราคาสูงสุด เป็นผู้ได้รับผลผลิตในเกรดของมังคุดนั้น ๆ (ยกเว้นการประมูลราคาเท่ากัน ใช้เวลาการยื่นซองประมูลเป็นเกณฑ์ตัดสิน)
 9. ผู้ชนะการประมูลต้องเป็นผู้รับผิดชอบผลผลิตในเกรดนั้น ๆ ทั้งหมด
 10. เมื่อรับผลผลิตมังคุด ผู้ประกอบการต้องจ่ายเงินสด หรือเช็คเงินสดให้กับกลุ่ม วสช. ท่ามะปราง อย่างน้อย 70 % ของราคามังคุดนั้น ๆ
 11. ส่วนจำนวนเงินที่เหลืออีก 30 % ต้องจ่ายให้กับกลุ่ม วสช. ท่ามะปราง ภายใน 3 วัน ไม่นับวันหยุด
 12. ในกรณีผู้ประกอบการที่ชำระเงินไม่ครบ ในวันถัดไปห้าทำการประมูลมังคุดทุกกลุ่ม ในจังหวัดชุมพร จนกว่าจะได้รับการชำระเงินครบถ้วน จึงสามารถทำประมูลได้
 13. ผู้ยื่นซองประมูลราคาต้องยินยอมให้กลุ่ม วสช. ท่ามะปราง ถ่ายบัตรประชาชน หากทางกลุ่มร้องขอ
 14. ผู้ประกอบการต้องลงลายมือชื่อในใบประมูลไว้เป็นหลักฐาน
 15. ผู้ประกอบการที่ประมูลมังคุดได้ ให้มารับของเองทั้งหมด แต่ถ้าไม่สะดวกในการมารับของเอง ทางผู้ประกอบการต้องเป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายในการขนส่งทั้งหมด ซึ่งทางกลุ่มเป็นผู้ขนส่งให้
 16. ผู้ประกอบการที่ประมูลมังคุดได้ ต้องรับผิดชอบต่อตะกร้าหูเหล็กของทางกลุ่มที่ใส่มังคุดไป หากเกิดสูญหายหรือชำรุด เกิดจากความประมาทเลินเล่อ ผู้ประกอบการต้องรับผิดชอบต่อทางกลุ่ม โดยไม่มีข้อแม้
 17. มังคุดทุกผลที่ผู้ประกอบการรับของไปแล้ว ทางกลุ่มไม่รับผิดชอบต่อความเสียหายจากการขนส่งไม่ว่ากรณีใด ๆ
 18. ทุกกลุ่มต้องแจ้งปริมาณมังคุดให้ผู้ประกอบการทราบ ก่อนเปิดซองประมูล ปริมาณสินค้าต้องไม่ผิดพลาด
 19. ผู้ประกอบการที่เข้ามาประมูลมังคุดแล้ว ไม่มารับผลผลิตของทางกลุ่ม จะดำเนินคดีทางกฎหมาย
 20. ในกรณีข้อ 19 นั้นผู้ประกอบการที่ยื่นราคาลำดับที่ 2 จะได้รับสินค้าในวันนั้นไป
6. มีแผนงานสอดคล้องกับบริบทและแผนชุมชน โครงการที่ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานปัจจุบัน

ตารางที่ 4.9 โครงการที่ได้รับการสนับสนุน

โครงการ	งบประมาณ	ช่วงเวลา ดำเนินการ	หน่วยงาน	พื้นที่ดำเนินการ
ชุดเจาะบ่อบาดาลเพื่อ การเกษตรรูปแบบที่ 1 (มีหอ ถึงขนาด 30 พร้อมท่อ ประปา) จำนวน 8 หอถึง	30 ล้านบาท	2556 - 2561	สำนักทรัพยากรน้ำ บาดาลเขต 6 จังหวัดตรัง	ม.3 จำนวน 3 หอถึง ม.5 จำนวน 1 หอถึง ม.7 จำนวน 3 หอถึง ม.8 จำนวน 1 หอถึง
โครงการชุดเจาะบ่อบาดาล เพื่อการเกษตร รูปแบบที่ 2 (ชุดเจาะ) จำนวน 5 บ่อ	1 ล้านบาท	2558 - 2561	สำนักทรัพยากรน้ำ บาดาลเขต 6 จังหวัดตรัง	ม.3 จำนวน 3 บ่อ ม.6 จำนวน 2 บ่อ
โครงการก่อสร้างโรงสูบน้ำ ด้วยไฟฟ้า ตำบลท่ามะปลา	44 ล้านบาท	2558 -2561	กรมชลประทาน	หมู่ที่ 2 , 3 , 6 , 9
	3.5 แสนล้าน	2561	พาณิชย์จังหวัด ชุมพร	พื้นที่ประมุลมั่งคุด

โครงการที่ขอรับการสนับสนุนงบประมาณจากองค์กรปกครองท้องถิ่น

องค์การบริหารส่วนตำบลท่ามะปลาได้จัดทำโครงการทางด้านชลประทานที่สนับสนุนด้านการเกษตร โดยในขณะนี้ทางกลุ่มได้มีการใช้ประโยชน์จากการใช้น้ำเพื่อการเกษตร ซึ่งได้รับความร่วมมืออย่างดี และในช่วงกิจกรรมสำคัญต่าง ๆ ทางองค์การบริหารส่วนตำบลท่ามะปลา จะมีการประสานงานขอความร่วมมือในการทำกิจกรรมทางแปลงใหญ่ก็ให้การตอบรับและให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีในทุกกิจกรรมทำให้เกิดความสัมพันธ์ในการทำงานกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

แผนงานสนับสนุนกลุ่ม จากองค์การบริหารส่วนตำบลท่ามะปลา

ตารางที่ 4.10 โครงการที่ได้รับการสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบลท่ามะปลา

ชื่อโครงการ	งบประมาณ	ระยะเวลาดำเนินการ
โครงการสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์เพื่อรองรับผลผลิตทางการเกษตร (ตะกร้า 2,000 ใบ)	300,000 บาท	ปี 2562
โครงการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนกลุ่มมังคุดศูนย์เรียนรู้การเกษตรท่ามะปลา	400,000 บาท	ปี 2562
อุดหนุนกลุ่มอาชีพในตำบลท่ามะปลาที่จดทะเบียนถูกต้อง	200,000 บาท (ปีละ 40,000)	ปี 2561-2565
ส่งเสริมการจัดการคุณภาพมาตรฐานสินค้าเกษตร (มังคุด) ตามระบบ มกอช.	112,650 บาท	ปี 2563
พัฒนาให้ความรู้ด้านบรรจุภัณฑ์แปรรูปผลผลิตทางการเกษตร	15,000 บาท	ปี 2563
สนับสนุนกลุ่มเกษตรกรแปรรูปผลผลิตการเกษตร	10,000 บาท	ปี 2564

การได้รับการสนับสนุน และการอำนวยความสะดวกจากองค์การบริหารส่วนตำบลท่ามะปลา ได้แก่

กองทุน สปสข.

โดยคณะกรรมการกลุ่มร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลท่ามะปลา ผู้นำท้องที่ ผู้นำท้องถิ่น ร่วมสนับสนุนกิจกรรมการตรวจสุขภาพ เบาหวาน ความดัน โลหิต การตรวจหาสารพิษตกค้างในร่างกาย

โครงการ 9101 ตามรอยเท้าพ่อ ภายใต้ร่มพระบารมี “เพื่อการพัฒนาการเกษตรอย่างยั่งยืน”

ทางองค์การบริหารส่วนตำบลท่ามะปลา ได้สนับสนุนกิจกรรมในโครงการผลิตน้ำหมักของสมาชิกกลุ่ม ในหลายกิจกรรม ได้แก่ การสนับสนุนห้องประชุม และอุปกรณ์ต่าง ๆ เพื่อให้โครงการสามารถขับเคลื่อนได้และประสบความสำเร็จ

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

ในการดำเนินการวิจัยเรื่อง “พัฒนาการและการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนต้นแบบของกลุ่มมังคุดศูนย์เรียนรู้การเกษตรท่ามะปลา ตำบลท่ามะปลา อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร” โดยมีวัตถุประสงค์การวิจัยดังนี้ เพื่อศึกษาบริบทของชุมชน วิถีชีวิต สังคม วัฒนธรรมเศรษฐกิจ การก่อเกิดวิสาหกิจชุมชน และเพื่อศึกษาต้นแบบการดำเนินงานของ วิสาหกิจชุมชนกลุ่มมังคุดศูนย์เรียนรู้การเกษตรท่ามะปลา ตำบลท่ามะปลา อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร ผู้วิจัยได้สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะดังนี้

สรุปผลการวิจัย

การก่อเกิดวิสาหกิจชุมชนกลุ่มมังคุดศูนย์เรียนรู้การเกษตรท่ามะปลา ตำบลท่ามะปลา อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร พบว่า

ด้านเศรษฐกิจและวิถีชีวิต อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร มีชื่อเสียงในเรื่องผลไม้ โดยเฉพาะมังคุด ซึ่งมีอายุมากกว่าร้อยปี ผลผลิตมังคุดจากอำเภอหลังสวน สามารถจำหน่ายให้กับผู้บริโภคทั้งในและต่างประเทศ ในแต่ละปีสามารถสร้างรายได้เข้าประเทศปีละหลายล้านบาท ได้รับความสนใจอย่างมากจากผู้ประกอบการส่งออกสินค้าเกษตร เนื่องจากมังคุดเป็นผลไม้ที่มีรสชาติดี มีประโยชน์หลายด้านและใช้ประโยชน์ได้หลายส่วน เป็นที่ต้องการของผู้บริโภค โดยเฉพาะบางส่วนของผลสามารถนำมาสกัดเพื่อใช้ประโยชน์ทางการแพทย์ได้ทำให้พื้นที่ในอำเภอหลังสวน มีการปลูกมังคุดเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในตำบลท่ามะปลา ซึ่งมีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ เกษตรกรส่วนใหญ่ทำการเกษตรแบบผสมผสาน ใช้ปุ๋ยและสารเคมีป้องกันศัตรูพืช น้อยเมื่อเปรียบเทียบกับเกษตรกรส่วนใหญ่ในประเทศ แต่นโยบายการเพิ่มผลผลิตการเกษตรเพื่อการส่งออกของรัฐ ที่เริ่มมาตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2505 – 2509) ทำให้ผลผลิตมังคุดล้นตลาด และราคามังคุดตกต่ำอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้ผลผลิตมังคุดราคาตกต่ำเหลือเพียงกิโลกรัมละไม่กี่บาท จนกระทั่งปี พ.ศ. 2548 มีการรวมกลุ่มกันนำมังคุดไปขายปรากฏว่าสามารถขายได้ในราคาสูงกว่าท้องตลาดทั่วไป จากนั้นมีการระดมความคิดเห็นของสมาชิกและสรุปกันว่า จะต้องรวมกลุ่มและจำหน่ายผลผลิตในรูปแบบของการประมูลราคา โดยสมาชิกรวบรวมมังคุดที่มี

คุณภาพ ถัดแยกเกรดต่าง ๆ ตามมาตรฐานให้ชัดเจนและต้องมีปริมาณที่เพียงพอในแต่ละวัน เพื่อสามารถต่อรองกับผู้ซื้อและ เป็นแรงจูงใจให้ผู้ประกอบการทั้งส่งออกต่างประเทศแลภายในประเทศได้เข้ามาแข่งขันประมูล

ทางด้านสังคมและวัฒนธรรม มีกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนและสืบทอดกันมาเป็นเวลาที่ยาวนานทำให้คนในชุมชนมีความสัมพันธ์กัน เชื่อมร้อยวิถีชุมชนให้เกิดความรักความสามัคคี ล้วนเกิดจากวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นตั้งแต่สมัยโบราณจนถึงปัจจุบัน ยังมีการร่วมกันอนุรักษ์ขนบธรรมเนียมประเพณีของชุมชนไว้ ได้แก่ ประเพณีทำบุญตักบาตรวันขึ้นปีใหม่ ประเพณีวันสงกรานต์ ประเพณีขึ้นถ้ำ ประเพณีลอยกระทง ประเพณีวันเข้าพรรษา- ออกพรรษา ประเพณีแห่พระแข่งเรือ ประเพณีลอยกระทง-แข่งเรือวัดนอก (ต้นแบบเรือ 8 ฝีพาย) โดยมีพระราชวิจิตรปฏิภาณ เจ้าคณะจังหวัดชุมพร เจ้าอาวาสวัดราชบูรณะ (พระอารามหลวง) เป็นศูนย์รวมจิตใจ ซึ่งวัฒนธรรมประเพณีต่าง ๆ เหล่านี้ เป็นวิถีวัฒนธรรมของชุมชน ซึ่งนับว่าเป็นชุมชนที่มีทุนทางสังคมและทุนทางวัฒนธรรมที่สนับสนุนให้ชุมชนมีการรวมตัวเป็นกลุ่มมีเครือข่ายในการทำกิจกรรมในการพัฒนาชีวิตและชุมชน ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน

พัฒนาการของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มมังคุดศูนย์เรียนรู้การเกษตรท่ามะปลา ตำบลท่ามะปลา อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร ในด้านต่าง ๆ ได้แก่ ด้านกายภาพ ด้านโครงสร้างองค์กร ด้านการบริหารจัดการ ประกอบด้วย

ด้านกายภาพ วิสาหกิจชุมชนศูนย์เรียนรู้การเกษตรท่ามะปลา เกิดจากการรวมตัวของเกษตรกรชาวสวนมังคุดประสบปัญหาผลผลิตมังคุดล้นตลาด และราคาตกต่ำอย่างต่อเนื่อง เมื่อปี 2548 มีสมาชิกแรกเริ่มจำนวน 5 คน จัดตั้งกลุ่มปรับปรุงคุณภาพมังคุด เริ่มตั้งแต่การดูแลบำรุงต้นมังคุด การใช้สารเคมี การใช้ปุ๋ยต่าง ๆ ซึ่งมีความสำคัญในการผลิต จากนั้นได้มีการรวมกลุ่มกันขายผลผลิตโดยรวมผลผลิตมังคุดจนมีปริมาณที่สามารถต่อรองกับผู้ซื้อได้เพื่อการส่งออก และมีการเปิดประมูลมังคุดเพื่อการส่งออกครั้งแรก เกษตรกรมีการสร้างองค์ความรู้ใหม่ในการผลิตมังคุดที่มีคุณภาพ โดยมีสำนักงานเกษตรอำเภอหลังสวน สำนักงานเกษตรจังหวัดชุมพร และหน่วยงานราชการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เข้าสนับสนุนในด้านงบประมาณและความรู้ต่าง ๆ มีการบริหารจัดการโดยคนในชุมชนเอง ปี 2553 ได้จดทะเบียนเป็นวิสาหกิจชุมชน ชื่อ “วิสาหกิจชุมชนกลุ่มมังคุดศูนย์เรียนรู้การเกษตรท่ามะปลา” ปี 2558 การรวมกลุ่มเพื่อการประมูลมังคุดได้กลายเป็น “ท่ามะปลาโมเดล” เพื่อเป็นต้นแบบให้แก่กลุ่มเกษตรกรชาวสวนผลไม้ทั่วประเทศ และสำนักงานเกษตรอำเภอหลังสวนได้จัดตั้งให้พื้นที่ตำบลท่ามะปลาเป็นศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร (ศพก.) เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้การผลิตสินค้าเกษตรที่ถูกต้องและเหมาะสมสำหรับชุมชนและเป็นศูนย์กลางการบริการ และแลกเปลี่ยนความรู้ข้อมูลข่าวสารของหน่วยงานต่าง ๆ กับเกษตรกรใน

ชุมชน ปี 2559 กระทรวงเกษตรและสหกรณ์มีนโยบายให้หน่วยงานในกระทรวงดำเนินงานโครงการ การปรับโครงสร้างการผลิตสินค้าเกษตร ด้านสินค้าพืช ปศุสัตว์ และสินค้าประมง เน้นให้ความสำคัญในเรื่อง การลดต้นทุนการผลิต โดยการรวมแปลงเป็นแปลงใหญ่ก่อให้เกิดกิจกรรมลดต้นทุนการผลิต เพิ่มผลผลิตต่อไร่ รวมทั้งผลผลิตมีคุณภาพได้มาตรฐาน ตรงตามความต้องการของตลาด มีการผลิตร่วมกันเป็นกลุ่มและมีการเชื่อมโยงกับตลาดเพื่อบริหารจัดการให้เกิดสมดุลระหว่างอุปทานและอุปสงค์ของสินค้า แก้ปัญหาเรื่องสินค้าล้นตลาดและราคาสินค้าตกต่ำ วิชากิจชุมชนศูนย์เรียนรู้การเกษตรท่ามะพลายจึงได้รวมตัวจัดตั้งเป็นแปลงใหญ่มังคุด เป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญของจังหวัดชุมพร สามารถเผยแพร่ความรู้เรื่องการผลิตมังคุดคุณภาพสู่เครือข่ายมังคุดประกอบด้วยแปลงใหญ่ และกลุ่มมังคุดคุณภาพ และเป็นศูนย์กลางการบูรณาการจากหน่วยงานต่าง ๆ ให้แก่เกษตรกร โดยกำหนดเป้าหมายการลดต้นทุนการผลิต การเพิ่มผลผลิต และมีวัตถุประสงค์ เพื่อแก้ไขปัญหาการขาดผลผลิตมังคุดตกต่ำและภาวะมังคุดล้นตลาด เพื่อสร้างความสามัคคีของคนในชุมชน โดยสร้างความสัมพันธ์คนในพื้นที่และนอกพื้นที่ในการการผลิตมังคุดที่ดีมีคุณภาพ เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ทางการเกษตรและความรู้ด้านเทคโนโลยีทางการเกษตร การตลาด และพัฒนาสิ่งใหม่ ๆ เพื่อเป็นต้นแบบในการผลิตมังคุดที่มีคุณภาพของชุมชน เพื่อเป็นจุดรวบรวมผลผลิตมังคุดในการเพิ่มมูลค่าให้มีราคาสูงกว่าท้องตลาด และเพื่อเป็นศูนย์กลางในการประสานงานและบูรณาการด้านการเกษตรของชุมชน

ด้าน โครงสร้างองค์กร วิชากิจชุมชนกลุ่มมังคุดศูนย์เรียนรู้การเกษตรท่ามะพลายมีระบบในการบริหารงานเป็นกลุ่มในรูปแบบคณะกรรมการประกอบด้วย ประธานคณะกรรมการ รองประธานฝ่ายควบคุมคุณภาพ รองประธานฝ่ายการตลาด เลขานุการ ประชาสัมพันธ์ เจริญฤทธิ์ ฝ่ายตรวจสอบบัญชี เจ้าหน้าที่ฝ่ายควบคุมคุณภาพและที่ปรึกษา โดยประธานคณะกรรมการเป็นผู้บริหารการทำงาน โดยความร่วมมือของกลุ่มวางแผนงานตลอดจนนโยบายการบริหารงาน กฎระเบียบ ข้อบังคับของกิจการและทำหน้าที่ควบคุมดูแลการทำงานของฝ่ายต่าง ๆ ให้ปฏิบัติงานให้บรรลุตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์ เรียกกรรมการจัดประชุมสามัญประจำปี หรือ วิสามัญตามความจำเป็นเร่งด่วน รองประธานฝ่ายควบคุมคุณภาพ ทำหน้าที่ควบคุมการทำงานของกรรมการฝ่าย ในเรื่องการตรวจสอบคุณภาพผลผลิตมังคุด ควบคุมมาตรฐานและคัดแยกผลผลิตที่เข้ามาในกลุ่มให้ได้ตามมาตรฐานตรงกับความต้องการของตลาดต่างประเทศและตลาดในประเทศ รองประธานฝ่ายการตลาดประสานงานกับผู้ประกอบการในการแจ้งผลผลิตมังคุดในปีนั้นเพื่อการประมุล ศึกษาข้อมูลและวิเคราะห์ทางการตลาดและความต้องการของลูกค้า ทั้งตลาดภายในและต่างประเทศให้เหมาะสมกับผลผลิตที่ออกมาในแต่ละฤดูกาล เพื่อความยั่งยืนของวิชากิจชุมชน เลขานุการ ทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงานการดำเนินการของกลุ่ม มีหน้าที่จัดบันทึก จัดระเบียบและปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับ

มอบหมายเพื่อผลประโยชน์ขององค์กรกลุ่มฯ ทำหน้าที่ประสานงานกับฝ่ายต่าง ๆ ดูแลความเรียบร้อยสนับสนุนอำนวยความสะดวกในการทำงานของกลุ่ม ประชาสัมพันธ์ เป็นสื่อกลางระหว่างสมาชิกกับองค์กรหน่วยงาน เพื่อสร้างความเข้าใจและสัมพันธ์ต่อกันของบุคคลในองค์กร และนอกองค์กร แนะนำส่งเสริมกิจกรรมของหน่วยงานเพื่อประโยชน์ ทำหน้าที่ให้ข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์แก่สมาชิกและผู้ประกอบการ ทั้งแจ้งเรื่องต่าง ๆ ให้สมาชิกทราบ รวมถึงเผยแพร่ประชาสัมพันธ์กิจกรรมผลงานของกลุ่มให้บุคคลภายนอกและองค์กรหน่วยงานต่าง ๆ ทราบ เหนี่ยวนำ มีหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับระบบการเงินในกิจการ กิจกรรมขององค์กรตลอดจนบัญชีที่เกี่ยวข้องทั้งหมดของหน่วยงานตามที่ได้รับมอบหมาย ฝ่ายตรวจสอบบัญชี ทำหน้าที่ตรวจสอบบัญชีในกิจการ ฝ่ายตรวจสอบคุณภาพ ทำหน้าที่ตรวจสอบสินค้า (ผลผลิตมังคุด) เพื่อคัดเกรดให้เป็นไปตามมาตรฐานของกลุ่ม แต่ละคนมีความรับผิดชอบในแต่ละด้าน มีการจัดระเบียบ วินัยในองค์กร อย่างมีประสิทธิภาพและความเสียสละ มีจิตอาสาในการเข้าร่วมกิจกรรมกับกลุ่มตามความเหมาะสมเพื่อให้กลุ่มสามารถดำเนินกิจการ ได้สำเร็จตามเป้าหมาย

ด้านการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนกลุ่มมังคุดศูนย์เรียนรู้การเกษตรท่ามะปลา มีการบริหารจัดการกลุ่มมีการกำหนดบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการไว้อย่างชัดเจนได้แก่ การแบ่งหน้าที่รับผิดชอบการบริหารจัดการ โดยคณะกรรมการ 9 คน ที่ปรึกษา 1 คน และฝ่ายตรวจสอบคุณภาพสินค้าจำนวน 60 คน ซึ่งคัดเลือกมาจากสมาชิกกลุ่มจำนวน 154 คน มีการกำหนดกฎระเบียบข้อบังคับในการปฏิบัติ ได้แก่ ระเบียบปฏิบัติการสมัครเป็นสมาชิกกลุ่ม กฎระเบียบของการประมูลมังคุด ระเบียบการคัดแยกเกรดผลผลิต(มังคุด) ข้อกำหนดมาตรฐานการประมูลมังคุดภาคใต้ ระบบการเรียนรู้ของสมาชิกกลุ่ม การบริหารจัดการรายได้ การจัดระบบสวัสดิการสำหรับสมาชิก ชุมชนและสังคม การตอบแทนสังคมและชุมชนโดยมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชนอย่างต่อเนื่องรวมถึงการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ หรือ การสร้างมูลค่าเพิ่มทางกลุ่มจึงได้คิดหาแนวทางในการจัดการผลผลิตราคาถูก ได้แก่ การทำมังคุดพีชชราย ส่งมังคุดที่สูงงอมและมีขนาดเล็ก เข้าสู่การแปรรูปเป็นมังคุดพีชชรายเพื่อเพิ่มมูลค่า มังคุดแปรรูป มังคุดออนไลน์โดยมีการปรับเปลี่ยนและเพิ่มโอกาสการขายไปยังผู้บริโภคโดยตรงในราคาที่สูงขึ้น

มีการเชื่อมโยงข้อมูลกับศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตรอำเภอหลังสวน แปลงใหญ่มังคุดตำบลท่ามะปลา โดยมีจุดเริ่มต้นจากวิสาหกิจชุมชนกลุ่มมังคุดศูนย์เรียนรู้การเกษตรท่ามะปลา ซึ่งมีเรื่องราวต่าง ๆ ที่เชื่อมโยงนอกจากเป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีความสำคัญด้านการเกษตรแล้ว ยังมีการเชื่อมโยงความรู้เทคโนโลยีต่าง ๆ ทั้งในเรื่องการผลิตและการตลาดกับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทางด้านการผลิตมังคุดทั้งในอำเภอหลังสวนและภายในจังหวัดชุมพร ซึ่งเป็นแกนหลักในการส่งข่าวสารความเป็นไปต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ทางด้านเกษตรแก่กลุ่มเครือข่าย

และนอกจากในจังหวัดแล้วยังมีความเชื่อมโยงความสัมพันธ์อันดีในการแลกเปลี่ยนความรู้ ชาวสารกับจังหวัดอื่น ๆ ที่มีการผลิตมังคุด ได้แก่ จังหวัดระนอง จังหวัดจันทบุรี จังหวัดนครศรีธรรมราช และเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญเพื่อประสิทธิภาพการผลิตสินค้า (ศพก.) ใช้เป็นศูนย์เรียนรู้ของสมาชิกแปลงใหญ่มังคุด ตำบลท่ามะปลา ประกอบด้วย ฐานการผลิตมังคุดคุณภาพ ฐานการผลิตปุ๋ยหมัก ฐานการคัดเกรดมังคุด ฐานการใช้น้ำอย่างรู้คุณค่า ฐานการลดต้นทุนการผลิต ฐานเศรษฐกิจพอเพียง การเชื่อมโยงข้อมูลกับเครือข่ายกลุ่มมังคุด จากการจัดการผลผลิตมังคุดอย่างยั่งยืนของแปลงใหญ่มังคุดตำบลท่ามะปลา ทำให้ในปัจจุบันสามารถเป็นต้นแบบและเป็นแกนนำเครือข่าย ให้เดินไปในทิศทางเดียวกันรวมถึงมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในเรื่องการผลิต การตลาด และความรู้ อื่น ๆ ด้านการเกษตรที่น่าสนใจ

อภิปรายผลการวิจัย

ในการดำเนินการวิจัยเรื่อง “พัฒนาการและการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนของกลุ่มมังคุดศูนย์เรียนรู้การเกษตรท่ามะปลา ตำบลท่ามะปลา อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร” โดยมีวัตถุประสงค์การวิจัยดังนี้ เพื่อศึกษาบริบทของชุมชน วิถีชีวิต สังคม วัฒนธรรมเศรษฐกิจ การก่อเกิดวิสาหกิจชุมชน และเพื่อศึกษาดำเนินงานต้นแบบของ วิสาหกิจชุมชนกลุ่มมังคุดศูนย์เรียนรู้การเกษตรท่ามะปลา ตำบลท่ามะปลา อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร ทำให้ผู้วิจัยเห็นความสำคัญของบริบทของชุมชน วิถีชีวิต สังคม วัฒนธรรมเศรษฐกิจ การก่อเกิดวิสาหกิจชุมชน และการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน โดยสามารถอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้ว่า

วัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 1 เพื่อศึกษา บริบทของชุมชน วิถีชีวิต สังคม วัฒนธรรมและเศรษฐกิจ และการก่อเกิดวิสาหกิจชุมชนกลุ่มมังคุดศูนย์เรียนรู้การเกษตรท่ามะปลา ตำบลท่ามะปลา อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร

จากผลการศึกษา วิถีชุมชน สังคม ด้านวัฒนธรรมและเศรษฐกิจ พบว่าความสัมพันธ์ของบริบทชุมชนกับพัฒนาการและการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนของกลุ่มมังคุดศูนย์เรียนรู้การเกษตรท่ามะปลา ตำบลท่ามะปลา อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพรในด้านต่าง ๆ ได้แก่ ด้านกายภาพ ด้านโครงสร้างองค์กร ด้านการบริหารจัดการ โดยมีกระบวนการและขั้นตอนต่าง ๆ ในการดำเนินงานภายในชุมชน ได้แก่ การรวมกลุ่มและมีโครงสร้างองค์กร สมาชิกปฏิบัติตามกฎระเบียบและข้อบังคับของกลุ่มของกลุ่มอย่างเคร่งครัด มีการเรียนรู้และพัฒนาคุณภาพผลผลิตอย่างต่อเนื่อง มีการคัดแยกผลผลิตตามเกรด และใช้วิธีการประมูลราคาในการดำเนินการฝ่ายการตลาด กลุ่มมีพัฒนาการดำเนินงานเพื่อแก้ไขปัญหาราคาสินค้าผลผลิตมังคุดตกต่ำในชุมชนได้สำเร็จ เพื่อให้

ชุมชนเห็นว่า วิสาหกิจชุมชนเป็นเครื่องมือในการจัดการทุนของชุมชนได้จริง สอดคล้องกับแนวคิด อุทัย ปริญาสุทธีนันท์ (2560, หน้า 146) ได้กล่าวถึง วิสาหกิจชุมชน หมายถึง การเป็นกลุ่มกิจกรรมที่ชาวบ้านใช้ในการผลิตของกินหรือของใช้โดยวิธีการผลิตที่ไม่ได้ซับซ้อนใช้วัตถุดิบที่หาได้ง่ายในชุมชน และมุ่งตอบสนองความต้องการของคนในชุมชนเป็นหลัก ดังนั้นวิสาหกิจชุมชนจึงเป็นเครื่องมือการจัดการทุนของชุมชน มักจำแนกเป็นวิสาหกิจชุมชนขั้นพื้นฐานและวิสาหกิจชุมชนขั้นก้าวหน้า ทั้งยังเกี่ยวข้องกับมาตรฐานระบบการจัดการวิสาหกิจชุมชนซึ่งเป็นเกณฑ์ที่มุ่งประเมินระบบการจัดการและมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน ซึ่งเป็นเกณฑ์ที่มุ่งประเมินผลิตภัณฑ์ สิ่งเหล่านี้ช่วยยกระดับทั้งคุณภาพการผลิตและคุณภาพของผลิตภัณฑ์ให้พร้อมกับการแข่งขัน ในขณะที่พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548 ยังช่วยหนุนเสริมการขับเคลื่อนวิสาหกิจชุมชนให้บรรลุตามเป้าหมายที่ได้ตั้งไว้และธพล พรหมสาขา ณ สกลนคร และ อุทิศ สังขรัตน์ (2556) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนในเขตลุ่มทะเลสาบสงขลา พบว่าการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงในระดับชุมชนฐานรากเริ่มต้นจากการผลิตปัจจัยพื้นฐานที่พอเพียงและมั่นคง โดยใช้ทรัพยากรของวิสาหกิจชุมชนและภูมิปัญญาของท้องถิ่น และการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน บทบาทของวิสาหกิจชุมชนในการพึ่งพาตนเองยังส่งผลต่อการพัฒนาพื้นที่ชุมชนในประเทศไทย โดยมีปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จในการส่งเสริมกิจการของชุมชนทั้งในด้านภาวะผู้นำซึ่งมีอิทธิพลต่อความสำเร็จที่เกี่ยวข้องกับการจัดการผลิตสินค้าและบริการของวิสาหกิจชุมชนในประเทศไทย เมื่อผู้นำมีความรู้ความสามารถในการบริหารจัดการย่อมส่งผลสำเร็จต่อวิสาหกิจชุมชนสู่การเป็นวิสาหกิจชุมชนที่ยกระดับผู้ประกอบการให้สูงขึ้นอีกทั้งยังส่งเสริมปัจจัยด้านการผลิตการให้ความรู้ในเรื่องของการผลิตให้ได้รับรองมาตรฐานต่าง ๆ

วัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 2 เพื่อศึกษาการดำเนินงานต้นแบบของ วิสาหกิจชุมชนกลุ่มมังคุดศูนย์เรียนรู้การเกษตรท่ามะปลา ตำบลท่ามะปลา อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร

ผลการวิจัยพบว่า การดำเนินงานของ วิสาหกิจชุมชนกลุ่มมังคุดศูนย์เรียนรู้การเกษตรท่ามะปลา ให้ผู้วิจัยได้ข้อมูลหลายด้าน ประกอบด้วย บริบทชุมชนด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรมหรือชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน อีกทั้งผู้นำกลุ่มและสมาชิกยังได้ให้ข้อมูลด้านการบริหารจัดการของกลุ่ม ระบบการตลาดและการพัฒนาศักยภาพในการผลิตของสมาชิกกลุ่ม รวมถึงการเพิ่มผลผลิตคุณภาพตามมาตรฐานการส่งออกหรือตามที่ตลาดต้องการและรายได้ของสมาชิกกลุ่ม และยังได้รับรู้ถึงแนวทางในการพัฒนาระดับกลุ่มเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ในระดับประเทศได้แก่ การจดทะเบียนตาม พ.ร.บ.วิสาหกิจชุมชน และต่อทะเบียนทุก 2 ปี ในการรวมกลุ่มเพื่อประมวลมังคุดเป็น “ท่ามะปลาโมเดล” เพื่อเป็นต้นแบบให้แก่กลุ่มเกษตรกรชาวสวนผลไม้ทั่วประเทศและ เป็นศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้า

เกษตร (ศพก.) เป็นแปลงใหญ่เพื่อลดต้นทุนและเพิ่มผลผลิตต่อไร่ ผลผลิตมีคุณภาพได้มาตรฐาน ตรงตามความต้องการของตลาด วิสาหกิจชุมชนศูนย์เรียนรู้การเกษตรท่ามะพลายจึงได้ร่วมตัวจัดตั้ง เป็นแปลงใหญ่มังคุดจริง และเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญของจังหวัดชุมพร สามารถเผยแพร่ความรู้เรื่อง การผลิตมังคุดคุณภาพ คู่เครือข่าย ในการการผลิตมังคุดที่ดีมีคุณภาพและเป็นแหล่งเรียนรู้ทางการ เกษตรและความรู้ด้านเทคโนโลยีทางการเกษตร การตลาด และพัฒนาสิ่งใหม่ ๆ เพื่อเป็นต้นแบบใน การผลิตมังคุดที่มีคุณภาพของชุมชน เป็นจตุรบรรรมผลผลิตมังคุดในการเพิ่มมูลค่าให้มีราคาสูงกว่า ท้องตลาด และเป็นศูนย์กลางในการประสานงานและบูรณาการด้านการเกษตรของชุมชน

จดทะเบียนตามพ.ร.บ.วิสาหกิจชุมชน มีการประเมินศักยภาพระดับต่างจากหน่วยงานภาครัฐ มีการ จัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายสามารถตรวจสอบได้เป็นเวลาไม่น้อยกว่า 3 ปี มีการคัดแยกผลผลิตด้วย มือแทนเครื่องจักร โดยกรรมการผู้มีความรู้ความชำนาญ ใช้รูปแบบการจำหน่ายโดยการประมูล มีแผนงานและบูรณาการร่วมกับแผนพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและได้รับการ สนับสนุนงบประมาณจากหน่วยงานภาครัฐ สอดคล้องกับศักยภาพ บริบทและแผนชุมชน มีกิจกรรมที่หลากหลายเชื่อมโยงและเกื้อกูลกันทั้งในและนอกชุมชนเพื่อให้ชุมชนเห็นว่ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับหน่วยงานอื่น ทำให้พัฒนาองค์ความรู้ตลอดเวลาจนเกิดแนวปฏิบัติที่เป็น ต้นแบบสอดคล้องกับแนวคิด วนิดา บุญโสม (2558, หน้า 59-60) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาสภาพ การดำเนินธุรกิจปุ๋ยอินทรีย์ของวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดกาฬสินธุ์ พบว่า ปัจจัยที่เป็นแนวทางการ พัฒนาสู่ความสำเร็จทั้งปัจจัยภายในด้านภาวะผู้นำที่เข้มแข็ง และปัจจัยภายนอกในการเป็นศูนย์ เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงดีเด่น ที่ส่งผลให้กลุ่มมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับหน่วยงานอื่น ทำให้พัฒนา องค์ความรู้ตลอดเวลา จนเกิดแนวปฏิบัติที่เป็นต้นแบบ ด้านการจัดการ พบว่า มีการวางแผน การจัด องค์กร การควบคุมและผู้นำที่ดี ด้านการผลิต พบว่า มีการวางแผนการผลิตสร้างนวัตกรรมการผลิต ปรับปรุงเพื่อลดต้นทุนและด้านการตลาดพบว่า มีการรักษารฐานลูกค้าเดิมและหาลูกค้าใหม่และ ณ์รัฐพล บัวเปลี่ยนสี, ปริดาพร อารักษ์สมบูรณ์, และนิชชัชญา นราฐปนนท์ (2560, หน้า 43) ได้ศึกษา การพัฒนาศักยภาพของวิสาหกิจชุมชนเพื่อสร้างความเข้มแข็งอย่างยั่งยืน กรณีศึกษาวิสาหกิจชุมชน จังหวัดฉะเชิงเทรา ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์มีผลต่อการทำให้เกิดผลิตภัณฑ์ที่มี คุณภาพและสามารถบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนให้ประสบความสำเร็จอย่างยั่งยืนได้

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. จากผลการศึกษารียบทงของชุมชน วิถีชีวิต สังคม วัฒนธรรมและเศรษฐกิจ และการก่อเกิดวิสาหกิจชุมชนกลุ่มมังคุดศูนย์เรียนรู้การเกษตรท่ามะปลา ตำบลท่ามะปลา อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร ควรใช้ผลการวิจัยไปใช้ในเชิงนโยบายการทำแผนพัฒนาชุมชนวิสาหกิจชุมชนกลุ่มมังคุดศูนย์เรียนรู้การเกษตรท่ามะปลา ในการขยายฐานสมาชิกให้ครอบคลุมทั้งตำบล

2. องค์กรปกครองท้องถิ่นควรส่งเสริมศักยภาพของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มมังคุดศูนย์เรียนรู้การเกษตรท่ามะปลา ตำบลท่ามะปลา ในด้านวิชาการ ทุน เพื่อสนับสนุนในการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากมังคุดเพื่อเป็นผลิตภัณฑ์ชุมชนและพัฒนาการประกอบอาชีพการขายออนไลน์ เพื่อสร้างงานสร้างอาชีพให้กับคนในชุมชน

ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการวิจัยเพิ่มเติมในประเด็นการพัฒนาเครือข่ายเกษตรกรในระดับอำเภอ และระดับจังหวัด โดยใช้รูปแบบการวิจัยและพัฒนา (R&D)

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กิตติชัย รัตนะ.(ม.ป.ป.). การสร้างกลุ่มและเครือข่ายในการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม. ภาควิชา
อนุรักษ์วิทยา คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.เอกสารอัดสำเนา.
- กุลชลี พวงเพชร. (2561). การส่งเสริมการตลาดแบบมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชนไร่สานฝัน ตำบล
นิคมสร้างตนเอง อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี. *Veridian E-Journal, Silpakorn University
(Humanities, Social Sciences and arts) 2(11), 1455-1467.*
- เกสร บัวสุวรรณ. (2561). การพัฒนาภูมิวิสาหกิจชุมชนแปรรูปผลิตภัณฑ์ปลาต้ม ตำบลนาหมอ
ศรี อำเภอนาทวี จังหวัดสงขลา. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา
การพัฒนาท้องถิ่นแบบบูรณาการ บัณฑิตศึกษา สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน.
- คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนักงาน. (2549). **แผนพัฒนาฉบับที่ 10:
สังคมที่มีความสุขอย่างยั่งยืน.** กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการ
เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- จิระนุช ชาญณรงค์กุล. (ม.ป.ป.). **หลักเกณฑ์การคัดเลือกวิสาหกิจชุมชนดีเด่น.** [ระบบออนไลน์]
ค้นเมื่อ 10 เมษายน 2563.
- ณัฐพล บัวเปลี่ยนสี, ปรีดาพร อารักษ์สมบูรณ์ , และนิชชัชญา นราฐปนนท์. (2560). การพัฒนา
ศักยภาพของวิสาหกิจชุมชนเพื่อสร้างความเข้มแข็งอย่างยั่งยืน กรณีศึกษาวิสาหกิจชุมชน
จังหวัดยะลา. *วารสารบัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยราชภัฏราชชนครินทร์, 1(1), 43-50.*
- ศุภฎี นาคเรือง, สุจิตา วัฒนยืนยง, และนุชนภา เลขาวิจิตร.(2560). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการ
ดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนจังหวัดยะลา. *วารสารศรีนครินทร์วิโรฒวิจัยและพัฒนา
สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 9(17), 69-77.*
- ชงพล พรหมสาขา ณ สกลนครและอุทิศ สังขรัตน์. (2556). **แนวทางการพัฒนาการดำเนินงานของ
วิสาหกิจชุมชนในเขตลุ่มทะเลสาบสงขลา.** วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
ภาควิชาสารัตถศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- นิศารัตน์ สัจจเสื่อ และพลดา เฉซพลมาตย์. (2560). การบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชน: กรณีศึกษา
กลุ่มผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวศรีนคร อำเภอศรีนคร จังหวัดสุโขทัย. ในรายงานสืบเนื่อง
เอกสารการประชุมแนวทรวิจัย ครั้งที่ 13 วิจัยและนวัตกรรมขับเคลื่อนเศรษฐกิจและ
สังคม. มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. (ม.ป.ป.). **เศรษฐกิจชุมชน ความหมาย.** ค้นเมื่อ 1 ตุลาคม
2563, จาก <http://www.stou.ac.th/stouonline/lom/data/sec/Alternative/01-01-01.html>

- มงคล ด้านธานินทร์. (ม.ป.ป.). **ชุมชนจะยืนอยู่ได้อย่างไรท่ามกลางเศรษฐกิจ 2 ระบบ**. ค้นเมื่อ 1 ตุลาคม 2563, จาก <https://www.gotoknow.org/posts/244159>.
- วนิดา บุญโถม. (2558). การศึกษาสภาพการดำเนินธุรกิจปุยอินทรีย์ของวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดกาฬสินธุ์ กรณีศึกษาบ้านดงเมืองและบ้านโนนเสียว. **วารสารสังคมศาสตร์. ปีที่ 4 (2)**.
- เยาวลักษณ์ แก้วยอด. (2555). การศึกษาการบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปรรูปไม้ไผ่ในเขตปฏิรูปที่ดินตำบลถ้ำกลอง อำเภอเมือง จังหวัดอุดรดิษฐ์. **อุดรดิษฐ์: สำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม**.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542**. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์.
- สัญญา เคนาภูมิ. (2558). แนวทางการพัฒนาประสิทธิผลของวิสาหกิจชุมชนในเขตพื้นที่จังหวัดมหาสารคาม. **วารสารวิชาการแพรวกาฬสินธุ์ มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์. 2(3), 69-85**.
- เสรี พงศ์พิศ. (2553). **ร้อยคำที่ควรรู้**. กรุงเทพฯ: เจริญวิทย์การพิมพ์.
- _____. (2552). **วิสาหกิจชุมชนสร้างฐานการพัฒนา**. สยามรัฐออนไลน์ ปรับฐานรากเปลี่ยนฐานคิด. 22 มกราคม 2552. ค้นเมื่อ 25 ธันวาคม 2562.
- _____. (2552). **คู่มือการทำวิสาหกิจชุมชน**. กรุงเทพฯ: เจริญวิทย์การพิมพ์.
- สำนักวิจัยเศรษฐกิจการเกษตร. (2551). **การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนสู่ความเข้มแข็ง กรณีดอกไม้ประดิษฐ์จากใบยางพารา**. สำนักวิจัยเศรษฐกิจการเกษตร สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กรุงเทพมหานคร.
- สำนักเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน. (2560). **แนวทางการจัดตั้งและพัฒนากลุ่มอาชีพ**. กรุงเทพฯ: บริษัท สไต้ครีเอทีฟเฮ้าส์ จำกัด.
- สัญญา เคนาภูมิ. (2558). แนวทางการพัฒนาประสิทธิผลของวิสาหกิจชุมชนในเขตพื้นที่จังหวัดมหาสารคาม. **วารสารวิชาการแพรวกาฬสินธุ์ มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์. 2(3), 69-85**.
- อุทัย ปริญาสุทธานันท์. (2560). “วิสาหกิจชุมชน” ปฏิทรรศน์ในการแข่งขันทางธุรกิจ. **วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร. ปีที่ 37(2):131-150, 2560**.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เรื่อง วิสาหกิจชุมชนต้นแบบของกลุ่มมังคุดศูนย์เรียนรู้การเกษตรท่ามะปลา

ตำบลท่ามะปลา อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร

.....
ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป (สัมภาษณ์บุคคล)

ผู้ให้สัมภาษณ์ชื่อ (นาย นาง นางสาว) สกุล

บ้านเลขที่..... หมู่ที่..... ตำบล..... อำเภอ.....

จังหวัด..... รหัสไปรษณีย์..... โทรศัพท์.....

อาชีพหลัก..... อาชีพรอง.....

มีพื้นที่ปลูกมังคุด.....ไร่ จำนวนต้น.....ต้น

จำนวนผลผลิตมังคุด/ปี..... กิโลกรัม

ตอนที่ 2 สภาพปัจจุบัน

1. มีความคิดอย่างไรในการสมัครเข้าเป็นสมาชิกของกลุ่มฯ
.....
2. การเป็นสมาชิกกลุ่มฯ มีผลดี / ผลเสีย อย่างไร เมื่อเปรียบเทียบกับกรณีไม่เป็นสมาชิก
.....
3. การเป็นสมาชิกของกลุ่มฯ ต้องทำอะไรบ้าง ตั้งแต่กระบวนการผลิต ถึง การจำหน่าย
.....
4. มีความคิดเห็นอย่างไรต่อ ระเบียบข้อบังคับ โครงสร้างองค์กร การบริหารจัดการของกลุ่มฯ
.....
5. การแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างสม่ำเสมอเป็นผลต่อการประกอบอาชีพเกษตรกรอย่างไร
.....

6. มีความคิดเห็นอย่างไรต่อการคัดเกรดผลผลิตมังคุดถึง 6 เกรด

.....

7. ความพึงพอใจในการจำหน่ายแบบการประมูลราคา

.....

8. ความโปร่งใสในการบริหารจัดการด้านการเงิน การแสดงบัญชีรายรับ-รายจ่าย ของกลุ่มเป็นอย่างไร

.....

9. จุดเด่นของกลุ่มฯ คืออะไร

.....

10. จุดด้อยของกลุ่มฯ ที่ต้องนำไปพัฒนาคืออะไร

.....

ลงชื่อ ผู้ให้สัมภาษณ์

ขอขอบคุณในความร่วมมือนี้อย่างสูง

นางสาวเพชรไพลิน ทองนิล

นักศึกษาปริญญาโท รุ่นที่ 7

สาขาวิชา การพัฒนาท้องถิ่นแบบบูรณาการ

สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน

ภาคผนวก ข

แนวทางการสนทนากลุ่ม

การวิจัยเรื่อง วิสาหกิจชุมชนต้นแบบของกลุ่มมังคุดศูนย์เรียนรู้การเกษตรท่ามะปลา
ตำบลท่ามะปลา อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร

.....

ตอนที่ 1 การก่อเกิด วิสาหกิจชุมชนต้นแบบของกลุ่มมังคุดศูนย์เรียนรู้การเกษตรท่ามะปลา

1. ประวัติความเป็นมาของ วิสาหกิจชุมชนต้นแบบของกลุ่มมังคุดศูนย์เรียนรู้การเกษตรท่ามะปลา
เป็นอย่างไร

.....

2. จำนวนสมาชิกและลักษณะการเป็นสมาชิกตั้งแต่เริ่มต้นถึงปัจจุบันเป็นอย่างไร

.....

3. การจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชนมีความสำคัญกับอย่างไร

.....

4. หน่วยงานภาครัฐ โดยเฉพาะสำนักงานเกษตรอำเภอ จังหวัด ได้เข้ามาช่วยเหลือหรือให้คำแนะนำ
อย่างไรบ้าง

.....

5. การบริหารจัดการ ของกลุ่มฯ เป็นอย่างไร

.....

6. “ท่ามะปลาโมเดล” มีที่มาอย่างไร

.....

7. กลุ่มมีการดำเนินงานหรือกิจกรรมด้านใดที่เป็นจุดเด่นของการเป็นวิสาหกิจชุมชนต้นแบบ

.....

ตอนที่ 2 สถานภาพปัญหาและอุปสรรค

1. ท่านลองเล่าสถานภาพของกลุ่มของท่าน พร้อมทั้งปัญหาต่าง ๆ ที่พบในการดำเนินงานของกลุ่ม

- การรวมกลุ่มของสมาชิก
- การปฏิบัติตามกฎระเบียบของกลุ่ม
- การปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ของโครงสร้างองค์กร
- ปัญหาจากปัจจัยภายนอก (บริษัทผู้ประมูล ระบบการตลาดที่เปลี่ยนไป ราคาสินค้า การบริโภคน้ำมันฟ้าอากาศ อื่นๆ)

2. การดำเนินงานของกลุ่มในอดีตมีปัญหาอะไรบ้างเหมือนกันหรือแตกต่างกันกับปัจจุบัน

3. ปัญหาที่เกิดขึ้นได้รับการแก้ไขแล้วหรือยังในปัจจุบัน

4. ปัญหาอุปสรรคในกระบวนการจัดการกลุ่ม ท่านมีวิธีการดำเนินการของกลุ่มอย่างไร

5. กลุ่มมีแนวทางในการจัดการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนต้นแบบอย่างไรเพื่อให้ทันต่อสถานการณ์เศรษฐกิจโลก

ตอนที่ 3 การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนต้นแบบของกลุ่มมังคุดศูนย์เรียนรู้การเกษตรท่ามะปลา

1. รูปแบบการบริหารจัดการสู่การเป็นวิสาหกิจชุมชนต้นแบบของกลุ่มมังคุดศูนย์เรียนรู้การเกษตรท่ามะปลา เป็นอย่างไร

2. สมาชิกของกลุ่มมีส่วนร่วมกับกลุ่มอย่างไร

3. การประเมินศักยภาพของกลุ่มและบุคลากรเป็นผลต่อการดำเนินกิจการของกลุ่มหรือไม่อย่างไร

4. กลุ่มมีแนวทางการรักษาระดับคุณภาพผลผลิตเพื่อให้ผู้ซื้อพึงพอใจได้อย่างไร

.....

5. กลุ่มมีความพร้อมในการเป็นศูนย์เรียนรู้ของชุมชนในระดับไหน และมีการเชื่อมโยงเครือข่ายการเรียนรู้หรือไม่ อย่างไร

.....

6. กลุ่มมีการดำเนินงานแบบบูรณาการ เพื่อประสานพลังกันเป็นเครือข่าย ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน เป็นอย่างไร

.....

7. กลุ่มมีแผนการดำเนินงานและแนวทางในการบริหารจัดการอย่างไรในอนาคต

.....

8. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่อภาครัฐ มีอะไรบ้าง

.....

ภาคผนวก ค

ประมวลภาพ วิสาหกิจชุมชนต้นแบบของกลุ่มมังคุดศูนย์เรียนรู้การเกษตรท่ามะปลา

ภาพที่ 1 พระองค์เจ้าอทิตยาทรกิติคุณ ทรงเสด็จเปิดป้ายพุทธมณฑล วัดราชบูรณะ (พระอารามหลวง)

ภาพที่ 2 ตัวแทนคณะกรรมการวิสาหกิจชุมชนกลุ่มมังคุดศูนย์เรียนรู้การเกษตรท่ามะปลา ฝ้ารับเสด็จฯ

ภาพที่ 3 ทำบุญ เปิดฤดูกาลผลิต ณ ที่ทำการกลุ่มฯ บริเวณ วัดราชบูรณะ (พระอารามหลวง)

ภาพที่ 4 ความหวังของชาวสวนมังคุด รวมกลุ่ม คัดแยก เปิดประมูลครั้งแรก

ภาพที่ 5 คณะกรรมการ อบรม แลกเปลี่ยนเรียนรู้สร้างเครือข่าย

ภาพที่ 6 หน่วยงานภาครัฐ ชกส. สำนักงานเกษตรฯ เข้าร่วมประชุมประจำเดือน

ภาพที่ 7 สมาชิกกลุ่มฯ ศึกษาดูงานเครือข่ายกลุ่มมังคุด อ.ลานสกา จ.นครศรีธรรมราช

ภาพที่ 8 พนักงานเกษตรอำเภอเกาะเปอร์ศึกษาคุณงานที่วิสาหกิจชุมชนศูนย์เรียนรู้การเกษตรท่ามะปลา

ภาพที่ 9 ประธานกลุ่มฯบรรยายเรื่องการดำเนินงานของกลุ่มแก่เครือข่ายตำบลบางมะพร้าว

ภาพที่ 10 อธิบดีกระทรวงเกษตรและสหกรณ์การเกษตรเยี่ยมกลุ่มฯ (27 ตุลาคม 2559)

ภาพที่ 11 แสดงการเข้าร่วมงานสัมมนาและออกบูทจำหน่ายสินค้าการเกษตร (มังคุด)

ภาพที่ 12 อธิปัติกรมทรัพยากรน้ำบาดาล น.ส.จงจิตร นีรนาทเมธิกุลและคณะเยี่ยมชมกิจการของกลุ่มฯ

ภาพที่ 13 นักวิชาการกรมบัญชีชำนาญการ สำนักงานตรวจบัญชีกลางที่ 8 (นครศรีธรรมราช) ตรวจติดตามประเมินโครงการ ศพก.

ภาพที่ 14 นางอุมพร พิมลบุตร ผู้ตรวจราชการเกษตรและสหกรณ์ตรวจเยี่ยมศูนย์คัดแยกมังคุดของกลุ่มฯ และพบผู้ประกอบการเพื่อรับทราบปัญหาและความต้องการ

ภาพที่ 15 บริษัทไบเออร์ไทย จำกัด นำเกษตรกรชาวมาเลเซียมาศึกษาเรื่องการค้าดำเนินงานของกลุ่ม

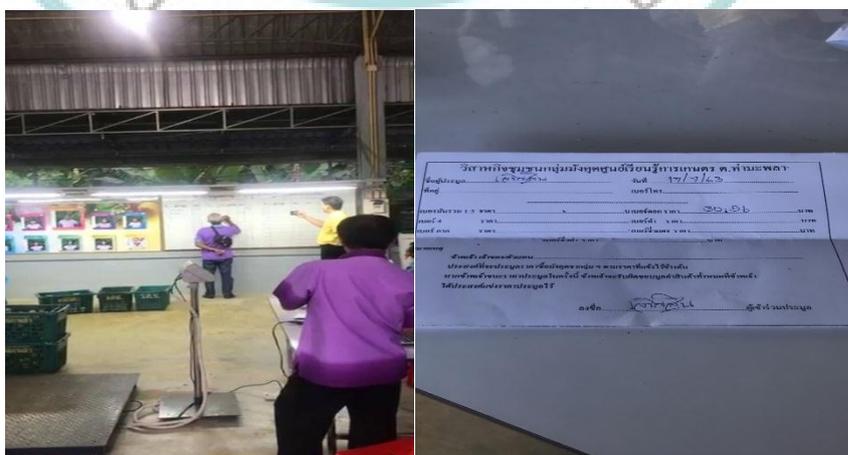
ภาพที่ 16 มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีเจ้าคุณทหารลาดกระบังกรุงเทพฯ ตาม”โครงการปัญจสุวรรณ”

ภาพที่ 17 นายวันชัย วราทิพย์ ผู้ตรวจราชการกระทรวงพาณิชย์ และคณะ
 ตรวจสอบกิจการกลุ่มและพูดคุยกับผู้ประกอบการที่เข้ามาประมูล

ภาพที่ 18 รวบรวมผลผลิต คัดแยกตามมาตรฐาน 6 เกร็ด

ภาพที่ 19 เปิดประมูลเวลา 18.30 น. ทุกวัน พร้อมกันทั้งจังหวัดชุมพร

ภาพที่ 20 แปลงพยากรณ์ของนายสิทธิพงษ์ อรุณรักษ์ ประธานกลุ่มฯ

ภาพที่ 21 วิชาหกิจชุมชนกลุ่มมังคุดศูนย์เรียนรู้การเกษตรท่ามะปลา ต้อนรับคณะศึกษาดูงาน

ภาพที่ 22 สมาชิกวิชาหกิจชุมชนกลุ่มมังคุดศูนย์เรียนรู้การเกษตรท่ามะปลา ศึกษาดูงาน

ภาพที่ 23 รัฐสนับสนุนปัจจัยการผลิต

ภาพที่ 24 ฐานเรียนรู้ เพื่อลดต้นทุนการผลิต

ภาพที่ 25 ประชุมประจำเดือน วันที่ 12 ของทุกเดือน

ภาพที่ 26 งานมหกรรมสินค้าการเกษตรและนิทรรศการต่าง ๆ

ภาพที่ 27 รางวัลต่าง ๆ ที่กลุ่มฯ ได้รับ

ภาพที่ 28 ร่วมกิจกรรมในชุมชน “งานลอยกระทงแข่งเรือวัดนอก”

ภาพที่ 29 ผู้วิจัยเข้าร่วมรับฟังการประชุมกลุ่มเพื่อปิดการประมุลผลผลิตนอกฤดูกลาง

ภาพที่ 30 ผู้วิจัยเก็บข้อมูลงานวิจัยโดยการสนทนากลุ่ม

ภาพที่ 31 ผู้วิจัยลงพื้นที่เก็บข้อมูลตามแบบสัมภาษณ์

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ - นามสกุล นางสาวเพชรไพลิน ทองนิล
 วันเดือนปีเกิด 7 เมษายน พ.ศ. 2511
 ที่อยู่ 12 หมู่ที่ 4 ตำบลท่ามะปลา อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร 86110

เบอร์โทรศัพท์ 0822815267
 อีเมล petpilin.251175@gmail.com
 สถานที่ทำงาน 12 หมู่ที่ 4 ตำบลท่ามะปลา อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร 86110
 ประวัติการศึกษา คณะศิลปศาสตร์ สาขาสหวิทยาการเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น
 สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน สำเร็จการศึกษา มิถุนายน 2557

